

TRABZON ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TARİH EĞİTİMİ BİLİM DALI

TARİH ÖĞRETMENLERİNİN KİMLİK VE AİDİYET KAVRAMLARINA
İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yavuz Emre AYDIN

TRABZON
Temmuz, 2019

TRABZON ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞETİM SOSYAL ALANLAR ANABİLİM DALI
TARİH EĞİTİMİ BİLİM DALI

TARİH ÖĞRETMENLERİNİN KİMLİK VE AİDİYET KAVRAMLARINA
İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Yavuz Emre AYDIN

Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nce Yüksek
Lisans Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Danışmanı
Prof. Dr. Rahmi ÇİÇEK

TRABZON
Temmuz, 2019

Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü'ne

**Bu çalışma jürimiz tarafından Ortaöğretim Sosyal Bilimler Anabilim Dalında
YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir. 01 / 07 / 2019**

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Rahmi ÇİÇEK .....

Üye : .....

Üye : .....

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

**Prof. Dr. Bülent GÜVEN
Enstitü Müdürü**

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Tezimin içerdiği yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalardan bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yaptığımı ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi, ayrıca bu çalışmanın Trabzon Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonuca razı olduğumu bildiririm.

Yavuz Emre AYDIN

01 / 07 / 2019

ÖN SÖZ

Trabzon ilinde görev yapan tarih öğretmenlerinin kimlik ve aidiyet kavramlarına ilişkin görüşlerini açıklayan bu çalışma Karadeniz Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim dalında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Tezde kimlik ve aidiyet kavramları hakkında öğretmen görüşleri üzerinde durulmuştur.

Tezimi yazarken ve yüksek lisans eğitimim sırasında benden yardımını esirgemeyen tez danışmanım sayın Prof. Dr. Rahmi ÇİÇEK'e, yine bu eğitimde yardımlarını unutmayacağım sayın Prof. Dr. İsmail Hakkı Demircioğlu'na, Doç. Dr. Ayşegül ŞEYHOĞLU'na, bu araştırmaya katılan tüm katılımcılara, çalışmada fikir danıştığım katkılarını esirgemeyen tüm arkadaşlarıma, çalışmada kimliğinden gurur duyduğum aziz Türk milletine, teşekkürlerimi borç bilirim.

Yüksek lisans eğitimimde, evdeki sorumluklarımı alarak, bana destek olan sevgili eşim Özge AYDIN'a teşekkür ederim. Bana yüksek lisans eğitimi almam için lisans dönemimden beri telkinlerde bulunan sevgili annem Evşen Aydın'a, babam Mustafa AYDIN'a, tez dönemimde araştırma ve çevirilerimde yardım eden değerli kardeşim Eren Aydın'a teşekkür ederim. Ayrıca canım evlatlarım Egehan ve Çağan'a daha güzel ve daha aidiyet duygusu yüksek bireylerden oluşan bir ülkede yaşamaları ve duygularıyla bu millete aidiyet duygusuyla hizmet eden kişiler olmaları temennisiyle sevgilerimi sunarım.

Temmuz, 2019
Yavuz Emre AYDIN

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
1. GİRİŞ.....	1
1. 1. Araştırmanın Amacı.....	3
1. 2. Araştırmanın Problemi.....	5
1. 2. 1. Araştırmanın Alt Problemleri.....	5
1. 3. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi.....	5
1. 4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	8
1. 5. Araştırmanın Varsayımları.....	8
1. 6. Tanımlar.....	9
1. 6. 1. Kimlik.....	9
1. 6. 2. Aidiyet.....	10
2. LİTERATÜR TARAMASI.....	12
2. 1. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi.....	12
2. 1. 1. Tarih Eğitimi Tezlerinde Kimlik ve Aidiyet.....	14
2. 1. 2. Vatandaşlık Eğitimi Tezlerinde Kimlik ve Aidiyet.....	22
2. 1. 3. Kimlik Kavramı İlgili Diğer Çalışmalar.....	27
2. 2. Yenilenen Tarih Müfredatının İncelenmesi.....	33
3. YÖNTEM.....	40
3. 1. Araştırmanın Modeli.....	40
3. 2. Araştırmanın Çalışma Grubu.....	40
3. 3. Verilerin Toplanması.....	42
3. 3. 1. Veri Toplama Araçları / Teknikleri.....	42
3. 3. 2. Veri Toplama Süreci.....	45
3. 4. Verilerin Analizi.....	46
4. BULGULAR.....	48

4. 1. Birinci Alt probleme ilişkin Bulgular	48
4. 2. İkinci Alt Probleme Yönelik Bulgular	52
4. 3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	57
4. 4. Dördüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular	62
5. TARTIŞMA	69
6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	72
6. 1. Sonuçlar	72
6. 2. Öneriler	73
6. 2. 1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler	73
6. 2. 2. İleride Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler	74
7. KAYNAKLAR	76
8. EKLER	80
9. ÖZ GEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİLERİ.....	82

ÖZET

Tarih Öğretmenlerinin Kimlik ve Aidiyet Kavramlarına İlişkin Görüşleri

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de temel eğitim amaçlarından biri milli kimlik oluşturmaktır. Lise ders programında milli kimliğin oluşturulmasında en etkili derslerden birisi tarih dersleridir. Bu nedenle tarih öğretmenleri milli kimlik ve aidiyet kavramları hakkında yeterli bilgi ve donanıma sahip olmalıdır.

Araştırmada lise programında yer alan tarih derslerindeki ünite ve kazanımlar incelenerek kimlik ve aidiyet açısından analiz edilmiştir. Ardından kimlik ve aidiyet üzerine yapılan çalışmalar incelenerek sonuçları analiz edilmiştir. Çalışmada, Trabzon'da görev yapan tarih öğretmenlerinin kimlik ve aidiyet kavramlarına ilişkin görüşleri ortaya konulmuştur.

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi ile değerlendirilmiştir. Tarih dersini yürütmekte olan öğretmenlerin kimlik ve aidiyet kavramları hakkındaki görüşleri ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Çalışma grubu olarak 20 öğretmen çalışmaya dahil edilmiştir. Öğretmenlere yöneltilen sorulardan elde edilen verilerin içerik analizi sonucunda öğretmen görüşleri ortaya çıkarılmıştır.

Araştırmamızın sonunda, araştırmaya katılan öğretmenlerin, kimlik ve aidiyet kavramlarının tarih öğretiminde önemini bildikleri sonucuna varılmıştır. Öğretmenler kimlik ve aidiyet kavramlarının daha iyi algılanabilmesi için mevcut programların belirli periyotlarla gözden geçirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Geliştirilecek programlarla öğrenciler tarihsel analiz becerilerini geliştirmek, tarihsel olaylarla bağlantılı analiz yapabilmek için milli kimlik ve aidiyet kavramlarının önemli olduğunu vurgulamışlardır. Katılımcıların kimlik-aidiyet kavramlarını derslerde öğretirken farklı yöntemlere başvurduğu görülmüştür. Tarih eğitiminin, kimlik ve aidiyet kavramlarını öğretmek için çok önemli bir unsur olarak kabul edildiği ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kimlik Kavramı, Aidiyet Kavramı, Tarih Eğitimi.

ABSTRACT

History Teachers' Views on the Concepts of Identity and Belongingness

One of the essential educational objectives in Turkey as well to create national identity as in the world. One of the most effective courses in the formation of national identity in the high school curriculum is history courses. For this reason, history teachers should have sufficient knowledge and equipment about the concepts of national identity and belonging.

In research, by examining units and achievements in history courses taking part in high school program were analyzed in terms of identity and belongingness. Then, by examining the studies on identity and belongingness and their results were analyzed. In research, the opinions of history teachers working in Trabzon about the concepts of identity and belongingness were revealed.

In the study, semi-structured interview which is one of the qualitative research methods was used as the implement of collection data. The obtained were evaluated by content analysis. The opinions of the teachers who are conducting the history course about the concepts of identity and belonging were examined in detail. Twenty teachers were included in the study as researching group. In the result of the content analysis of the data obtained from the questions posed to the teachers, the opinions of the teachers were revealed.

At the end of the our research, it was concluded that the teachers who participated in the research had known the importance of identity and belongingness concepts in history teaching. The teachers emphasize that the present programs should be reviewed with specific periods in order to better understand the concepts of identity and belongingness. With the programs to be developed, students emphasized that the concepts of national identity and belongingness are important in order to develop historical analysis skills and to make analysis in connection with historical events. It was observed that the participants applied different methods while teaching the concepts of identity-belongingness. It has emerged that history education is regarded as a very important factor in order to teach the concepts of identity and belongingness.

Keywords: Concept of Identity, Concept of Belongingness, Education of History.

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Tablo Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	9. Sınıf Tarih Dersi Ünite Adları, Kazanım ve Ders Saatleri.....	35
2.	10. Sınıf Tarih Dersi Ünite Adları, Kazanım ve Ders Saatleri.....	35
3.	11. Sınıf Tarih Dersi Ünite Adları, Kazanım ve Ders Saatleri.....	36
4.	12. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Kazanım ve Ders Saatleri.....	39
5.	Görüşmeye Katılan Öğretmenlerin Cinsiyetleri.....	41
6.	Görüşmeye Katılan Öğretmenlerin Çalışma yılları.....	41
7.	Mülakata Katılan Öğretmenlerin Çalıştıkları Kurum Türleri.....	41
8.	Tarih Öğretmenlerinin Kimlik Kavramına İlişkin Görüşlerinin Kategorilere Göre Dağılımı	48
9.	Tarih Öğretmenlerinin Aidiyet Kavramına İlişkin Görüşlerinin Kategorilere Göre Dağılımı	49
10.	Tarih Öğretmenlerinin Kimlik ve Aidiyet Kavramının İlişkinine Yönelik Görüşlerinin Kategorilere Göre Dağılımı	50
11.	Tarih Öğretmenlerinin Kimlik ve Aidiyet Kavramlarının Mevcut Programdaki Yerine İlişkin Görüşlerinin Kategorilere Göre Dağılımı	52
12.	Tarih Öğretmenlerinin Kazanımlarda Kimlik ve Aidiyet Kavramlarının Yerine İlişkin Cevaplarının Kategorilere Göre Dağılımı	54
13.	Tarih Öğretmenlerinin Kullanılan Mevcut Ders Kitaplarında Kimlik ve Aidiyet Kavramlarının Yerine İlişkin Görüşlerinin Kategorilere Göre Dağılımı	57
14.	Tarih Öğretmenlerinin Ünitelerde Kimlik-Aidiyet Kavramlarına Yönelik Görüşlerinin Kategorilere Göre Dağılımı	59
15.	Tarih Öğretmenlerinin Kimlik ve Aidiyet Kavramlarını Öğretirken Kullandıkları Yöntemler ve Tekniklerin Gösterimi	62
16.	Tarih Öğretmenlerinin Derslerde Kendilerinden Kaynaktanmayan Sebeplerden Dolayı Kullanamadığı Yöntemleri ve Uygulamalarda Önerilerini Gösteren Tablo.....	64

KISALTMALAR LİSTESİ

- TDK** : Türk Dil Kurumu
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı
TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi
YÖK : Yükseköğretim Kurulu
TC : Türkiye Cumhuriyeti
OECD : Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
AKÇT : Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AAET : Avrupa Atom Enerji Topluluğu
AET : Avrupa Ekonomi Topluluğu
İMKB : İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
G.Ü. : Gazi Üniversitesi

1. GİRİŞ

İnsanlar, hayatları boyunca yaşadığı olaylardan ve süreçlerden ötürü kendilerine bir tanım koyarlar. Bu tanım bizi biz yapan açıklamadır. Güvenç (2016) kimliği, "Siz kimsiniz?" sorusuna verilen cevaplar olarak tanımlamaktadır. Toplum içinde kendimizi ifade etmek için kimliğimizi oluştururuz. Kimliğimiz bizi aidiyetlerimize götürür. Kendimizi ait hissettiğimiz her oluşum ya da yapı, oluşturduğumuz kimliğimiz ile örtüşmektedir. Örtüşme gerçekleşmediğinde aidiyet de oluşmaz. Kimliğimizi oluşturan unsurlar aynı zamanda aidiyetimizin de gelişmesine doğrudan veya dolaylı olarak etki etmektedir.

Yaşanılan tüm anılar, olaylar kimliğimizi inşa etmemize sebep olur. İnşa ettiğimiz kimliğimiz bizi biz yapan tüm özellikleri barındırır. Başkalarının da kimliği vardır. Başkalarının kimliği ile kimliğimiz örtüşünce yakınlaşırız, örtüşmediğinde ise çatışma başlar; biz ve ötekiler oluşur. Sosyal hayat bizi kimliğimiz ile ait olduğumuz yapılara yönlendirir. Bazıları zorunluluktan olabiliyorken bazıları kendi isteğimizle oluşur. Birlikte hareket ettiğimiz insanlarla oluşturduğumuz yapılar ait olduğumuzu gösterir. Bu hissi bize veren aitlik duygusu yani aidiyettir.

"Kimlik nedir?" sorusuna Türk Dil Kurumu (2005) 3 farklı anlam vermektedir. Verilen açıklamaların birincisi bu çalışma ile ilgilidir. Buna göre kimlik, "toplumsal bir varlık olarak insana özgü olan belirti, nitelik ve özelliklerle birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü" şeklinde tanımlanır. Toplumsal olarak kimlik kişinin özelliklerinin tümü olarak da tanımlanabilir. Milli kimlik kişinin bulunduğu topluma ve ulusal olarak tanımlanması olarak tanımlanabilir. Yine TDK'ya (2005, s.197) göre "milli kimlik, bir milletin kendine özgü düşünüş ve yaşayış biçimi, dil, töre ve gelenekleri, toplumsal değer yargıları ve kuralları ile oluşan özellikler bütünü, milli hüviyet" olarak tanımlanmaktadır. Milli kimlik kişinin milletiyle özdeşleşmesidir. Kişinin tüm değerleriyle ait olduğu millete göre kendini tanımlamasıdır (URL-1, 2018). Milli kimlik millete ait tüm değerlerle kişinin bütünleşmesini anlatır.

Aidiyet kavramı olarak sözlükte "ilişkinlik ve ilgi" olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2005 s.57). Milli kimlik ile kendisini tanımlayan bireyler aidiyet duygusunu taşır ve milletine karşı kendisini sorumlu hisseder. Bu sorumluluk duygusu kişinin aidiyetini ortaya koymaktadır.

Tüm canlılar dürtüleriyle hareket ederler. İnsanlar da dürtüleriyle içgüdüsel hareketlere sahip canlı varlıklardır. Toplumsal olarak beraber yaşamak dürtüsü de bunlardan biridir. Aidiyet kavramı insanların birlik ve beraberlik adına duygu ve düşüncelerinin paylaşıldığı dürtülerimizin dışı vurumudur.

Vatandaş yetiştirmek için tarih eğitimi etkili bir şekilde kullanılmaya çalışılmıştır. İktidarlar; kendilerine göre yapılandıkları tarihi, vatandaşlarına eğitim yoluyla tarih öğretimini kullanarak aktarmaya çalışılmaktadır. Tarih ders kitapları ve okuldaki tarih öğretmenleri bu amaç doğrultusunda önemli bir aktördür. Ders kitabı eğitimi, diğer bütün gelenekleri dışarıda bırakarak amaçlanan hedef doğrultusunda unsurların üzerinde yoğunlaştırır (Pamuk, 2014). Milli kimliğin yerleşmesi için ortak bir tarih gerekmektedir. Milli kimlik ortak değerlerle gelişir ve gerçekleşir. Ortak bellek, ulusların tarihidir. Ortak belleği biçimlendirmek için tarih ve tarih eğitimi kullanılır. Ortak bellek olan tarih, ulusları oluşturan bireylerin bütünleştirici bir kimlik inşa etmesini sağlar. Böylece bireyler bir değer veya değerler çatısı altında toplanmış olurlar. Oluşturulan bu kimlik bireylerin uluslarına karşı olan aidiyetlerinin gelişmesinde önemli bir etken olur. Tarih eğitimi, bu aidiyetin oluşmasına katkı sağlar. Ortak tarihin öğretilmesi ve öğrenilmesi, ulusları oluşturan bireylerde istediği kimlik oluşumuna doğrudan etki ettiği mutlak bir gerçektir.

Ülkemizde tarih öğretimi üzerine ders kitapları ve müfredat, dönemine göre farklılık gösterebilir. Dönemine göre inşa edilen tarihin formel eğitim ile bireylere aktarılması Türkiye'ye özgü bir durum değildir. Tüm dünyada ülkeler, kendi vatandaşına dönemine ve olayların değişimine göre tarih öğretimi vermiştir. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde tarih ders kitapları Türk Tarih tezi ile şekillenir iken 1938'den sonra Anadolu kültürünün gerçek Grek-Latin uygarlığında gören Hümanizm akımı etkisinde yazılmıştır (Aktın, 2005). Tarih ders kitapları Cumhuriyetin kuruluşundan sonra değişikliğe uğradığı görülmektedir (Koçak, 2000). 1950-1970 arasında tarih ders kitaplarında Türk-İslam sentezinin olgunlaşmakta olduğu görülür (Aktaş, 2005).

1970-1980 yılları arasında tarih ders kitaplarında hümanist tarih yazımı ve Türk kimliği ile İslamiyet'i birleştirmeye çalışan Türk-İslam sentezinin etkileri görülür (Sarı, 2005). Türk İslam sentezinin bu etkisi 1980-2000 yılları arasında devam eder (Güngör, 2005). Tarih ders kitapları tarih derslerinin önemli araçlarından birisidir ve tarih öğretiminde etkin yer tutmaktadır.

Tarih öğretiminin ulusal kimlik oluşturmada önemli bir etken olduğunu söyleyebiliriz. Modern dönemin iktidar anlayışlarının tarih öğretimin kullanarak vatandaş eğitiminde geçmiş olayları ortak paydada buluşturarak aidiyet duygusunu oluşturmayı ve geliştirmeyi hedeflediği ortadadır. Özellikle ulus devletlerde verilen eğitim sistemlerindeki tarih eğitimi, birçok unsuru kullanarak ortak tarih oluşturma amacı ile işlenmektedir. Cumhuriyet dönemi ile birlikte kimlik gelişimi de gerçekleşmiştir. Önceleri sadece tebaa iken, sonrasında vatandaş olma özgürlüğüne kavuşan insanımız, mutlaka bir kimlik değişimine uğramıştır. Bu değişim aslında beraberinde birçok yeniliği de getirmiştir. Kimliğini bulan insanlar, ülkelerine olan aidiyetlerini de geliştirmiştir.

Kimlik ve aidiyet kavramlarının sözlük anlamından yola çıkarak insanların kimliğinin kendilerine özgü olan özelliklerini aidiyetlerinin de kendilerini ilişkilendirdikleri yer, olgu, oluşum olduğu söylenebilir. Bu iki kavramın birbirine yakın ve ilişkili kavramlar olduğu düşünüldüğünde, kavramların karıştırılıp karıştırılmadığını veya tarih eğitiminde tam olarak doğru öğretilip öğretilmediği çalışmada araştırılacaktır. Milli kimlik ve milli aidiyet olarak tarih derslerinde yer alan kavramlar hakkında tarih öğretmenlerinin görüşlerini araştırılacaktır.

Tarih öğretiminde şüphesiz uygulayıcı konumunda olan öğretmenlerdir. Öğretmenler, alanında yeterli becerilere sahip, genel kültür anlamında kendini geliştirmiş ve öğrencilerine bu anlamda katkı yapabilecek kişiler olmalıdır. Öğretmenler, öğretim yöntemlerini verimli biçimde uygulayabilen, öğretim planlamasını doğru yapabilen, iletişim becerileriyle öğrencilerinin konu ve kavramları anlamasına etki edebilen, davranışlarıyla değer yargılarını gösteren, öğrencilerine örnek olan kişiler olmalıdırlar (Şen ve Erişen, 2002). Öğretim programı çerçevesinde tarih öğretimini uygulayacak olan tarih öğretmenlerinin uygulaması, çizdikleri çerçeve milli kimlik oluşumunda etkili olacağı için araştırmada tarih öğretmenlerinin kavramlarla ilgili görüşleri büyük önem teşkil etmektedir. Tarih öğretmenlerinin tarih derslerinde mesleki bilgi ve becerilerini etkili kullanması, derslerindeki öğrenci başarısını sağlayacaktır (Karabağ, 2002).

1. 1. Araştırmanın Amacı

Ortaöğretim temel amaçlarından biri milli kimlik oluşturmaktır. Bu bağlamda programda kazanımlar belirlenmiş ve konular bu amaçlara göre seçilmiştir. Ülkemizde Milli Eğitim sistemimizin amaçları Milli Eğitim Temel Kanunu ile belirlenmiş ve buna göre tüm eğitim kurumlarında genel olarak öğretilmesi gereken konular ve kazanımlar belirlenmiştir. Müfredat konuları ve kazanımlar bu amaçlara uygun olmak zorundadır.

Milli Eğitim Temel Kanunu, Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarından 2. maddenin 1. fıkrasında;

Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini;

1. (Değişik: 16/6/1983- 2842/1 md.) Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;" ifadesi yer almaktadır.

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya

görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973).

Bu ifadelerin tamamı milli aidiyeti sağlama amacı taşımaktadır. Türk milletine aidiyet duyan bireyler yetiştirmek amacıyla, tüm alanlarda yetişmiş, milli bilince sahip kişilerden oluşan bir toplum hedeflenmekte olduğunu görülmektedir.

Türk Milli eğitiminin genel amaçlarında açıkça milli kimlik sahibi bireyler yetiştirmenin hedeflendiğini görmekteyiz. Bu amaçlar doğrultusunda Atatürk İlke ve İnkılapları'na bağlılık esas alınmıştır. Söz konusu Millî Eğitim Temel Kanunu (1973) ikinci bölümünde Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri 10. madde içindeki ifade;

Eğitim sistemimizin her derece ve türü ile ilgili ders programlarının hazırlanıp uygulanmasında ve her türlü eğitim faaliyetlerinde Atatürk inkılap ve ilkeleri ve Anayasada ifadesini bulmuş olan Atatürk milliyetçiliği temel olarak alınır. Milli ahlak ve milli kültürün bozulup yozlaşmadan kendimize has şekli ile evrensel kültür içinde korunup geliştirilmesine ve öğretilmesine önem verilir. Milli birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak Türk dilinin, eğitimin her kademesinde, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan öğretilmesine önem verilir; çağdaş eğitim ve bilim dili halinde zenginleşmesine çalışılır ve bu maksatla Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile iş birliği yapılarak Milli Eğitim Bakanlığınca gereken tedbirler alınır (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973).

İfadelerden anlaşılacağı üzere, toplumsal aidiyet duygusunu geliştirmek ve milli kimlik oluşturmak için gerekli çalışmaların yapılacağı ortaya konulmuştur. Bu çalışmaların amacı milli kimlik duygusuna sahip bireyler yetiştirmektir.

Aynı kanununun 28. maddesi Ortaöğretimin amaçlarını ifade etmektedir.

Ortaöğretimin amaç ve görevleri, Milli Eğitim genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak,

1. Bütün öğrencilere ortaöğretim seviyesinde asgari ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanımak, çözüm yolları aramak ve yurdun iktisadi sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini ve gücünü kazandırmak,
2. Öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yükseköğretime veya hem mesleğe hem de yükseköğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır.

'Bu görevler yerine getirilirken öğrencilerin istekleri ve kabiliyetleri ile toplum ihtiyaçları arasında denge sağlanır (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973).

Bu ifadeler genel amaçlar ile örtüşmektedir. Lise öğretiminde amaçlanan milli değer, millet sevgisi, ülkesine karşı sorumlu olmak... vb. davranışları öğrencilere kazandırmak için kimlik ve aidiyet kavramlarının kullanılmasına ihtiyaç duyulacağı bir gerçektir.

Bu çalışmanın amacı tarih öğretmenlerinin kimlik ve aidiyet kavramlarıyla ilgili görüşlerini ortaya koymaktır. Araştırmamızda mevcut tarih derslerinde kimlik ve aidiyet kavramları ile ilgili tarih öğretmenlerinin görüşleri araştırılmıştır. Uygulamada Trabzon ilinde ortaöğretim kurumlarında görev yapan 20 tarih öğretmenine 11 tane mülakat sorusu sorulmuş ve elde edilen sonuçlar kayıt edilmiştir.

Araştırmada Trabzon ilinde görev yapan öğretmenlerin tarih derslerinde kimlik ve aidiyet kazanımları ile ilişkili konuları anlatırken kullandıkları materyaller hakkında görüşlerine yer verilmiştir. Araştırmada okullarda görev yapan tarih öğretmenlerin bu kavramları içeren konuları aktarırken kullandıkları yöntem ve teknikler hakkında bilgi verilmiştir. Bu çerçevede öğretmenlerin kullandıkları yöntem ve teknikler, ders sırasında kullandıkları materyaller ile ilgili kazanımın kazandırılması arasındaki ilişki ortaya çıkarılmış, tarih derslerinde milli kimlik ve aidiyet kavramlarını öğretirken karşılaştıkları zorlukları ve kavramları işlerken örnek çalışmalar ele alınmıştır.

1. 2. Araştırmanın Problemi

Tarih öğretmenlerinin kimlik ve aidiyet kavramlarına ilişkin görüş ve önerileri nelerdir?

1. 2. 1. Araştırmanın Alt Problemleri

1. Tarih öğretmenlerinin kimlik ve aidiyet kavramlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Tarih öğretmenlerine göre kimlik ve aidiyet kavramlarının öğretim programındaki yeri nedir?
3. Mevcut ders kitaplarında tarih öğretmenlerine göre kimlik ve aidiyet kavramlarının yeri nedir?
4. Tarih öğretmenlerinin kimlik-aidiyet kavramlarını öğretirken kullandıkları yöntem ve uygulamalar nelerdir?

1. 3. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Türkiye'de felsefe biliminin gelişimi için önemli bir isim olan Aster (2003) Fransız İhtilali'nin Avrupa'yı şekillendirmesini, siyasi ve sosyal olarak toplumlara etkisini, felsefi olarak toplumların değişimini anlatmıştır. 19. yüzyıl itibarıyla dünyada, Avrupa'dan yayılan milliyetçilik akımıyla ulus devletler ortaya çıkmıştır. Fransız İhtilali'nin sonucu olarak

gelişen milliyetçilik akımı etnik yapı olarak çok milletli toplum yapısına sahip olan Osmanlı Devleti'ni etkilemiştir. Fransız Devrimi Avrupa'yı şekillendirmiştir. Ulus devletler Avrupa başta olmak üzere tüm dünyada Fransız İhtilali'nin getirdiği değişimle beraber oluşmuştur. Ulus devletler milliyetçilik akımının sonucu oluşmuşlardır. Milliyetçilik akımı milletleri bir bütün haline getirmiş ve her ulus kendi devletini oluşturmuştur.

Ulus devletlerde milli bütünlüğün sağlanması gerekiyordu. Çünkü ortak bir amaç çevresinde bütünleşmeliydiler. Ulus devletlerin tamamı milli bütünlük oluşumuydu. Bireylerinin milli bir kimliğe, ulusuna bağlılığa yani aidiyete sahip olması gerekiyordu. Milli çıkarları gözetecek ve bu çıkarlara duyarlı olacak bireylere ihtiyaç duyulmaktaydı. Bunun için ortak bir milli bilinç gerekiyordu. Tarih eğitimi milli bilincin yerleşmesinde önemli bir etken olarak ortaya çıktı. Her ulus kendi milli bilincini yerleştirebilmek için tarih eğitimine başvurmuştur.

Osmanlı Devleti'nin yıkılışından sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti bir ulus devlettir. T.C. Anayasasında Türk kavramını 66. madde içerisinde " Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür" (URL-2, 2019). ifadesiyle tanımlanmıştır. Diğer ulus devletler gibi ortak bir tarih bilincine ihtiyaç duyulmuştur. Milli kimlik oluşumunda ortak tarih bilincinin olması gerektiği düşünülmüştür.

Atatürk'ün Türk tarihi için en önemli rolü imparatorluktan merkezi/milli devlet yapısına geçişi sağlamak olmuştur. Milli Mücadele esaslarına dayandırılmış Türkiye Cumhuriyeti'nin temel esasları, ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğü üzerine inşa edilmiştir (Güler, 2004). Cumhuriyetin ilk yıllarında devletin uyguladığı politikalarda Türkçü çizgiye rastlamak mümkündür. Okul şapkalarında, resmi devlet pullarında kağıt paralarda bozkurt imi kullanılmıştır (Ersal, 2004). Ülkenin kuruluşundan itibaren milli kimlik geliştirme amacı ile milli bir bilinç oluşturulmak için çalışmalar yapılmıştır.

Tarih eğitimi milli kimliği oluştururken bağımsızlık, vatanseverlik, özgürlük gibi evrensel kavramlara yer verir. Ulusu oluşturan bireylerin içselleştirebileceği ortak bir tarih oluşturur. Tarih eğitiminde milli kimliğin kazandırılmasında etkin görev tarih öğretmenlerine düşmektedir. Literatürde milli kimlik ve aidiyet kavramları hakkında öğretmen görüşlerini araştıran bilimsel çalışmaya rastlanmamıştır. Milli bir bilinç oluşturmak için kullanılan tarih eğitimini lise seviyesinde yürüten öğretmenlerin kimlik-aidiyet kavramlarına yönelik görüşlerinin önemli ve gerekli olduğu düşünülmüştür. Güneş (2017) yaptığı çalışmada tarihin gelecek kuşaklara ortak değeri aktarması gerektiğini belirtmiştir, ancak araştırmaya katılan öğrencilerin milli kimlik kavramları hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Okul türlerinin kavramların öğrenilmesinde değişkenlik gösterdiği sonucuna ortaya koymuştur. Öğrencilerin kavramları öğrenmede yeterli seviyeye ulaşamamasındaki etkenlerin sorgulanması gerektiği düşünülmüştür. Bu

çerçevede öğretmenlerin yürüttükleri derslerde kimlik-aidiyet kavramları hakkındaki görüşleri önem teşkil etmektedir.

Tarih, güçlü bir kimlik oluşturma aracı olarak kullanılmaktadır (Demircioğlu, 2012). Toplumların ortak geçmiş yaşantılarını, birikim ve değerlerini sonraki kuşaklara aktararak toplumların devamını sağlama adına önemli bir görev ifa eder (Aslan ve Akçalı, 2007). Ortak bir milli bilinç yerleştirmek için tarih eğitiminin rolü çok önemlidir. Geçmişte yaşanan olayları bir milletin fertlerine ortak bir dille anlatmanın yolu sistematik olarak verilen tarih eğitimi ile mümkündür. Milli bir kimlik oluşturularak, ülkeye ait olma hissini, ülkeyi benimseme ve ülke sorunlarına duyarlı olma duygusu tarih eğitimi ile gerçekleştirilebilir. Milli bir kimlik oluşturmak için verilecek kimlik ve aidiyeti geliştirebilecek, aktarabilecek kavramlar bu amaca yardımcı olmalıdır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün "Özgürlük ve bağımsızlık benim en büyük karakterimdir" sözünden yola çıkarak Türk Milleti için Milli Egemenliğin ne denli önem arz ettiği görülmektedir. Bağımsızlığın ve istikbalin gerçekleşmesi için yapılması gereken sorumluluklar ve görevler bulunmaktadır. Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçlarınının 1. maddesinde:

Türk milletinin bütün fertlerini Atatürk İlke ve İnkılaplarına ve Anayasa'da ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin milli ahlaki insani manevi ve kültürel değerlerini benimseyen koruyan ve geliştiren; ailesini vatanını ve milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan T.C.'ye karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek, milli birlik ve bütünlük içinde kalkınmayı gerçekleştirmektir. (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2012).

Maddede belirtilen amacı gerçekleştirmenin yolu tarih eğitimi içerisinde doğru ve etkili milli kimlik ve aidiyet kavramlarının verilmesi ile mümkün olacaktır. Yine Atatürk, "Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır." diyerek ülkemizdeki öğrencilerin tarihi geçmişimizi ve köklerimizi öğrenerek, kendi kimliğini oluşturarak benliğini bulabileceğine vurgu yapmıştır (Tabur, 2014).

Öğretmenler; bir ülkenin eğitim sistemini uygulayan, öğretme metotlarını en iyi bilmesi gereken kişilerdir. Tarih öğretmenlerinin derslerini profesyonel şekilde gerçekleştirmesi gerekmektedir. Profesyonel gerçekleşen derslerin etkili olması yüksek olasılıktadır. Etkili olacak öğrenmenin oluşması için öğretmenin de yeterli ve gerekli beceriye, bilgiye sahip olması gerekir. Tarih öğretmenliği hususi bir öğrenim gerektirir. Bu sebeple öğretmen olacak kişilere yeterli bilgi ve becerinin verilmesi asıl amaç olmalıdır (Ariöz, 1987). Tarih öğretmeni kavramları iyi bilmeli ve kavramların öğretiminde etkili olmalıdır. Çünkü kavramları bilen öğretmenler öğrencilerine öğretim yoluyla kavramları

daha iyi aktaracaktır. Çözüm odaklı olabilmeli, dersi şartlara göre farklı yöntem ve metotlar ile öğrencilere aktarabilmeli, gerekli kazanımları kazandırma becerisine sahip olmalıdır.

Düşünen, sorgulayan, yeniliklere ve gelişmelere açık sürekli kendisini yenilemenin çabası içerisinde olan, mesleğini severek yapan öğretmenler etkili öğretmenlerdir. Bu özelliklere sahip öğretmenler yetiştirmek gerekmektedir. Bu durumun gerçekleşmesi için öğretmen yetiştiren kurumlardaki öğretim elemanlarının da bu özelliklere sahip olması gerekmektedir (Karabağ, 2002). Öğretmen, eğitim sisteminin uygulayıcısı ve eğitimin uygulama alanında olan kişidir. Öğretmek için farklı yolları denemeli diğer bir ifadeyle deneyebilmelidir. Pamuk (2014), yaptığı çalışmada "İktidar, inşa etmiş olduğu tarihi, bireylere formel eğitim bağlamında tarih öğretimiyle aktarmaya çalışır. Tarih ders kitapları ve okuldaki tarih öğretmenleri bu bağlamda önemli aktördür." demiştir. Tarih öğretmenleri ve tarih ders kitaplarının tarih öğretimindeki etkisi mutlak bir gerçektir.

Çalışma, tarih öğretmenlerinin kimlik ve aidiyet kavramlarına yönelik görüşlerini ortaya çıkarmıştır. Kimlik ve aidiyet kavramlarına yönelik tarih öğretmenlerinin görüşlerini ortaya koyan bir çalışma bulunmamaktadır. Bu araştırma sonucunda mevcut müfredatta kimlik ve aidiyet kavramlarının yeri ve önemi hakkında tarih öğretmenlerinin görüşleri ortaya konulmuştur. Milli kimlik ve milli aidiyet konusunda tarih öğretmenlerinin görüşleri önem arz etmektedir. Tarih öğretiminde etkin rolü olan öğretmenlerin kimlik ve aidiyet ile ilgili konuları işlerken yaptıkları etkinlikleri, kullandıkları materyalleri, konuya olan hâkimiyetlerini ortaya çıkarmak için çalışma önem teşkil eder. Çalışmanın kimlik-aidiyet kavramlarının etkili öğretilmesinin önemini ortaya çıkarması açısından alana katkı sağlaması hedeflenmiştir.

1. 4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma kapsamına alınan öğretmenler Trabzon ili ile sınırlanmıştır. Görüşmeler için ulaşılması daha kolay olan Trabzon Ortahisar ile Akçaabat ilçesinde, devlet ve özel lise kurumlarında görev yapan 20 öğretmenle çalışma sınırlandırılmıştır.

1. 5. Araştırmanın Varsayımları

1. Öğretmenler samimi ve doğru cevaplar vermişlerdir.
2. Öğretmenler görüşmelerde değişkenlerden eşit etkilenmişlerdir.

1. 6. Tanımlar

Bu kısımda kimlik, aidiyet, öğretim yöntemi kavramlarının tanımları üzerinde durulacak ve bu kavramlar açıklanmaya çalışılacaktır. Kimlik ve aidiyet için milli olması yönünde açıklamalara araştırmamızın sonraki bölümlerinde yer verilecektir.

1. 6. 1. Kimlik

Kimlik kavramı, Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde (2005) 3 farklı anlamda açıklanmaktadır.

1. Toplumsal bir varlık olarak insana özgü olan belirti, nitelik ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü.
2. Kişinin kim olduğunu tanıtan belge, kimlik belgesi, tanıtma kartı, hüviyet.
3. Herhangi bir nesneyi belirlemeye yarayan özelliklerin bütünü (TDK, 2005, s.1182).

Bu üç tanımlamadan birincisi üzerinde toplumsal varlık olarak insanın kendine özgü özelliklerinin şeklini toplumsal açıdan kimlik oluşumu ve kavramını milli kimlik kavramı ele alınmıştır. Yine Türk Dil Kurumu'na göre milli kimlik, bir milletin kendine özgü düşünüş ve yaşayış biçimi, dil töre ve gelenekleri, toplumsal değer yargıları ve kuralları ile oluşan özellikler bütünü, milli hüviyet olarak tanımlanmıştır (URL-1, 2018).

Milletler, tarihten bu yana hep var olmuştur ve değişen sadece kendilerinin bunun bilincine varmaları ile yaşantı haline getirmeleridir (Smith, 2017). Milli kimlik, millet ve milliyetçilik kavramlarıyla doğrudan bağlantılı kavramdır. Milli kimlik, milliyetçilik düşüncesinin ürünü olarak doğmuştur. Milletini sevmek milli bir bilince sahip olmanın sonucunda ortaya çıkmaktadır. Milleti oluşturan fertlerin bilince sahip olmasıyla milli kimlik oluşturmaları aynı olgudur.

Kafesoğlu'na (2017) göre milliyetçiliğin kurguladığı millet, toplumun ahenkli bir bütünlük içinde kendine özgü müesseseler vücuda getirmesi, kültür birliğiyle sosyal birliktelik sağlamalıdır. Bu bağlamda sosyal birlikte önde gelen unsurlar, dil, tarih, fikir, ahlak başka bir ifadeyle manevi değerlerdir. Ancak millet kavramı için siyasi sınırlar çizilemez, hangi bölgede olursa olsun ortak dil, kültür ve manevi değerleri paylaşan toplumlar aynı milletten sayılır.

Güvenç (2016), kimlik kavramını "Ben kimim ya da biz kimiz?" sorusuna verilen yanıtlar olarak tanımlamıştır.

Milli kimlik, milliyetçilik kavramı ile ortaya çıkmıştır. Smith, milliyetçilik tanımını,

1. Bütün olarak millet ve millî-devletlerin bütün bir kurulma ve kendini idame ettirme süreci,
2. Bir millete ait olma bilinci ve milletin güvenliği ve refahıyla ilgili özlem ve hissiyata sahip olmak
3. "Millet" ve rolüne ilişkin bir dil ve sembolizm

4. Milletler ve millî irade hakkında bir kültürel doktrin ile millî emellerin ve millî iradenin gerçekleşmesine dair reçeteleri de içeren bir ideoloji.
5. Millet'in amaçlarına ulaşacak ve millî iradeyi gerçekleştirecek bir toplumsal ve siyasî hareket (Smith, 2017, s. 192).

olarak anlamlandırmıştır.

Smith (2017) milliyetçiliği ayrıca milleti oluşturan üyelerce onlar adına özerklik, birlik ve kimlik sağlamak için kurgulanan ideolojik bir hareket olarak tanımlamıştır. Milliyetçiliğin ortaya çıkardığı milli kimlik ve millet pek çok unsurla birbirine bağlantılıdır. Smith (2017) millet kavramını, bir toprak/ülke içinde, ortak tarihi ve belleği, kitlesel kültürü, ortak bir ekonomiyi, yasal olarak eşit hak ve sorumlulukları paylaşan insan topluluğu olarak ifade etmiştir.

Pamuk'a (2014) göre kimlik bilinçdışında etkinliği her an sürdüren, sosyal gerçekliğimizi, biz farkında olmadan kuran, ancak öteki ile karşılaştığımızda fark ettiğimiz olgudur. Kimliğimiz üzerinde düşünmeye başladığımızda ya ötekileştirilmişizdir ya da öteki ile karşılaşmışızdır. Tarih eğitimi ötekileştirmeden, toplumu bütünlendiren ortak bir bilinç olmaya yönelik olmalıdır.

1. 6. 2. Aidiyet

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde (2005, s. 57) aidiyet kelimesi ilişkinlik olarak açıklanmıştır. İlişkinlik ilişkin olma durumudur. Bu tanımla açıklamaya çalışırsak kişinin kendini ait hissetmesi veya ilişkin hissetmesi durumuna ve bunun yanında sorumluluğunu bu duygudan ötürü yerine getirmek zorunluluğu hissettiren duyguya aidiyet denilebilir.

Alptekin (2011) aidiyet kavramını, kişinin sosyal ve kültürel etkileşimlere göre güçlenip zayıflayabilen, bağlılık ve sadakat ilişkilerini bir toplulukla özdeşleşme tecrübesi olarak tanımlamaktadır.

Aidiyet kelimesinin, 'mensubiyet', 'ait olma hali' anlamı da vardır. Diğer bir anlam "ilişkilendirme" ile anlaşılabilir bir kavramdır. Kimlik kavramı "Kimim?" sorusunun cevabıyla açıklanamayacağı gibi, diğer kavramlarla ilişkilendirilerek açıklanabilir. Sosyal ilişkiler kurabilmeleri için bireylerin farklı kimlikleri oluşmaktadır. Toplumsal varlık olarak kendine yer bulabilmeleri için sosyal, ekonomik ve kültürel kimlikler oluşturabilirler. Düşünceleri ve eylemleri bu kimlikler ile şekillenmektedir. Bu ilişkilerde yakınlaşma ve uzaklaşma söz konusudur. Bu konuda kimlikleri toplum içerisindeki ait olma duygularını etkiler. Psikolojik olarak oluşturdukları kimlikler toplumdaki davranışlarını da etkilemektedir. Bu doğuştan ölüme kadar geçen bir süreçtir. Bireyin doğumla başlayan hayat hikayesi birçok aitlik ve ilişkilendirme olayını da beraberinde getirir. Her birey aslında farklıdır fakat yakınlaştıkça hepsi aynılaşabilir. Toplumu oluşturan bireylerin

kendilerini gruplandırması gayet doğaldır. Böylece farklı olan bireylerden bir amaca hizmet eden ya da kendini bir gören yapılar oluşur. Bu yapılar her zaman vardır ve insan- birey var oldukça da aitlik kavramıyla olmaya devam edecektir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın kuramsal çerçevesi üç başlık altında incelenmiştir. Başlıklarda incelediğimiz eserlerin sonuçlarına da literatür taramasının sonucu başlığı altında yer verilmiştir. Tarih eğitimi ile vatandaşlık eğitiminin ilişkisini açıklanarak başlanmıştır. En son bölüm olarak 2018 yılında yenilenen öğretim programı ile ilgili bilgiler açıklanmıştır.

2. 1. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi

Kimlik ve aidiyet üzerine yapılan nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılan araştırmalar incelenmiştir. Yüksek Lisans tezleri, doktora tezleri, makale bildiri ve kitaplar incelenerek araştırmamız ile ilgili bilimsel bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır.

Literatür taramasında tarih müfredatı incelenmiştir. Eski müfredat ile yeni müfredat incelenmiş ve karşılaştırılmıştır. İncelemeler sırasında ortaya çıkan kavramlar açıklanmaya çalışılmıştır. Kimlik ve aidiyet kavramlarıyla ilişkili olan kavram ve terimler mümkün olduğunca açıklanmaya çalışılmıştır. Vatandaşlık eğitiminde tarih eğitiminin önemine ilişkin kaynaklar incelenmiştir. Milli kimlik kavramları ile ilgili çalışmalar da incelenmiştir.

YÖK Ulusal Tez Bankasında yer alan tezler incelenmiştir. Tarama sonucu ulaşılan tezlerin incelenmesi, tarih eğitimi ile vatandaşlık eğitimi arasındaki ilişkiyi açıkladıktan sonra yazılmıştır. Tezler ve eserler 3 başlık altında toplanmıştır. En son olarak 2018 yılında yenilenen müfredat ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Milli kimliği oluşturabilmek için mutlaka ortak bir tarih gerekmektedir. Bireylerin bu ortak tarihi bilmesi ve içselleştirmesi gerekir. Milli şüura sahip bireyler bir milleti oluşturmaktadır. Kafesoğlu'na (2017) göre milli şuur oluşması için, milleti oluşturan bireylerde fikir, inanç, ahlak ve tarihte bir birlik olması gerekmektedir. Aksi takdirde bir aidiyet oluşmayacaktır. İktidar, inşa etmiş olduğu tarihin hem formel eğitim hem de informel eğitimle ya da yaşam boyu öğrenmeyle bireyler tarafından içselleştirilmesini sağlar. Böylece iktidar olduğu toplumda ortak noktalar ve hedef birliği sağlamış olur. Formel eğitim süresince ritüelleri kullanır. İsteddiği vatandaş modelini ortaya koyarken tarih eğitimi kullanır. Oluşturduğu ritüeller ile içselleşmeyi destekler (Pamuk, 2011). Tarih eğitimi istenilen vatandaş tipini yetiştirmeye yönelik etkili bir unsurdur. Tarih güçlü bir kimlik oluşturma aracıdır (Demircioğlu, 2012). Tarih öğretimi, aynı zamanda istenilen vatandaş tipine yönelik yetiştirmeyi sağlar. İnşa edilen tarih eğitim sistemi ile bireylere aktarılır. Burada kullanılan yol tarih eğitimidir. Tarih ders kitapları ve tarih öğretmenleri bu

amaçta önemli bir yer tutar. Amacın gerçekleşmesi için müfredat ile diğer unsurların birlikte hareket etmesi gerekir. Ders kitapları müfredat ile çelişmemeli, uygulayıcı olan öğretmenin alanında yeterli olması gerekmektedir.

Ders kitapları müfredat çerçevesinde hazırlanan materyallerdir. İnşa edilen tarihin somutlaştırılmasına katkı sağlarlar. Ders kitapları içeriklerinde yer alan konu ve anlatımlar ile tarih eğitimde amaçlanan hedefe yardımcı olan etkili bir unsurdur. Kavram olarak da içeriği ile istenilen vatandaş tipini yetiştirmeye katkı sağlar. Bulundurduğu görseller bile aidiyet kavramına etki eder.

Copeaux'e (1998) göre milliyetçi söylemin başlıca temalarından biri her Türk evladının ulusunun geçmişinden gurur duymalıdır. Tarih inceleme ve araştırma sebeplerinin başında vatan sevgisi vardır. Copeaux (1998), vatani ağaca benzetmiş ve vatanın köklerinin geçmiş olarak tanımlamıştır. Milliyetçilik, milletini sevmek ve ulusun geçmişi ile gurur duymak olarak anlatılmıştır. Milletlerin geçmişine dayanan tarihi olayları hatırlamak için özel etkinlikler ve törenler yapılarak, ulusun geçmişine yönelik hafıza canlı tutulmaya çalışılır. Böylece ulusun ortak geçmişi her zaman anılarak hatırlanır.

Okulların eğitim-öğretim etkinliklerinde belirli gün ve haftalar vardır. Bu önemli günler ve haftalarda etkinliklerle beraber törenler yer almaktadır. Yapılan etkinlik ve törenler de ortak bir bilinç uyandırma amacına hizmet etmektedir. Her dönem için değişen bu unsurlar aslında iktidarların tarih eğitimini ve unsurlarını nasıl kendi hedefleri doğrultusunda kullandığını kanıtlamaktadır. Törenlerde yer alan saygı duruşu, Milli Marş, şiirler... vb. ritüeller kimlik ve aidiyet kavramlarının gelişmesine katkı sağlaması amacı taşımaktadır. Hedeflenen kitlenin neyi, niçin yaptığını anlaması için törenlerde günün anlam ve önemini belirten konuşmalar, etkinlikler, yazılar, olayların anlatılarak somutlaştırılması tarih eğitimi ile vatandaşlık eğitimi arasındaki bağlantının kanıtıdır. Böylece bireyin kimlik ile aidiyet bağının güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

Tarih öğretiminin, öğrencilerin aidiyet kavramına karşı kendisinde oluşan iki farklı etkiden söz edilebilir. Pamuk'a (2011) göre egemen kültürün mensubu olan öğrenci aidiyetini arttırırken, egemen kültüre ait olmayan kişi için kendi kimliğini inşa ettiğini söyleyebiliriz. Bu neticede iktidarların tarih eğitimini kullanarak ortak bir vatandaş modelini hedeflediği ortaya çıkar. Çalışmamızda bizi ilgilendiren kısım tarih eğitimimizde milli kimliğimizi geliştiren kavramların etkisidir. Bireylerde tarih eğitimimizde var olan kavramların nasıl bir kimlik inşası oluşturduğunu yine tarih öğretmenlerinin bakış açılarıyla ortaya çıkarmaya çalışılmıştır.

Tarih eğitimi bireylere üst düzey düşünme becerisi kazandırmak için büyük bir önem taşır. Ayrıca bireylerin kimlik oluşturmalarına önemli katkılar sağlarlar. Bu sebeple dünyanın çoğu ülkesinde tarih eğitimi ideolojik ve siyasal amaçla kullanılmıştır ve kullanılmaya da

devam etmektedir. Dünyada değişimler oldukça da kimlik oluşturmak için tarih eğitimi sürekli olarak bu amaçla kullanılacaktır. Dünyadaki gelişmeler aidiyet kavramını da başka boyuta getirecektir. Teknoloji ile gelişen toplumlar, başka toplumları etkileyecek hatta daha birçok toplum birbirinden etkilenecek, belki birleşecek belki de ayrışacaktır. Bu üst düzey düşünme becerisi bireylerin yaşadıkları topluma sahip çıkma, yaşadığı toplumu geliştirme amacı, birliktelik, dayanışma gibi düşünce ve kavramları geliştirecektir. Milli kimlik ile yetiştirilen bireyler birliktelik, dayanışma gibi kavramları özümsemiş olarak yetiştirilirler.

Bir devleti, toplumu oluşturan bireylerin devlete, topluma karşı görev ve sorumlulukları vardır. Bu görev ve sorumlulukların yerinde ve zamanında yerine getirilmesi devletin işleyişinin güçlü olmasında önemli yer tutmaktadır. Bireylerin devlete bağlılığını sağlayan kavram aidiyettir. Bu aidiyetin oluşması için bireyin oluşturduğu kimliğin ait olduğu devlet ya da toplum yapısı ile örtüşmesi gerekmektedir. Aidiyetin güçlü bir kimlikle oluşmasında vatandaşlık eğitimi veren tarih eğitiminin etkisi çok yüksektir. Bireyler, kendisini bir parçası olarak görmediği oluşuma aidiyet hissetmez. Bu durum her oluşumda kendini göstermektedir. Ait hissetmediği topluluğa karşı kişiler, görev ve sorumluluğunu zorunluluktan dolayı yerine getirirler. Zorunluluk hali ortadan kalktığında artık görevler yapılmamaya ve aksamaya başlamaktadır. Zamanla da tamamen yok olmaktadır. Oluşumun da bundan dolayı yok olması kaçınılmazdır. Aidiyet kavramı bu durumda önem teşkil etmektedir. Aidiyet bir hissetme, duygu işidir. Hangi büyüklükte oluşum olursa olsun, aidiyeti yüksek bireylerin oluşturduğu, birlikteliğin, sahiplenmenin olduğu oluşum güçlü olmuştur.

2. 1. 1. Tarih Eğitimi Tezlerinde Kimlik ve Aidiyet

Konu gereği incelenen eserler, kimlik ve aidiyet kavramlarına ilişkin olsa da konunun çok boyutlu incelenmesi gerekliydi. Bu hususta literatürde vatandaşlık eğitimi ile tarih eğitiminin ilişkisine dair farklı açılardan ele alan araştırmalar incelenmiştir. İlk başlık olan tarih eğitimi tezlerinde kimlik ve aidiyet kavramlarına ilişkin araştırmalar incelenmiştir.

Kafesoğlu (2017), "Türk Milli Kültürü" kitabında Türk tarihinde milli kültürü ele almıştır. Kültür ve medeniyet kavramlarının tanımlamasıyla başlayan kitapta, medeniyetlerin doğuş sebepleri anlatılmıştır. Kültür kelimesi, yüksek umumi bilgi olarak tanımlanmış ve Türk kültürünün tarih boyunca gelişimi aktarılmıştır. Göçebelik kültüründe Türklerin yaşam biçimleri aktarılmıştır. Türk tarihinin 4000 yıllık mazisine vurgu yapılmıştır. Türk kelimesinin kökeni ve tanımı açıklanmıştır. Türk soyu, antropolojik olarak incelenmiş ve bu konuda bilgi verilmiştir. Bozkır kültüründe yer alan kültürel kavramlar tanımlanmıştır. Edebiyat, kültür ve sanat unsurları başlıklar halinde açıklanmaktadır.

Kafesoğlu (2017), tarih boyunca Türk milli kimliği ve kültürünün çevresel şartlara göre değiştiğini ancak aslını hiçbir zaman yitirmediğini belirtmiştir. Kitap, milli kimlik kavramlarını, tanımları ve içerikleriyle bulundurmaktadır. Türk-İslam kültüründe ilim, felsefe ve devlet yapılanmalarına değinilmiştir. Tarih boyunca bilinen Türk devletleri ayrıntılı biçimde anlatılmıştır. Çok eski kaynaklara dayandırılarak kültürel yaşam biçimleri ve devletler hakkında bilgi verilmiş ve Türk kültürünün ayrıntılarıyla incelendiği görülmüştür. Kafesoğlu 2017 yılında basılan kitabında, bir milletin tarih çağları boyunca var oluşunu sürdürmesinin aynı zamanda kültürünü devam ettirmesi anlamına geldiğini anlatmıştır. Türk kültürünün milliliğini ve kendini koruyan özelliklerini tespit etmeye çaba göstermiştir. Türk medeniyetinin diğer adıyla kültürünün gelişerek bugünlere geldiğini ifade etmiştir.

Aslan ve Akçalı'nın (2007) "*Kimlik Sunumu Olarak Tarih Eğitimi*" isimli makalesinde tarih eğitiminin üst düzey düşünme becerisi ile kimlik oluşturmaktaki etkisi tartışılmıştır. Tarih eğitiminin bireylere üst düzey düşünme becerisi kazandırdığı vurgulanmıştır. Toplumun benimsediği ortak değerleri ve oluşturduğu ortak kimliğinin gelecekteki nesillere iletilmesinde yine büyük rol tarih eğitimine düştüğü belirtilmiştir. Yazarlara göre devletler/ iktidarlar tarih eğitimini kendi istekleri doğrultusunda kullanmışlardır. Çalışmada, tarih eğitimi ve tarih bilinci verilirken hümanist öğelere yer verilmeden aktarılan ulusal kimlik inşasının sakıncaları araştırılmıştır. Yazarlar tarih eğitiminde yer alan iki temel yaklaşımdan bahsetmektedir. Bu yaklaşımların ilki bilimsel bakış açısı ile üst düzey düşünme becerisi geliştirirken, ikincisi geleneksel anlayışı içeren ve bu doğrultuda tarihin vatandaşlık öğretimi ve kimlik aktarımını sağlamasından ibarettir. Tarih bir bilinç yerleştirmek için kullanılır. Amaç yaşadığı toplumun değerlerini, kültürünü tanıması ve benimsemesidir.

Kimlik tanımlanırken kendini görme ve anlamanın bir yolu olarak, insanların kendilerine ilişkin bir temsil oluşturmalarını içeren psiko-sosyal bir olgu olarak ifade edilmiştir. Aslan ve Akçalı'ya (2007) göre birçok ülkede müfredatta yer alan tarih resmi tarih olarak kabul edilir. Okullarda tarih bilinci ve ulusal kimlik kazandırmak için bu resmi tarih kullanılır. Programları belirleyen hükümetler olup, öğretmenlerden de müfredatı uygulaması beklenir. Okullarda ulusal tarih öğretilmesinin sebebi ulusal kimlik duygusunun güçlenmesine katkıda bulunması beklentisidir. Söz konusu tarih eğitimi kişilerin devletin var olmasına yönelik siyasi aidiyeti de geliştirmektedir. Ulusal kimliğin kişinin kendini konumlandırmasına yardımcı olma özelliğinin yanında olumsuz özelliği de ayrışmaya sebep olmasıdır. Öteki ile biz arasında konumlandırmada çelişkiye sebep olabilir. Aidiyetini farklı olarak algılayan birey ayrışır. Bu ayrışma diğer tabirle ötekileştirme toplumlar arasında büyük ayrışmalara ve uçurumlara sebep olmuştur. Öyle ki Avrupa

devletleri doğu ile aralarında aşılmaz farklılıkların olduğu bilincinin yerleşmesine sebep olan bu tarih bilincidir. Türkiye'de de ötekileştirmeye yönelik "biz" dışındaki her şeyi ötekileştiren olumsuz bir tarih bilinci söz konusudur.

Günümüzde tarih bilinci verilirken ötekileştirmeyen, iş birliği esas alınan, uluslararası ayrışma yerine bağlar kuran ve dostluklar geliştiren bir tarih öğretiminin olması gerektiği söylenmektedir. Öğrencilerin kendisini birçok yerde konumlandırabilmesi hedeflenmektedir. Kimlik kargaşası ile çatışmaların önüne geçebilmek için çalışmalar yapılmaktadır (Aslan ve Akçalı, 2007).

Sonuç olarak ulusal kimlik öğreten tarih zamanla ayrışmaya ötekileşmeye ve dünyadaki diğer ulusları ve toplumları öteki olarak görmeye sebep olmaktadır. Yabancılaşma. Ön yargılı olma hatta sonunda şiddete neden olan durumların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Tarih öğretimi farklı kimliklerin de olduğunu, kimliğin bir kalıp içerisinde değil birçok kimliğin bir bireyde olabileceğini anlaması için öğrencilere yardımcı olmalıdır (Aslan ve Akçalı, 2007).

Şimşek'in (2008) "Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Kimlik Arayışları (1718-1938)" isimli doktora tezi incelenmiştir. 4 bölümden oluşan tezde Türkiye'de ulusal kimlik oluşumunun süreci incelenmiştir. Bu çalışmada Osmanlıdan Cumhuriyete kimlik sorunu tartışılmaya çalışılmıştır. Bunun için çalışma 4 bölüme ayrılmıştır. Bu bölümler birbirini tamamlayıcı bilgi ve tartışmaları ihtiva edilmektedir. Tezde, Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne kimlik arayışları hakkında bir bütün oluşturulmaya çalışılmıştır. Cumhuriyetle beraber vatandaşlık bilincinin de geliştiği, ulusal kimliğin oluşması için çalışmalar yapıldığı ve bunun gerekli olduğu belirtilmiştir. Cumhuriyetin, bir önceki devlet olan Osmanlı'dan birçok açıdan kesin ve kökten kopuşunu göstermektedir. Cumhuriyet, hem kendi rejimini kabul ettirme, ardından da ulusal kimliği oluşturması gerektiği belirtilmektedir. Eski devletin kimliklerinin geliştiren değiştiren, radikal kararlara imza atan bir yeni devletin kimlik arayışları tezde incelenmiştir.

Araştırmacının ulaştığı sonuçlardan birine göre cumhuriyet, çağdaş seviyeye ulaşmak için köklerinden ilham alarak ulusal bağlantıları güçlü bir devlet kurmak amacıyla, tarih eğitime önem vermiştir. Tarih eğitimi ulusu oluşturan bireylerin devrimleri benimsemesini sağlaması hedeflenmiştir. Cumhuriyet, hedefini medeniyetini en üst seviyeye çıkarmak olarak benimsemiş bireylerden oluşan bir ulus amaçlıyordu. Ulusal kimliğe sahip, tarih bilinci olan bireyler Anadolu toprağını vatan olarak kanıksamış, inançlı, güçlü bir ulus oluşturmak Osmanlı sonrasında yeni devletin amaçlarındandı. Öyle ki bu bireyler devrimlere sadık ve inanmış olmalıydı. Laikliğe, modernliğe ve bilime açık ve önem veren bireylerden oluşan bir ulus ya da toplum hedeflenmektedir (Şimşek, 2008).

Osmanlı toplumu birçok ulustan, etnik yapıdan ve dini yapıdan oluşmaktaydı. Osmanlı sonrasında inşa edilmek istenen Türk Ulusal kimliği, ilk başlarda dünyada olan olaylardan olumlu yönde etkilenmiştir. Fakat sonrasında kimlik inşasının önüne engel olduğu görülmüştür. Osmanlı'nın yeni kimlik inşasına katkı vermediği görülmektedir. Çünkü Türk ulusal kimliği uzun zamandır mücadele eden bir ulusun varoluş kavgası verirken inşa ettiği kimliktir. Bu sonuçlar düşünsel hareketli anlayışlar olarak yeni dönemde karşılıklarını bulacaklardır. Şimşek'in (2008) çalışmasının önemi toplumda yer alan yanlış bilgilerin de önüne geçmektir. Cumhuriyetle beraber oluşturulan kimlik inşasında dayatmaların olduğu iddialarına yönelik açıklamalara yer verilmiştir. Dönemin diğer devletlerinde oluşan kimlik inşasına da yer verilmiştir. Osmanlı'nın toplum yapısı ile beraber yeni devletin oluşturduğu vatandaş kimliğini açıklayan çalışma aynı zamanda bu kimliğin inşasında nasıl önlemler ve bu önlemlerin gerekçelerini ortaya koymuştur (Şimşek, 2008).

Şimşek (2008) Osmanlı'dan Cumhuriyete geçişte kimlik sorununu ele alırken Cumhuriyet döneminde kimlik ve aidiyetin vatandaşlık eğitiminin bir parçası olduğunu göstermektedir. Osmanlı'dan itibaren kimlik oluşturma sürecini ve Atatürk'le birlikte cumhuriyet döneminde nasıl kimlik oluşturulma süreci yaşandığını anlatmaya çalışmıştır. Çalışmanın, bizim çalışmamızla ilişkiliği burada ortaya çıkmaktadır. Müfredatta yer alan ifadeler ve kazanımlar ortak bir kimlik oluşturmaya yöneliktir. Ulus devletin gereği olan milli kimlik kavramlarının topluma öğretilmesi gerekliliği ve yapılışı anlatılmıştır.

Pamuk'un (2009) "Vatandaş Yetiştirme Aracı Olarak Tarih Eğitimi: Orta Öğretim Düzeyinde Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşleri Tunceli Trabzon Örneği" isimli yüksek lisans tezinde, gelişen ve değişen dünyada vatandaşlık algısı ile tarih öğretiminin kişiler üzerindeki etkisi, algı olarak ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. Tezin amaç bölümüne belirtildiği üzere vatandaşlık ile tarih eğitimi arasındaki ilişkiyi ortaya koymak hedeflenmiştir. Çeşitli tanımlamalar ile anlamlandırılmaya çalışılan vatandaşlık kavramının eğitim kurumlarında belirlenmiş programları uygulayan öğretmen, bu programların diğer bileşeni oluşturan öğrenci ve bu programlara göre yetişen bireylerin vatandaşlık algısında tarih öğretiminin rolünü ortaya çıkarmak tezin amacını oluşturmuştur.

Vatandaşlık, siyasi erkleri siyasal aidiyet olarak tanımlanmakla birlikte yasal olan kanunlar yoluyla bireylere birçok özel hak ve sorumluluk vermektir. Aynı zamanda bu yasal yollar bireyin topluma eklemlenmesi ve siyasal-kamusal alanla kurduğu ilişkiler bütünüdür. Tarih ile vatandaşlık kavramının ilişkisini ortaya çıkaran çalışmada bireyin vatandaşlık algısı ile kimlikle vatandaşlığın birleştirilmesi, katılımcıların verdiği cevaplar üzerinden tartışılmıştır (Pamuk, 2009).

Özellikle katılımcıların verdiği yanıtlara bakıldığında kimlik ve aidiyet kavramlarını içeren cevaplar verilmiştir. Tarihin kimlik oluşturmada önemli yere sahip olduğunu belirten ifadeler vardır. Tez sonucunda tarih eğitimi aracılığıyla gerek ortak ulus bilinci oluşturmada olsun, gerekse ortak değerler çerçevesinde oluşturulmaya çalışılan birliktelikte olsun araç olarak kullanıldığı belirtilmiştir. Bu bağlamda iktidarın okul, müfredat ve tarih ders kitapları aracılığıyla bireylerin düşünce dünyalarında belirlemiş olduğu tarih algısı ve tarihe yüklenen misyon, aynı zamanda bireylerin vatandaşlık algılarını belirlemede sıklıkla kullandıkları enstrüman olagelmıştır (Pamuk, 2009).

Pamuk'un (2009) tez sonuçlarına göre katılımcıların çoğu tarih ile vatandaşlığın arasında sıkı bir bağlantı kurmuştur. Tarihi olayları içselleştirip kendi kimliği ile bağlantı kuran sayısı da çoğunluktadır. Yine kendi kimliğine ters düşen müfredat ve ders kitaplarına, tarih derslerine mesafeli olan katılımcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tarih derslerine yükledikleri anlamları ortaya çıkaran çalışma farklı sonuçlara ulaşsa da bireylerin derslere kendi bakış açılarına göre farklı anlamlar yüklediğini ortaya çıkarmıştır. Kimliğin oluşumundaki etkenleri ele almış alan Pamuk (2009), kimlik oluşumu ve aidiyet hissini ortaya çıkmasını araştırmıştır.

Sonuç olarak, Trabzon örneğinde bireylerin mevcut anlayışları ile örtüşen tarih dersleri modern ve ulus temelli vatandaşlık anlayışını belirlemede pozitif bir etki oluştururken, Tunceli örneğinde ise iktidarın mevcut paradigmasının eleştiriye uğramasında ve anayasal vatandaşlığın kabul görmesinde negatif bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çünkü Tunceli örneğindeki katılımcılar milli kimlik kavramlarını içselleştirememiştir. İktidarın yani devletin istediği vatandaş tipini gerçekleştirmemişlerdir. Yönleri ve etkileri ne olursa olsun tarih eğitimi bireylerin vatandaşlık algısının ortaya çıkışında önemli araçlardan birisidir (Pamuk, 2009).

Hali'nin (2013) "Tarih Öğretmenlerinin Tarih Eğitimindeki Yeni Yaklaşımlara İlişkin Görüşlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi Ankara Örneği" isimli Doktora tezinin amacı tarih eğitimindeki yeni yaklaşımlar hakkında öğretmen görüşlerini ortaya çıkarmaktır.

Hali'ye (2013) göre geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısında tarih temel misyon olarak geçmişe ait bilgiyi ve kültürü gelecek kuşaklara aktaran bir köprü rolünde olmuştur. Gelecek nesillere aktarılması gereken değerler tarih eğitimi ile kavramlar üzerinden aktarılmalıdır. Bu görevi de ancak tarih eğitimi yapabilir. Kimlik ve aidiyet kavramları da bu şekilde verilmelidir.

Hali'nin (2013) tezinin ikinci bölümü olan "Tarih: Genel Bir Bakış"ta tarih dersinin özellikleri ve öğrencilerin bakış açısıyla ne olduğu belirtilmiştir. Bu bölümde tarih öğretiminin sorunları açıklanmaya çalışılmıştır. Hali (2013), yeni yaklaşımlara yönelik

öğretmen görüşlerini araştırmış ve arada farklılıklar bulmuştur. Araştırmamızda mülakat yapacağımız tarih öğretmenlerinin de farklı uygulamalar ve yenilikleri kullanarak kimlik ve aidiyet kavramlarını öğretirken neler yaptıklarını ortaya çıkarmaya çalışacağımız için bu bilgi bize ışık tutacaktır.

Özgök'ün (2013) "Ortaokul Öğrencilerinde Okula Aidiyet Duygusunun Arkadaşlara Bağlılık Düzeyinin ve Empatik Sınıf Atmosferi Algısının İncelenmesi" isimli yüksek lisans tezinde öğrencilerinin okula bağlılıklarını aidiyetlerini, okul arkadaşlıkları ile bağlılıklarının arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Aidiyet duygusunun gelişimini farklı etkenlerle birlikte ele almıştır. Yine Özgök (2013), sınıf ortamında aidiyeti öğrenen çocukların başarılı olduğunu belirlemiştir. Aidiyet kavramının yerleşmesi ile ilgili bir eser olan bu çalışmada, öğrencilerin okul aidiyeti ile akademik başarıyı artırdığı belirtilmiştir. Aidiyet kavramı sınıf ve okul aidiyeti ile başlayıp, bölge ve ülke aidiyetini geliştirmede kullanılabilir. Çünkü aidiyet bağıni öğrenen öğrenci sorumluluklarını almayı, toplumsal görev ve sorumluluklarını daha kolay öğrenir. Bu sebeple aidiyet kavramının önemini öğrencinin kavraması önem taşımaktadır. Çalışma aidiyet kavramının öğretilmesinde ve günlük hayatta uygulanmasındaki sonuçları bakımından çalışmaya ilgilidir. Aidiyet kavramının çok küçük yaşlardan itibaren farklı yöntemlerle çocuklara öğretildiğini ve çocukların bu kavramı öğrenebildiğini ortaya çıkaran bir çalışma olmuştur.

Yazıcı'nın (2013) "Çok kültürlülük ve Yurtseverlik Açısından Azınlık Okullarında Tarih Dersleri" isimli doktora tezi 253 sayfa ve beş bölümden oluşmaktadır. Tezin amacı olarak Türkiye'deki farklı kültürel/etnik topluluklara mensup lise öğrencilerinin ve onların tarih öğretmenlerinin, tarih dersleriyle ilgili görüşlerinin çok kültürlülük ve yurtseverlik bağlamında değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır: Sonuç olarak da farklı kimliklere mensup bireylerin tarih derslerinde kendi kökleriyle ilgili çok bağlantı bulamadıklarını, yer verilen bölümlerde ise ötekileştirici söylemler olduğunu belirtmişlerdir.

Yazıcı (2013), tarih derslerindeki kimlik ve aidiyet konusuna Türk Eğitim Sisteminin öngörmediği çok kültürlülük üzerinden gitmektedir. Vatan kavramını ön plana çıkartan çalışma ülkemizdeki azınlık okullarındaki milli kavramların öğrenciler üzerindeki etkisine vurgu yapmıştır. Milli kimlik kavramları içerisindeki vatan, millet gibi ifadelerle ilgili bir araştırma ortaya koymuştur. Sonuç olarak, tarih derslerinin azınlık okullarında sadece geçilmesi gereken bir ders olarak kaldığı, milli bir kimlik oluşturmadığı ortaya çıkmıştır. Milli kimlik kavramlarının yerleşebilmesi için bireylerin hayatına dokunması gerektiği, geçmiş ile tarihi olayların örtüşmesi gerektiği anlaşılmıştır. Aksi halde sadece anlatılıp geçilen bir dersten öteye geçmemiştir. Herhangi bir aidiyet oluşturmamıştır.

"T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Öğretiminde Filmlerin Kullanımına İlişkin Öğrenci Görüşleri" isimli makale Savaş ve Özgür (2013) tarafından yazılmıştır. Eğitim ve toplum isimli yayında yer alan makalede Atatürkçülük dersinin önemine değinilmiştir. Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin üzerindeki tarihi filmleri etkisini ölçmek amaçlanmıştır. Öğrencilere sorulan sorularla tarihi filmlerin Atatürkçülük derslerindeki etkilerine cevap aranmıştır.

Teknolojik gelişmelerle beraber materyallerinde gelişmesi ve kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir. Sisteme bağlı verimli insan gücünden bahsedilen çalışmada bireylerin sistemi ve yapısını benimsemesi gerektiği vurgulanmıştır. Ülkelerin siyasi olarak korunması için güçlü aidiyet duygusu olan bireylerden oluşması gerektiği anlatılmıştır. Filmler ile somutlaştırarak işlenen Atatürkçülük derslerinin etkisinin olduğu sonucuna ulaşan araştırmacılar kalıcı öğrenmeler gerçekleştiğini bulmuşlardır. Filmlerin tarih konularını ve milli kimlik kavramlarını somutlaştırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Öğrencilerin görüşlerine yer veren araştırmacılar, milli benlik ve aidiyetlerinin geliştiği bulgularına ulaşmışlardır. Öğrencilerin geçmiş olayları tekrar yaşayarak öğrendiklerini ortaya çıkarmışlardır. Öğrencilerin tarihi olayları tarihi filmler ile daha iyi anladıkları sonucunu ortaya koymuşlardır (Savaş ve Özgür, 2013).

Tabur, 2014 yılında ortaya çıkardığı "Öğrencilere Milli Kimlik Kavramı ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Milli Kimlik ve Kazanımına Etkisi" adlı yüksek lisans tezi 5 bölümden oluşmaktadır. Çalışma 125 sayfadan oluşmaktadır. Tabur (2014), liselerde öğrenim gören öğrencilerin milli kimlik bilincini ölçmek ve öğrenci görüşleri baz alınarak T.C. inkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin milli kimlik bilincini oluşturmadaki yerini ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Çalışmada tarama yöntemi ve anket metodu uygulanmıştır. Milli kimlik tanımının önemi vurgulanarak ülkemizin her bölgesinden öğrenci görüşlerinin yer aldığı çalışmada, dersin milli kimlik kavramlarının öğrenilmesine olumlu yansıdığı, milli kimlik bilincinin öğretilmesinde önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tabur'un (2014) çalışması milli kimlik kavramının araştırılması bakımından araştırmamızla bağlantılıdır. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi milli kimlik ve aidiyet kavramlarını içermektedir. Araştırmada kimlik ve milli kimlik tanımları ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Milli kimlik kavramlarından vatan ve millet sevgisinin önemine vurgu yapılmıştır. Ulus devletlerde özellikle Fransız İhtilali'nden sonra ortaya çıkan " millilik " kavramına yer verilmiştir. Araştırmacı, bu durumun milli kavramları etkilediği ve tarih eğitiminin milli kimlik kavramlarını içselleştirmede kullanıldığını araştırmasında belirtmiştir. Atatürk'ün Türk ulusuna milli bir bilinç yerleştirmek için yaptığı devrimleri, yenilikleri anlatan İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin kavramlarının amaçlanan doğrultuda etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Elban (2015) yaptığı doktora çalışmasında ders kitaplarındaki milli kimlik ile ilişkili görselleri incelemiştir. Çalışmanın adı "Tarih Ders Kitaplarında Milli Kimlik ile İlişkili Görsellerin İncelenmesi 1930-2014"tür. Çalışmada milliyetçilik ve milli kimlik kavramlarına yer verilmiştir. Ders kitapları milli kimlik açısından nicel verilerle incelenmiştir. Çalışma 4 bölümden oluşup toplam 251 sayfadır.

Çalışmada ders kitaplarındaki milli kimlik görsellerinin yıllar içerisindeki değişimine yer verilmiştir. Çalışmanın araştırmamızla ilişkisi milli kimlik kavramı üzerindedir. Araştırmamızda tarih kitaplarının milli kimlik kavramları açısından yeterliliği öğretmenlerin görüşlerine başvurulacağından bize ışık tutacak veriler ortaya koyacağı düşünülmektedir.

Elban (2015), milli kimlik ile tarihin arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Türk tarihi boyunca kimliği incelemiştir. İncelediği Türk kimliğini tarih ile ilişkilendirmiştir. Türk kimliğinin bugüne gelene kadar geliştiğini belirtmiştir. Türk milli kimliğinin çok eskilere dayandığını vurgulamıştır. Cumhuriyet dönemi ile birlikte milli devlet yapısında milli kimliğin geliştiğini, bu gelişimde okulların ve ortak bir milli belleğin önemli olduğunu açıklamıştır.

Güneş'in (2017) yılında yaptığı "9. Sınıf Tarih Derslerinde İlk Türk Devletleri Ünitesinde Türklük ve Milli Kimlik Kavramlarının Oluşumunun İncelenmesi" isimli yüksek lisans tezi 9. sınıftaki milli kimlik kavramlarının oluşması bakımından araştırmamızla doğrudan ilgisi bulunmaktadır. Çalışmada kimlik kavramı tanımlanmış ve kavramlara yer verilmiştir.

Güneş (2017) araştırmasında tarihin ortak değerleri gelecek kuşaklara aktarmadaki önemine değinmiştir. Türk Milli Eğitiminin amaçları doğrultusunda, milli kimlik kavramlarına yaptığı vurgu ile milli değerlerin öneminden bahseden araştırmacı, milli kimlik sahibi, milli bilince sahip bireylerin yetişmesinin öneminden bahsetmiştir. Yine bu bilincin ilk Türk devletlerinden beri süregeldiğini söylemiştir.

İlk Türk devletlerinin öğrenilmesi, Türk gençlerinin köklerini anlamasıdır. Milletinin özelliklerini, tarihsel olarak yaşadığı olayları anlayan bireyler tarihi düşünme becerisi kazanacaktır. Tarihi düşünme becerisi kazanan bireyler ise köklerinden aldıkları bilgiyle geleceklerini inşa edeceklerdir. Bu süreçte öğrenecekleri milli kimlik kavramları onları milletine ait hisseden bireyler olmaları yönünde etkileyecektir. Bu sebeple öğrencilerin milli kimlik kavramlarını öğrenmeleri gerekmektedir. Güneş (2017), araştırmasında öğrencilerin milli kimlik kavramı hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları sonucuna ulaşmıştır. Araştırmacının çalışmasında, tarih dersinin milli kimlik kavramlarının öğrenilmesine olumlu katkılar yaptığı ve bu bakımdan tarih dersinin önemli olduğu sonucuna ulaştığı görülmüştür. Yine başka bir sonuç olarak araştırmacının, okul türlerinin ve cinsiyetin milli kimlik kavramlarının öğrenilmesinde farklılıklar gösterdiği sonucuna ulaştığı görülmüştür.

2. 1. 2. Vatandaşlık Eğitimi Tezlerinde Kimlik ve Aidiyet

Bu kısımda vatandaşlık eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalarda kimlik ve aidiyet kavramlarının geçtiği çalışmalar incelenmiştir. Vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi içerisinde milli kimlik kavramları oldukça fazla yer almıştır. Milli kimlik kavramları vatandaşlık eğitimi ile verilen, sistematik bir şekilde formel ve informal olarak bireylere aktarılan, öğretilen kavramlardır. Bu bölümde 4 adet doktora ve 3 adet yüksek lisans çalışması olmak üzere toplam 7 adet araştırma incelenmiştir.

Karataş (2002) yılında yaptığı "Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programlarında Vatandaşlık Eğitimi" isimli yüksek lisans tezi 157 sayfadır. Çalışmanın sadece özeti okunabilmiştir. Çalışmanın özetinde vatandaşlık eğitimi Türk Milli Eğitim tarihinde gelişimi ve kavramları incelendiği belirtilmiştir.

Vatandaşlık eğitimindeki Can Karakuş'un (2007) yaptığı çalışma Avrupa Birliği'nde kimlik, Avrupa birliği kimlik tanıma mekanizmasının incelenmesidir. Tezde Avrupa tarihi ile kimlik oluşturma süreçleri ve uygulamaları incelenmiştir. Avrupa Birliği politikaları ile kimlik oluşturma çalışmalarına dikkat çekilmiştir. Avrupa birliğinin kendi kimliğini oluşturmak için kullandığı mekanizmalar incelenmiştir. Avrupa'da kimlik tanımlama mekanizmalarının işleyişi özetlenmiştir. Avrupa Birliği'nin kimlik tanılamada etkisinin önemi resmi belgeler üzerinden yapılan analizlerle açıklanmaya çalışılmıştır.

Avrupa kimliğinin şekillenmesinde birçok etken ortaya konulmuştur. İslam ve Türkleri karşısına alıp kendini tanımlayan Avrupa, bu şekillenmenin dışında coğrafyası içerisinde yaşanan anlaşmazlıklardan, farklılaşmalardan, çıkarların çatışıp gerilimlerin oluşmasından da etkilenecek bir kimlik oluşumu olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Avrupa'da kimliklerin oluşumuna değinilen çalışmada reform ve rönesans gibi olayların kimlik üzerine nasıl etki ettiği anlatılmıştır. Karakuş (2007) ulus devletlerin kuruluşları ve ortaya çıkışlarını anlattığı çalışmasında Avrupa'da bu sebeple meydana gelen değişimleri açıklamaya çalışmıştır. Dinsel birlikteliğin dağılıp ulus devlet ve kimliklere geçişi açıklamıştır.

Karakuş'a (2007) göre, aydınlanma ile birlikte Hıristiyanlığın dinsel kurum ve değerlerinin yerini, bilim öncülüğündeki ulus devletler, hak ve özgürlükler gibi kavramlar almıştır. Batı dinsel tabulardan kurtulup kendini geliştirmiş ve kendine yeni kültürel değerler inşa etmiştir. Söz konusu değerler batının kültürel değerleri olarak öne çıkmakta olup, kültürel batı modelini sembolize etmektedir.

Ulus devletlerin çıkar çatışması Avrupa'da kimlik oluşumuna zarar vermiştir. Sorunların çözümleri için Avrupa Birliği mekanizmaları devreye girmiştir. Ortak bir Avrupa kültürü oluşturmak için yapılanmalar oluşturulmuştur. OECD, Avrupa Konseyi, AKÇT, AAET, AET gibi yapılanmalar Avrupa'da yeni bir kimlik oluşturma amacı ile kurulan politik yapılanmalardır. Eurovision Şarkı Yarışması, Euro-Disney, Euro, yıllık olarak seçilen

Avrupa Kültür Şehri uygulaması gibi unsurlar ortak bir farkındalık ile kimlik kurma amacıyla yapılmıştır. Avrupa bu şekilde ortak bir kimlik inşa etmeye çalışmıştır (Karakuş, 2007).

Çelik'in (2009) "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Bugünkü Durumu ve Geleceğine İlişkin Görüşleri" isimli doktora tezinde vatandaşlık eğitiminin uygulayıcısı olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinden hareketle vatandaşlık eğitiminin geleceği hakkında bilgi sahibi olmaya çalışılmıştır. Çalışmanın giriş bölümünde milli aidiyet duygusunun okullarda verilen eğitimlerin benimsenmesi sonucunda ortaya çıktığı belirtilmiştir. Okullarda öğretilen bilgilerin ulusuna bağlılık duygusunu, aidiyeti ve milli kimliği geliştirdiği ifade edilmiştir. Vatandaşlık görevlerinin ve sorumluluklarının okullarda aşılandığı, bireylerin hayatına da böyle yansıdığı ortaya konmuştur. Aidiyet duygusunun, okulda verilen eğitim ile başladığı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Araştırmada nitel ve nicel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Kimlik ve aidiyet kavramları bilinçli vatandaşlık için önem arz ettiğinden çalışmanın sonuçları önemlidir. Çalışmanın sonuçlarına göre sosyal bilgiler öğretmenleri, okullarda verilmeye çalışılan eğitiminin iyi bir vatandaş olmak için birey ve toplum açısından önemli olduğunu, öğrencinin vatandaşlık anlayışı üzerinde en etkili unsurun ise aile olduğu görüşündedirler. Bu bakımdan verilen eğitimin yanı sıra aile de kişinin kimliğini inşa etmesinde önem arz etmektedir. Okullardaki eğitimden ziyade ailenin önemine vurgu yapılmıştır.

Çelik'in (2009) çalışmasının sonuçlarına göre; sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğu evrensel anlamda bir vatandaşlık eğitiminin verilmesinin vatandaş yetiştirme amaçları içinde olması gerektiğini düşünmekle birlikte, öğrencilerinin iyi vatandaş özelliklerinden en çok vatanına, milletine ve ulusal değerlere bağlı olma özelliğini kazanmalarını istemektedirler. Burada aidiyet kavramının önemi ortaya çıkmaktadır. Ayrıca vatan millet ve ulusal değerler gibi milli kavramların önemine vurgu yapılmıştır. Bu kavramlar milli kimlik kavramlarıdır. Milli kimlik kavramlarını öğrenmenin evrensel kavramlardan önce gelmesi gerektiğini öğretmenlerin belirttiği ortaya çıkmıştır.

Çalışmada vatandaşlık eğitiminin sadece kimlik oluşturmak için olmadığına da değinilmiştir. Buna göre Çelik'in (2009) aktardığına göre vatandaşlık eğitiminin özellikleri oldukça önemlidir. Vatandaşlık eğitimi, yüzeysel olarak sadece milli kimlik içermemelidir. Her yönüyle bireyin özünden bir gelişimi desteklemelidir. Hiçbir sınıf farkı gözetmeden eşit bir şekilde bireylerin haklarını, sorumluluklarını ve görevlerini anlamalarını sağlamalıdır. Vatandaşlık eğitimi bireylerin farklılıklarına değil, ortak değerlerinde birleştirmeye yönelik olmalıdır. O sebeptendir ki eğitimi alan öğrencilerin ortak değerleri kavramalarına önem verilmelidir. Vatandaşlık eğitiminin yalnızca ulusal kimlik oluşturma aracı olması değil, aynı zamanda uluslararası hoşgörü, çeşitlilik ve farklılığın öğrenilmesine imkân tanıma

özelliğinden de söz edilmektedir. Milli kimliğin yanında evrensel kimlik kavramlarının da önemi vurgulanmıştır.

Çelik'e (2009) göre uzmanların çoğu, vatandaşlığın çok sayıda yetenek, inanç ve eylemi içerdiği konusunda hemfikirdir. Ulusal kimlik ile gelişen milli bilincin farklı etkenlerden etkilenen kimlik kavramıyla oluşan küresel kimlik duygusuyla karşılaştırılması yapılmıştır. Her iki kimliğin de farkında olunması gerektiği belirtilmiştir. Küreselleşme sonucunda vatandaşlık eğitimi ulusal vatandaşlık eğitimini de etkilemiş olduğu vurgulanmaktadır. Vatandaşlık eğitiminin bireyin bölgesel, ulusal ve uluslararası kimliklerini tanıması gerektiği savunulmaktadır

Güven'in (2010) "İlköğretim Birinci Kademedeki Vatandaşlık Eğitimi Üzerine Bir Durum Çalışması" isimli doktora tezinin temel konusu ilköğretim seviyesinde verilen vatandaşlık eğitiminin ne kadar gerçekleştiğini ortaya çıkarmaktır. Çünkü vatandaşlık bilinci küçük yaşlardan itibaren verildiğinde başarıya ulaşması daha kolaydır. Aidiyet duygusunun gelişimine büyük katkı sunmaktadır. Giriş bölümünde de bahsedildiği üzere eğitimin ilk basamağını ilköğretim eğitimi oluşturur ve tüm eğitim kademeleri ilköğretim üzerine inşa edilir.

Güven (2010) vatandaşlık eğitimini ülkenin geleceğini oluşturacak bireylerin toplum içerisindeki sorumluluklarını öğrenme süreci olarak tanımlamaktadır. Her bireyin toplum içerisindeki sorumluluğunu zorunlu eğitim süreci kapsamında alması gerektiğini anlatmıştır. Sorumluluk adına temel bilgi ve becerileri söz konusu eğitim sürecinde alması gerektiğini belirtmiştir. Toplumsal değerleri ve tutumları da bu süreçte bireylerin kazanması gerektiğini belirtmiştir. Bu süreç de aidiyet bağı duygusu ile doğrudan bağlantılıdır. Çünkü milletine aidiyet bağı ile bağlı olan bireylerin oluşturduğu milletler toplumsal olarak çok güçlüdür. Sorumluluğunu bilen kişiler aidiyet duygusu gelişmiş bireyler olarak yetişmişlerdir.

Güven'in (2010) tezinin ikinci bölümü olan kuramsal çerçevede vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi açıklanmıştır. İstenilen vatandaş tipini oluştururken kullanılan argümanların içerisinde kimlik oluşturmaya yönelik ve aidiyet duygusunu geliştirmeye yönelik ifadeler vardır. Vatandaşlığın tarihsel gelişimine değinen yazar, ortaçağdan itibaren vatandaşlık tanımının gelişimini belirtmiştir. Kapitalizmle birlikte vatandaş kimliğinin de köklü değişiklikler gerçekleştiği aktarılmıştır. Küçük yerleşimlerin yerini ulus devletlerin, kent piyasalarının yerini ulus piyasalarının, küçük üretimlerin yerini seri üretimin aldığı ve ulus-vatan gibi kavramların kimliğin üzerinde etkili olduğunu belirtmiştir. Yeniden bölüşüm kültürü, politik düzeyde vatandaşlık kimliğinin eşitlikçi ve evrensel anlamını belirginleştirdiği belirtilmiştir. Vatandaş yetiştirmede devletin üzerine düşen görevleri yerine getirmesinin önemine değinilmiştir.

Güven'in (2010) tezinin sonucuna göre, araştırmaya katılan öğretmenlerin hedefe uygun vatandaş yetiştirdiklerini bildirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ancak öğrencilerin çok azında hedeflenen kazanımların öğrenildiği ortaya çıkmıştır. Ailenin ve diğer faktörlerin bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olduğu belirtilmiştir.

Özden'in (2011) "İlköğretim Okullarında Çevresel Vatandaşlık Eğitimi" isimli doktora tezinde ilköğretim düzeyinde verilen çevresel vatandaşlık eğitimi dersinin yapılandırılmış sorularla betimlenmesi amaçlanmıştır. Çevresel vatandaşlık yapılan araştırmanın dışında olsa da çalışmanın aidiyet ile doğrudan ilişkisi bulunmaktadır. Kendini topluma ait hissedenden kişiler, toplumsal olaylara kendilerini sorumlu hissederler. Özellikle ilköğretim seviyesinde aidiyet kavramını iyice benimseyen bireylere ileri akademik yıllarında katkıda bulunmak daha kolay olacaktır. Çevresel vatandaşlık sorumluluğunu yerine getiren bireyler diğer sorumlulukların da farkına varır. Diğer sorumluluklarında önemini fark edecektir.

Özden (2011) ortaya sunduğu sonuçlara göre ailede başlayan çevresel vatandaşlık öğretilerinin okulda devam ettiği ve toplumdaki diğer etkenlerle desteklendiğini belirtmiştir. Toplumdaki diğer etkenler sivil toplum kuruluşları, akrabalar, arkadaşlar, yazılı ve basılı, görsel kaynaklardır. Kitle iletişim araçları da çevresel vatandaşlığı etkileyen etmenlerdendir. Özden'e (2011) göre vatandaşlık eğitiminin etkisi ilköğretimde daha fazladır. Ders dışı etkinliklerle çevresel vatandaşlık eğitimi verilmektedir. Çevresel vatandaşlık eğitiminin becerilerini kazanmış bireyler çevreye karşı olan sorumluluklarını başarı ile yerine getirmektedir. Çevresel vatandaşlığın üzerinde duran araştırmacı öğretmenlerle yaptığı araştırma sonucunda en çok fen bilimleri dersinde etkili vatandaşlık eğitimi verdiklerini belirtmişlerdir. Öğrenci görüşlerinde durum farklıdır. Öğrenciler sosyal bilimler derslerinde etkili çevresel vatandaşlık konuları olduğunu belirtmişlerdir. Bir çok etkenin etkilediği bu vatandaşlık eğitiminin, ilköğretim yıllarında oldukça verimli olduğu ortaya çıkarılmıştır. Öğretmenler oldukça fazla sorunda bahsettiği görülmüştür. Ailelerin ekonomik seviyeleri, ders saatlerindeki zaman kısıtlamaları, kişisel yetersizlikler ve öğrencilerin isteksiz tavırları sorunların başlıcalarıdır. Ailelerin bilinçli olması ya da yaşanan muhitteki insanların örnek davranışları bireyleri olumlu anlamda etkilemektedir. Öğrenen okulda kavraya bile sokakta birbirlerine bakarak davranış etkileşiminde bulunmaları ciddi bir öğrenmenin gerçekleşmesine neden olacaktır.

Kırıkçı'nın (2013) "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Vatandaşlık Yeterliliklerini Geliştirmeye Yönelik Etkinlik Temelli Bir Model Oluşturma" isimli yüksek lisans tezi, sosyal bilgiler dersi vatandaşlık görevlerinin öğretilmesinde önemli bir yere sahip olması aynı zamanda bu dersi yürüten sosyal bilgiler öğretmenlerinin de vatandaşlık görevlerini öğrencilere kazandırmadaki rolüne vurgu yapmaktadır. Temel hedef olarak, öğretmen

adaylarının vatandaşlık bilincini geliştirmek ve buna yönelik etkinlik temelli bir model oluşturma belirlenmiştir.

Kırıkçı (2013) giriş bölümünde vatandaşlık eğitiminin ve istenen vatandaş modeli ile ilgili çalışmalara örnekler verilmiştir. Bu çalışmalara açıklamalı şekilde yer verilmiştir. Vatandaşlık kavramı açıklanmaya çalışılmıştır. Tezin problem durumunda belirtildiği üzere milli eğitim temel amaçlarına göre insan yetiştirme ile vatandaşlık eğitimi doğrudan ilişkilidir.

Tezin ikinci bölümünde vatandaşlık kavramının tarihsel gelişimine ayrıntılı şekilde yer verilmiştir. Özellikle Cumhuriyetin ilanından sonra ulus-devlet içerisindeki vatandaş kavramına değinilmiştir. "Türk" kavramı ön plana çıkarılarak oluşturulan vatandaş kavramından bahsedilmiştir. Cumhuriyet döneminin temel ideolojisi de bu kavram üzerinden yükselmiştir. Bu dönemde Cumhuriyete bağlı tüm vatandaşlara Türk kimliği ve sıfatı verildiği ifade edilmektedir. 1924 Anayasası'nın 88. Maddesinde vurgu yapılmıştır. Bu maddede vatandaş veya vatandaşlıkla ilgili birçok ifade ve tanımlama görülmektedir.

Kırıkçı'nın (2013) aktardığına göre; "Vatandaşlık" kavramı, 1924 anayasanın 88/1. Maddesi ile anayasaya girmiştir. Bu anayasasının 88. maddesinde: "Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibarıyla Türk ıtlak olunur." denilmektedir. Yine aynı maddenin devamında,

Türkiye' de veya hariçte bir Türk babanın sulbünden doğan veyahut Türkiye"de mütemekkin bir ecnebi babanın sulbünden Türkiye"de doğup da memleket dâhilinde ikamet ve senni rüşde vusülünde resmen Türklüğü ihtiyar eden veyahut vatandaşlık kanunu mucibinde Türklüğe kabul olunan herkes Türk'tür (Gözübüyük, 2002'den akt., Kırıkçı, 2013, s. 88).

denilmiştir.

Görüldüğü üzere, 1924 Anayasası'na göre bir kişinin Türk vatandaşı sayılabilmesi için, babasının Türk olması gerekmektedir. Etnik olarak vatandaşlık kavramına bakıldığı görülmektedir. Bununla beraber, başka milletlerden olsa bile Türkiye'de yaşayan bir babadan olan herkes vatandaşlık kanununa göre Türk olarak kabul edilmiştir (Civan, 2007'den akt., Kırıkçı, 2013, s. 14). Bu şekilde vatandaşlık kavramının Türkiye'de gelişimi incelenmiştir. Bu gelişime etki eden etkenleri araştırma yoluna gidilmiştir.

Kırıkçı'nın (2013) tezine göre; literatür araştırıldığında öğrencilerde, öğretmen adaylarında ve görev ifa eden öğretmenlerin kendisinde vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmeye yönelik herhangi bir etkinlik temelli çalışmaya rastlanmamıştır. Daha geniş kapsamda düşünüldüğünde vatandaşlık eğitime yönelik yapılmış etkinliğe dayalı bir çalışma da bulunamamıştır.

İbrahimoglu'nun (2014) yılında yaptığı "Gayrimüslim Azınlıklara Göre Türkiye'de Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi" adlı doktora tezi vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi,

kavramlarının ulus devletlerin ortaya çıktığından beri sosyal bilim tartışma ve araştırmalarında öne çıkan kavramların başında yer aldığını belirtmiştir. Çalışmada vatandaşlık eğitimi ile ulus devletlerin ilişkisine vurgu yapılmıştır. Ulus devletlerin milli bilinç için vatandaşlık eğitimine verdiği öneme dikkat çekilmiştir.

İbrahimoglu'nun (2014) çalışmasına göre, Türkiye'de vatandaşlık eğitimi verilirken, cumhuriyet sonrasında ulus devleti oluşturmak için vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimine önem verildiği belirtilmiştir. Ulus devletin yapılanmasında verilen eğitimlerde azınlıklara verilen önemin, onların kimliğine yönelik açılımların kimlik kavramı ile ilişkisi araştırılmıştır. Burada yıllar içerisindeki ulus devlet yapılanmasındaki politikalardan da bahsedilmiştir. Milli kimlik oluşturulurken milli kavramların önemine ve etkisine farklı bir bakış açısı ile bakılan araştırma bu yönüyle değerlidir.

İbrahimoglu (2014), azınlıkların kimliklerine göre vatandaşlık eğitiminde kendilerini nasıl konumlandığını ortaya koymak için hazırlanan çalışmada azınlıkların algısını da ortaya koymuştur. Araştırmada nitel veriler kullanılmıştır. Ulaşılan sonuca göre azınlıklar tek taraflı bir anlatımın söz konusu olduğunu ancak gelecekte eğitimde bu anlayışın değişeceğine inanmakta olduklarını belirtmişlerdir. Milli kimlik konusunda ülkemizde yer alan grupların vatandaşlık eğitiminde reformlar beklediği sonucunu çıkaran bir çalışmadır.

2. 1. 3. Kimlik Kavramı İlgili Diğer Çalışmalar

Kimlik kavramı ile ilgili doğrudan ya da çalışmamızla ilgili olan diğer kavramlarla ilişkisi olan çalışmalar bu bölümde verilecektir. Bu bölümde tarih derslerinin önemini belirten ve ders kitapları gibi kimlik ve aidiyet kavramlarının öğretilmesinde etkili olduğunu düşündüğümüz unsurları açıklayan bilimsel çalışmalara yer verilecektir.

Smith (2017), "Milli Kimlik" kitabında milli kimliğin oluşumunda milliyetçilik akımının etkileri tartışılmıştır. Milli kimliği oluşturan unsurlar belirtilmiştir. Milliyetçilik tanımı ile millet ve milli kimlik arasındaki bağlantı ortaya çıkarılmıştır. Milletlerin oluşumu ve milliyetçilik ele alınarak gelişen milli kimlik kavramı anlatılmıştır. Sonuç olarak milli kimlik kavramının milliyetçilik akımı ile ortaya çıktığı görüşüne varılmıştır.

Çapa'nın (2002) yazdığı, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Tarih Öğretimi" adlı makalesinde yeni kurulan devletin ilk yıllarında tarih öğretimine verdiği önem bakımından konumuzla ilişkisi incelenmiştir. Ulus devlet anlayışıyla kurulan genç cumhuriyetin eğitim alanında yaptığı yeniliklerde tarih eğitimi üzerinde yapılan yenilikler incelenmiştir. Milli kimlik oluşturmak için tarih eğitiminin nasıl kullanıldığı makalede açıklanmıştır.

Makalenin özetinde cumhuriyeti kuran yapının eğitimin önemine yaptığı vurguyu belirtmiştir. Makalede tarih eğitimine verilen özel önem vurgulanmış buna kanıt olarak da

eğitim alanında yapılan ilk reformlar arasında 1924 ve 1926 yıllarında olmak üzere iki kere ilköğretim tarih programının değiştirilmesi örnek gösterilmiştir. Sonra yine tarih öğretiminin önemine vurgu yapmak için 1930'larda tarih öğretimiyle ilgili Türk Tarih Tezi'nin yürürlüğe konulması, milli benlik kavramlarının yerleşmesi için tarih eğitimi ve tarih dersi etkin bir şekilde kullanılması, İslam tarihi ve Osmanlı tarihine hiç önem verilmemesi örnek verilmiştir. Yeni kurulan cumhuriyet köklerini daha eskiye bağladığı Türk ırkının ve medeniyetinin köklerine dair konular müfredatta kendisine yer bulduğu makalede belirtilmiştir. II. Meşrutiyetle başlayan değişim arayışları cumhuriyet döneminde daha etkin olarak devam etmiştir. 1930 sonrasında özellikle cumhuriyet ilkelerine bağlı bireyler yetiştirme yolunda tarih ders kitapları ve müfredatı etkili olmuştur. Aynı zamanda dünya tarihi de öğretilmeye çalışılmıştır. Millî Eğitim bünyesinde etkili olan eğitimcilerin doğru ve tarafsız bir tarih eğitiminin, ülkeler arasında barışın sağlanmasında büyük öneme sahip olacağını savundukları anlatılmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında ulusal kimlik yerleştirmenin dışında çalışmaların olduğunu gösteren kanıt olarak sunulmuştur (Çapa 2002).

Güvenç (2016), "Türk Kimliği" kitabında Türk tarihinin 4000 yıllık mazisini tarafsız şekilde ele almıştır. Türk kimliğinin tarihsel gelişimini, zaman ve süreçlerini derinlemesine incelemiştir. Türk tarihini çok eski zamanlara uzandığını ortaya koymuştur. Türk tarihinin kökleriyle, günümüzdeki Türk kimliğini sorgulamıştır. Milli kimlik ve aidiyet kavramlarını tarihsel olaylarla açıklamıştır. Türk kimliğinin tarihsel gelişimini, zaman ve süreçlerini ayrıntılarıyla incelemiştir. Türk tarihinin çok eski zamanlara uzandığını ortaya koymuştur. Milli kimlik ve aidiyet kavramlarını tarihsel olaylarını ortaya çıkarmıştır.

Güvenç'in (2016), giriş bölümünde kimlik konusu ve kavramını açıkladığı kitabında, Türk tarihinin ana evrelerine göre Türk kimliğinin gelişimi anlatılmıştır. Orta Asya köklerinden günümüze kadar gelen süreç incelenmiştir. Kitapta resimlerle Türk kültürüne ait örnekler verilmiştir. Türk kimliğinin oluşumunda etkisi olan olaylar kronolojik olarak verilmiştir. Osmanlı sonrasında yeni ulus devletin kimlik arayışı araştırılıp aktarılmıştır. Ayrıca eğitim, kültür ve sanattaki değişimler ifade edilmiştir. Sonuç olarak Türk kimliğinin çağlar boyunca aslını yitirmeden günümüze gelene kadar geldiği ve bu zaman zarfında kültürleşme süreci yaşadığı belirtilmiştir. Gelecekteki Türk milli karakterinin güven içinde, birlik ve beraberliğe önem veren, bağımsız olmayı ülkü edinen bir unsur olması gerektiğini ifade etmiştir. Bunun ancak milli duygu ile gerçekleşeceğini ve gerekli milli duygunun ancak bilinçli eğitimle verilebileceğini söylemiştir.

Ersal (2004), hazırladığı Türk Ocakları ve Siyaset kitabında, cumhuriyetle beraber milliyetçi bir yapıda faaliyet gösteren Türk Ocaklarının 1960 sonrasında günümüze kadar olan etkisini anlatmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarından 1931 yılına kadar olan aralığı kitabın

ilk bölümlerinde açıklamıştır. Osmanlı'dan ulus devletine geçiş süresinde milli kimliğin nasıl geliştiğini olaylar ve kavramlarla açıklamıştır.

Güler (2004), hazırladığı Atatürk ve Cumhuriyet isimli kitabında, milli devlet yapılanmasında Atatürk'ün rolünü ve cumhuriyetin toplum içerisinde kabul görme sürecinde milli kimlik oluşumunu anlatmıştır. Atatürkçülüğün tanımı ve Atatürk'ün kişilik özellikleri üzerinden Cumhuriyetin gelişimi anlatılmıştır. Milli devlet anlayışı açıklanmıştır. Atatürk'ün milliyetçilik ve ulus devlet yapısına bakış açısına göre milli devletin birlik ve beraberlik temeline vurgu yapılmıştır. Osmanlı sonrasında fikir yapısıyla yeni ulus devletin Atatürkçü düşünce merkezinde temellerinin atılması açıklanmıştır.

Stears'ın (2009) yazdığı "Neden Tarih Öğreniyoruz" isimli makalesinde tarih öğrenmenin gerekçeleri ortaya sunulmuştur. Buna göre, günümüzde tarih öğrenmenin amacı değişmiştir. Bazı tarihsel olayları bilme ve analiz edebilme sayesinde kişiler, cahil olan bireylerden farkını ortaya koymaktadır. Olaylara farklı bakış açısıyla bakabilmeyi ve bilgileri toparlayarak yeni sonuçlar elde etmemizi, karşılaşılan bir durumla ilgili önceki bilgilerinden hareketle yeni çıkarımlarda bulunmamızı sağlayan tarih eğitimidir. Tarih öğrenmenin bilginin yanı sıra kişilere kazandıracığı beceri ve kapasiteleri de açıklamaktadır. Tarih Değişimi ve içinde yaşadığımız toplumun dünden bugüne nasıl geldiğini anlamamıza yardım etmektedir.

Tarih kimliğimizin oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Tarih bir ulusa değer anlayışını ve bağlılığını arttıran duyguyu aşılır. Bireylerin kimliklerini inşa etmesine katkı sağlar. Bu sebeptir ki sorgulamadan tarih öğretimi teşvik edilmektedir. Böylece aidiyet ve kimlik kavramlarını bireylere aşılabilir olacaklardır. Bir ulusun kendine özgü ve üstün özellikleri üzerinde duran tarihin amacı, kendi ulusal değerleri ile harmanlanmış, ulusal bağlılık duygusu geliştirmektir. Bu duygu ulusun bireylerinde aidiyet ve kimlik inşası oluşturacaktır. Tarih öğrenmenin diğer bir gerekliliği iyi bir vatandaş olarak yetişmektir. Tarih dersinin öğretim programlarında yer almasının en büyük nedeni iyi bir vatandaş olmanın temel dayanağının tarih öğrenmek olmasıdır. Burada hedeflenen tarih öğretimi sayesinde ulusal kimliği öğretme ve ulusal kimliğe sadakati güçlendirmektir. Fakat tarih bu kadar dar çerçevede olmamalıdır, değildir de. Bu amaçla güdülen tarih bazen amacın tam karşısında yer alabilir. Yaşanan ve anlatılan olaylar bireyin düşüncesiyle örtüşmeyebilir. İyi bir vatandaş olmaya bakış açısı burada karşımıza farklı çıkmaktadır. Tarihi bilmek ve öğrenmek geçmiş ile gelecek arasında bağ kurmayı, sorunların ve değerlerin başlangıcını anlamayı sağlayan kayıtların anlaşılmasını sağlar. Geçmişin verilerini okumamızı sağlar. Dünyada ulusların yani toplumların birbiri ile nasıl etkileşimde bulunduğu dair kaynaktır. Yazara göre tarih öğrenmenin amacı çok daha önemlidir. Tarih öğrenmek görev ve sorumluluğunu bilen bilgili bireyler yetişmesini sağlar. Sorumluluk sahibi farklı zihinsel

işlemleri de yapabilme becerisi için tarih öğrenmenin önemine vurgu yapmıştır (Stears, 2009).

Lise çağında çocuklar rol model olarak alabilecekleri kişiler vardır. Bu kişiler topluma mal olmuş kişiler ya da tarihte önemli işler başarmış kişiler olabilir. Bu kişiler örnek alınarak tarih öğrenimine yönlendirilebilir. Tarih, çalışma yaşamında oldukça faydalıdır. Tarih öğrenimi, bireyin iyi bir kariyer yapmasına yardımcı olur. Stears'a (2009) göre tarih öğrenen bir öğrenci üç tane beceri geliştirir. Bunlar; kanıtı değerlendirme yeteneği, çatışan yorumları değerlendirmek ve geçmişteki değişim örneklerini değerlendirme tecrübesidir.

Aktekin'in (2010) "Ortaöğretim ile Yerel Tarihin Önemi" isimli makalesinde yerel tarih öğretiminin önemi vurgulanmıştır. Kimlik oluşturma için kişinin yerel olayları içselleştirmesi önemlidir. Yerel tarih konularının birçok açıdan faydalarına değinilen makalede, tarih derslerinin bu sayede daha verimli geçeceği belirtilmiştir. Milli kimlik kavramlarının yerel tarih ile bütünleştirilip verilmesi konusunda araştırmayla ilişkisi ve yararı olacağını düşünülmüştür.

Yiğittir ve Öcal'ın (2011) "Lise Tarih Öğretmenlerinin Değerler ve Değerler Eğitimi Konusundaki Görüşleri" isimli makalesinde değerler eğitimi ile ilgili öğretmen görüşleri ele alınmıştır. Aidiyet kavramını geliştirmek ve milli bilinci kazandırmak için değer yargılarına ihtiyaç duyulmaktadır. Değerler ve değerler eğitimindeki kavramlara ilişkin araştırmamızdaki kavramlar çoğu kez benzerlik göstermektedir. Toplumsal değerlerin gelişimi tarih dersi ile sağlandığı belirtilen çalışmada vatansever olmak, Türkiye Cumhuriyetine bağlı olmak, bayrağa saygılı olmak, bağımsızlığa önem vermek, Türk büyüklerine saygılı olmak değerleri öne çıkmıştır. Bu kavram ve semboller, değerler açısından milli kimlik kavramlarıdır.

Demircioğlu (2013) "Tarih Ders Kitabı Yazımında Yeni Yaklaşımları" isimli makalesinde tarih ders kitaplarının nasıl yazılması gerektiği konusunda öneriler sunmayı amaçlanmıştır. Gelişmiş ülkelerde tarih ders kitaplarında yaşanan değişim ve gelişmeler araştırılarak ülkemizde tarih ders kitabı yazım çalışmalarına ışık tutan öneriler ortaya koymak konuşmuştur. Makalenin çalışmadaki yeri, alt problemlerimden 3. problemi açıklamak için kimlik aidiyet kavramlarının ders kitaplarındaki yeri ile ilgili sonuçlara ulaşmış olmasıdır. Nitelikli ders kitabı yazılması gerektiği makalede açıklanmıştır. Kavramların önemine değinilmiştir.

TOKİ Şahin Çağlar CAMBAZ İmam-Hatip Ortaokulu'nun proje çalışması ile ortaya çıkan Güneşler Doğuyor Çanakkale Kahramanlarına mektuplar isimli kitap 282 sayfadan oluşmaktadır. 2014 yılında basılmıştır. Kitapta yüzlerce ortaokul öğrencisinin mektupları bir araya getirilerek bir proje sonuçlandırılmıştır. Suat Turgut'un yayın yönetmenliğini yaptığı eserde öğrencilerin Çanakkale'de savaşmış olan askerlerimize gönderdikleri

mektuplar derlenmiştir. Kahramanlık göstermiş kişilere yönelik oldukça etkili ifadeler yer almıştır. Milli kimlik kavramlarının öğrencilere yerleştirildiği açıkça belli olmuştur. Vatan millet beraberlik azim kavramları öne çıkmıştır. Mektupların çoğunda minnet ve örnek alma ifadeleri yer almıştır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün, milli kimliğini bilmeyen milletler, başka milletlerin esiri olurlar sözü, aidiyeti olmayan ya da aidiyet ve kimliğini bilmeyen bireylerden oluşan toplumların başka toplumlar tarafından yok edilmeye mahkum olduğunu anlatmaktadır. Bu bağlamda kitapta bulunan Seyit Onbaşı, Mustafa Kemal, Aleko gibi kişi kavramların ön plana çıktığı eserde görülmektedir. Milli aidiyetin öğrenci zihinlerinde nasıl şekillendiğinin somut örnekleri eserde ortaya çıkmıştır. Empati ile kahramanlarla öğrencilerin kendilerini özdeşleştirebildikleri görülmüştür. Milli kimlik kavramlarını öğrencilerin mektuplarında kullandıkları görülmektedir. Çanakkale kahramanlarının isimlerini, yaptıkları fedakârlıkları gurur ifadeleri ile yazılı olarak anlattıkları görülmektedir.

Eserin araştırmamızla olan ilgisi milli kimlik ve aidiyet kavramlarının aslında küçük yaşlardan itibaren geliştiği gerçeğini, farklı etkinlik ve çalışmalarla kavramların daha da içselleştirilebileceğini, öğretebileceğini bize göstermesidir. Eser öğrencilerin var olan ön bilgilerinin orta öğretimde daha da etkin hale getirilebileceğini göstermiştir.

Kimlik kavramının kelime olarak kökeni Latince'dir. Latince'de "identitas" sözcüğünden türeyen kimlik kavramı, insanın sosyal bir varlık olmasının doğal sonucu olarak toplumsal bir olgu olarak belirtilmektedir. İnsanın kendine özgü belirtileri, nitelikleri ve özellikleri kimliğini oluşturmaktadır. Âmin Maalouf kimliği, kişiyi başka hiçbir kimseye benzemez yapan şey olarak ifade etmektedir. Bu bağlamda kimlik tanımlaması toplumun içinde bulunan yapılardan ve dış dünyadan bağımsız olarak yapılamamaktadır (Pamuk, 2014).

Kimlik kavramı kişinin kendi özelliğidir. Kim sorusuna verdiği cevaplar kişinin kimliğidir. Kim kelimesi ise bir zamirdir ve hangi kimse demektir. Topumlardaki birey kelimesi, kişi olarak adlandırılır. Kim olduğuna dair bilgi sahibi olunamayan kişiyi tanımak için onun varlığı sorulur. Kimlikler insana özgü özellik ya da özelliklerdir. İnsanları diğerlerinden ayıran özellik niteliktir. Buradan yola çıkarak kimlik kavramı için bir kişinin bir özelliğidir ve insanın bütün özellikleri kimlik kavramını oluşturabilir. Bir başka ifade ile, insanın sahip olduğu kişi / kişilik özelliklerinin tümü kimlik olarak da belirtilebilir. Bu açıdan baktığımızda her bireyin kendine has bir kimlik oluşturabileceği görülmektedir. Ayrıca her bireyin birden fazla kimliğe sahip olabileceği de anlaşılmaktadır. "Biz kimiz?" sorusunun tüm yanıtları içselleştirdiğimiz kimliğimizdir (Pamuk, 2009).

Pamuk'un (2014) "Kimlik ve Tarih Kimliğinin İnşasında Tarihin Kullanımı" isimli kitabında tarihin kimliğimizi inşa etmesindeki yeri ve önemi detaylı şekilde örnekler ile

anlatılmaktadır. Kitap kimliğin tanımlanmasını ve tarihin, tarih eğitiminin bu tanımlanmadaki rolünü anlatmaktadır. Kitap altı bölümden oluşmaktadır. Tarih eğitiminin kimlik oluşturulmasında birey üzerindeki etkisine yer verilmiştir.

Pamuk (2009) tezinin, Türkiye'de kimlik kavramının gelişimini *Türkiye'de Modernite* başlığı altında açıklamaktadır. Kollektif kimlik açıklanmaya çalışılmış ve ötekileştirme, kimliğin dinsel boyutu ve bireysel kimlik oluşumu açıklanmaya çalışılmıştır. İktidarların kimlik inşasında tarih eğitiminin kullanması ile tarih öğretiminin bu yönde etkisi ortaya konulmuştur. Gündelik hayatta dil ile kimliklerimizin inşa edildiğini belirtmiştir. Sosyal gerçekliğin nasıl inşa edildiği tartışmaya açıktır (Pamuk, 2009).

Kollektif kimlik, sosyal kimliğin topluluk bağlamında ortaya çıkmasıdır. Bu kimlik bir kültürel topluluğun belli sınırlar içerisinde taşıdığı kimlik olarak belirtilmektedir. Kollektif kimliklere dini kimlikler, etnik kimlikler ve ulusal kimlikler örnek olarak gösterilir. Kollektif kimlikler genellikle farklılaşma eğilimine sahiptir. Bunun sebebi ötekiyle zıtlık içinde, bir diğerinden farklı olarak kendini tanımlamasıdır (Pamuk, 2014).

Pamuk'a (2014) göre, kollektif kimliğin benzerlik ve farklılık üzerimde biz ve onlar kavramlarını oluşturması aslında kendini var etmenin aracıdır. Bu sayede kimlik oluşturulur ve topluluk adına biz kavramı ortaya çıkar. Cumhuriyet ideolojisinin kimlikler üzerindeki etkisi, modern öncesi kimliklerin modern dönemin kimliklerine dönüştürülmesi olarak tanımlanabilir. Kolektif kimlikler, bireysel kimliklerle gerilime sebep olacak ve çatışmaya sebep olacaktır. Aidiyet duyacağı kavramlar da tartışmalı hale gelecektir.

Ulus kavramı devletin birlik şekline sokması gereken sınırları belirsiz bir şeydir, bu sebeple kontrolü son derece güç olan öğeleri tek bir egemenliğin çatısı altında uzlaştıracaktır. Ulus güçlü bir kavramdır. Aidiyet duygusu yüksek bireylerden aldığı güç, onu daha da güçlü yapar. Cumhuriyetle beraber oluşturulan Türk kimliğinin bileşenleri beş tane olarak açıklanmıştır. Bunun beşincisi Atatürk milliyetçiliğidir. Bu kimlik oluşumunda simgeler de kullanılmıştır. Bu simgelerin belli başlı olanları bayrak, Milli Marş, TBMM, Misak-ı Milli, Devlet temsiliyeti gibi olgulardır. Atatürk, Türk milletine değer veren bir liderdi. Türk halkının bütünleşmesiyle, birlik beraberlik ruhuyla bir ülke inşa etmiştir. Anayasa, Türk kavramını ilgili maddede açıklamıştır. Yurttaşlar arasında farklılıklar soruna sebep olur. Milleti oluşturan yurttaşlar arasında ayırım olmaması gerekmektedir. Her bireyin eşit olmasından hareketle toplum içerisinde aidiyet duygusu güçlenmelidir. Ulusal kimlik, ortak kültür ve bilinç ile inşa edilir. Ulusal kimlik ya da milli kimlik özelliklerinde, ortak geçmişi ve geleceği sembolleştirmek için ortak hafıza, yücelik, erdemli olma, şeref, aydınlık, özgürlük, vatanseverlik, duyarlılık, sadakat, sevgi kavramlarını kullanmalıdır. Bu kavramları değerler olarak simge haline getirmelidir. Bu örnek değerler birliktelik, sorumluluk ve güven kavramlarıyla çoğaltılabilir. Dinsel kimlik de farklılıklara sebep olur.

Çünkü dinin tek bir biçimi yoktur ve toplum içerisinde oldukça büyük bir etkiye sahiptir. Her dinin farklı anlam biçimleri ve aynı dinin farklı yorumlarının ortaya çıkardığı mezhepler alt dini kimlikleri bile oluşturabilir. Bunun sonucu da farklı aidiyet hissine sahip bireylerin oluşumu olarak topluma yansır.

Kimlik kavramı inşa edilmiş biçimlerine göre üç türe ayrılır. Pamuk'a (2014) göre bunlar; meşrulaştırıcı kimlik, direniş kimliği ve proje kimliğidir. Toplumun hakim kurumları tarafından bireyler karşısında hakimiyetini gerçekleştirmek için inşa edilen meşrulaştırıcı kimlik, hakim olana göre değersiz görülenler tarafından inşa edilene direniş kimliği, toplumsal aktörlerin toplumdaki konumlarını yeniden tanımlamak için yola çıktıkları ise proje kimliğidir. Pamuk (2014), kitabında kimlik inşası ile aidiyet kavramının birleşimini tüm ayrıntılarıyla anlatmaya çalışmıştır.

2. 2. Yenilenen Tarih Müfredatının İncelenmesi

Tarih dersi müfredatı 2018 yılında yenilenmiştir. Buna göre 2018-2019 eğitim öğretim yılından başlamak üzere açıklamada, gelişen ve sürekli yenilenen dünyaya ayak uydurmanın önemine değinilmiştir. Bunun yanında birçok etken göz önüne alınarak ve faydalanılarak yeni program ortaya çıkarılmıştır.

Yenilenen program hazırlanırken, yenilenme gerekçesi bakımından dünyada programın benzer sebeplerle yenilemiş olan ülkelerin programlarının incelendiği belirtilmiştir. Birçok akademik çalışma incelenmiş, eğitim-öğretim programları üzerindeki çalışmalar ortaya konulmuştur. Bu çalışmalara ilgili mevzuat, siyasi parti programları, geçmişten bugüne gelen ilgili mevzuatlar, sivil toplum kuruluşlarının raporları, şura kararları da eklenmiştir. Geniş bir inceleme söz konusu olmuştur.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından anketler geliştirilmiştir. Programa yönelik geliştirilen bu anketler ile öğretmen ve yöneticilerin görüşleri alınmıştır. Özellikle haftalık ders saati ve ders çizelgeleri ile ilgili görüşlere yer verilmiştir. Ülkemizin her ilinden gelen sene başı ve sene sonu zümre kararları ve raporları incelenmiş ve açık uçlu sorularla uygulanan anket verileri ile derlendiği belirtilmiştir. Yine farklı bölgelerimizden gelen zümre toplantı tutanakları ve raporlar uzmanlarca incelenerek, yeni müfredata yönelik çalışmalarda buradan elde edilen veriler kullanılmıştır. Branş bazında yönelik açık uçlu sorularla anketler hazırlanmış ve elektronik ortamda erişime açılan anket verileri derlenmiştir. Eğitim fakültelerinin branşlar ölçeğinde hazırladıkları raporlar incelendiği belirtilmiştir.

Tüm öneri, görüş, temenni, eleştiri ve beklentiler, Milli Eğitim Bakanlığı'nın görevlendirdiği ilgili birimlerden uzman personel, öğretmen ve akademisyenlerden oluşan çalışma gruplarınca değerlendirilmiş olup elde edilen veriler ışığında yapılan tespitler ile öğretim programlarımız gözden geçirilip güncellenmiş ve yenilenmiş olduğu belirtilmiştir.

Programların uygulanmasına 2018-2019 eğitim öğretim yılı itibarıyla geçileceği, sonrasında takip edilerek gerektiğinde ortaya çıkan sonuçlara göre uygun şekilde güncellemelerin yapılacağı da belirtilmiştir. Ortaya çıkan sonuca göre programa müdahale gerektiğinde ihtiyaca ve gelişmelere göre programın dünyadaki bilimsel gelişmelere göre, sosyal, teknolojik ihtiyaçlarla sürekliliği sağlanmış olacaktır.

Programı incelediğimizde felsefesinde vatandaşlık eğitimine ayrılan önem ortaya çıkmaktadır. 19. yüzyılda ulus devletler ön plana çıkmıştır. Bununla beraber devletler eğitim kurumlarında iyi vatandaş yetiştirme sürecine girmiştir. Çünkü vatandaşlık bilinci çok önemli yer tutmaktadır. Ulus devletler, uluslarının ortak geçmişte olay ve olguların oluşmasını sağlamak zorundadır. Ortak geçmiş öğretmenin yolu da tarih eğitimidir. Geleneksel yöntem olan tarih bilgisinin öğrenciye aktarılması yolu, sonraları yerini 20. yüzyıl ile birlikte tarihsel düşünme becerilerine bıraktı. Bilginin öneminden çok olaylara farklı bakış açılarıyla bakabilme ve çıkarımlarda bulunabilme becerilerine önem verilmiştir. Yenilenen müfredat ve programda tarih öğretimi bu şekilde ağırlık kazanmıştır.

Tarih dersi programı yenilenmesiyle daha eğlenceli hale getirilmeye çalışılmıştır. Çünkü aynı zamanda daha anlaşılabilir olmasına özen gösterilmiştir. Farklı bakış açılarıyla tarihi terimleri anlamaya yöneldiği görülmektedir. Tarih biliminin özelliklerine de dikkat edilmiştir. Öğrenenlerin konulara bütün halleriyle baktıkları, konular arasındaki bağlantıları tarihi düşünme becerileriyle ilişkilendirmeleri istendiği görülmektedir. Öğrencilerin terimleri öğrenirken aynı zamanda tarihi kavramların arasındaki ilişkiyi de fark edebilmeleri sağlanmaktadır.

Yenilenen müfredatın en önemli özelliği öğrenen temelli olmasıdır. Öğrenenlerin ön planda olduğu program temalardan oluşmaktadır. Tarihi bilgilerin yapılandırılmasında öğrencilerin etkili rol alması hedeflenmektedir. Üniteler konulardan oluşmaktadır ve her konu kavramlar içermektedir. Kalıcı öğrenmeyi hedefleyen program, konuları öğretirken aynı zamanda konularla ilgili kavramları da öğretmeyi hedeflemektedir. anlamlı öğrenmenin gerçekleşmesi için kavramların kalıcı şekilde öğretilmesi üzerinde durulmuştur. Her temada yer alan temel kavram ile olguları öğrenmesi hedeflenen öğrenen, olgulardan hareket ederek genellemelere ulaşması amaçlanmaktadır. Bu şekilde her temada tarihi bilgilerin sağlıklı olarak, anlamlı ve kalıcı öğrenilmesi sağlanacaktır. Program tüm etkenler düşünülerek önceki programların eksik kalan tarafları göz önüne alınarak hazırlanmıştır. Tarihi soyut bilgiler, Türk tarihinden somut bilgilerle örneklendirilmeye çalışılmıştır. Daha çok Türk tarihi, İslam tarihi ve Anadolu tarihi üzerinden örnekler verilmiştir. Öğrencilerin kendi tarihimizden olaylara bakarak evrensel anlamda çıkarımlar yapabilmeleri düşünülmüştür. Konuların merkezine kendi tarihi olaylarımız alınmıştır. Yenilenen program çerçevesinde öğrencilerin, tarihi olay ve olguları

genellemelere giderken neden-sonuç ilişkisini göz önünde bulundurarak, bir çok etkeni düşünerek, geniş bir biçimde ele alabilmesi ve çıkarımlarda bulunabilmesi hedeflenmiştir. Çıkarımlara giderken maddi manevi etkenleri fark etmeleri de amaçlanmıştır.

Programın temel felsefesinde bahsedilenlere göre derslerin daha öğrenci merkezli olarak işleneceği ve daha zevkli hale getirileceği belirtilmiştir. Tarih derslerine özel bir önem verileceği belirtilmiştir. Somut tarihi örneklerle kavramların öğretileceği ve bu örneklerin de Türk, İslam ve Anadolu tarihlerine ağırlık verileceği belirtilmiştir. Programda öğrencilerin neden-sonuç ilişkisini anlayabilecek becerilere sahip olması için gerekli çalışmaların yapılacağı belirtilmiştir. Ayrıca analiz yapabilen ve eleştirel düşünme becerisine sahip bireyler yetiştirilmesine vurgu yapılmıştır.

Ünitelerin sınıflara göre dağılımı 9. sınıfta 6 ünite, 10. sınıfta 7 ünite ve 11. sınıfta 6 ünite olmuştur. Kazanımların dağılımı ise 9. sınıfta 28, 10. sınıfta 33 ve 11. sınıfta 20 olmak üzere toplam 81 tane kazanım olmuştur. Orta öğretim tarih derslerinde toplam 19 ünite bulunmaktadır.

Tablo 1. 9. Sınıf Tarih Dersi Ünite Adları, Kazanım ve Ders Saatleri

Ünite	Kazanım Sayısı	Süre (Ders Saati)	Oran
1. Tarih ve Zaman	3	6	8,3
2. İnsanlığın İlk Dönemleri	6	16	22,2
3. Orta Çağ'da Dünya	4	14	19,4
4. İlk ve Orta Çağlarda Türk Dünyası	5	12	16,7
5. İslam Medeniyetinin Doğuşu	5	12	16,7
6. Türklerin İslamiyet'i Kabulü ve İlk Türk İslam Devletleri	5	12	16,7
Toplam	28	72	100

Tablo 2. 10. Sınıf Tarih Dersi Ünite Adları, Kazanım ve Ders Saatleri

Ünite	Kazanım Sayısı	Süre (Ders Saati)	Oran
1. Yerleşme ve Devletleşme Sürecinde Selçuklu Türkiye'si	6	12	16,6
2. Beylikten Devlete Osmanlı Siyaseti (1302-1453)	6	14	19,4
3. Devletleşme Sürecinde Savaşçılar ve Askerler	3	8	11,1
4. Beylikten Devlete Osmanlı Medeniyeti	4	10	13,8
5. Dünya Gücü Osmanlı (1453-1595)	7	20	27,9
6. Sultan ve Osmanlı Merkez Teşkilatı	2	2	2,8
7. Klasik Çağda Osmanlı Toplum Düzeni	5	6	8,4
Toplam	33	72	100

Tablo 3. 11. Sınıf Tarih Dersi Ünite Adları, Kazanım ve Ders Saatleri

Ünite	Kazanım Sayısı	Süre (Ders Saati)	Oran
1. Değişen Dünya Dengeleri Karşısında Osmanlı Siyaseti (1595-1774)	5	18	25
2. Değişim Çağında Avrupa ve Osmanlı	3	10	13,8
3. Uluslararası İlişkilerde Denge Stratejisi (1774-1914)	4	12	16,6
4. Devrimler Çağında Değişen Devlet-Toplum İlişkileri	5	18	25
5. Sermaye ve Emek	3	10	13,8
6. XIX ve XX. Yüzyılda Değişen Gündelik Hayat	2	4	5,8
Toplam	20	72	100

2018 Tarih dersi programının kazanımları yazılmış ve altına maddeler halinde açıklamalar verilmiştir. Bu açıklamalarda öğretmenlerin nelere vurgu yapıp nelerden bahsetmemeleri gerektiği anlatılmıştır. Bu açıklamalar her kazanımda yer almamıştır.

Müfredata bakıldığında toplam 216 saat derste bu kazanımların verilmesi için süre verilmiştir. Öğretim programının yapısı detaylarıyla açıklanmıştır. Kazanımlar yazılarak alt maddeleriyle beraber açıklanmıştır. Bakıldığında 9. sınıfın son üç ünitesi ve kazanımları, 10. sınıfın üniteleri ve kazanımları, 11. sınıfın tüm ünitelerinde bulunan kazanımların kimlik ve aidiyet kavramlarını daha yoğun içerdiği görülmektedir.

9. sınıf 4. ünitesi olan İlk ve Orta Çağlarda Türk Devletleri ünitesindeki kazanımlar milli kimlik konusunu ön plana taşımaktadır. İslam Medeniyeti'nin Doğuşu ünitesinin kazanımları ile İlk Türk-İslam Devletleri ünitesinin kazanımları kimlik-aidiyet kavramlarını geliştiren kazanımları içerdiği görülmüştür.

10. sınıf ünitelerine ve kazanımlarına bakıldığında tüm konuların Selçuklu döneminden başlayarak Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ve ilerleyen dönemlerini kapsadığı anlaşılmıştır. Osmanlı Devlet yapısının incelendiği tümüyle Türk Tarihi ile ilgili konuların olduğu görülmüştür. Kazanımların kimlik ve aidiyet kavramlarını geliştirmeyi hedeflediği anlaşılmıştır. Milli kimliğe yönelik geçmişin köklerini öğreten kavramlar bulunmaktadır.

11. sınıf programında yine Türk Tarihi ile konuların bulunduğu görülmüştür. Osmanlı Devleti'nin duraklama, gerileme ve dağılma dönemleri ünitelendirilmiştir. Haritalar üzerinde değişimleri, toprak kayıplarını, değişen ve gelişen Avrupa karşısında Osmanlı Devleti'nin yeniliklerle ayakta kalabilme çabasını fark etmeyi hedefleyen kazanımlar bulunduğu görülmüştür. Bu kazanımların öğrencilerde kimlik ve aidiyet kavramlarını geliştirmesi gerektiği düşünülmüştür.

Bir başka ders olan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi öğretim programının yapısına bakıldığında sayısı olarak 8 ünite bulunmaktadır. Bu üniteler içerisinde yer alan toplam 33 kazanımın ortalama süresi 72 ders saatidir. Programda kazanımlar yine alt açıklamaları maddeler halinde verilerek açıklanmıştır. Kazanımların tamamı kimlik ve aidiyet kavramları içermektedir. Milli kimliğin oluşmasında önemli yer tutan kavramların hemen tamamı programda bulunmaktadır.

Yeni programdaki ifadelerden anlaşıldığı üzere geniş çalışma ve mutabakatlar sonucunda oluşturulan bir programdır. Orta öğretimde verilen tarih dersleri ile İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerinin haftalık ders saatleri önceki programa göre değişmemiştir. Tarih derslerinin 9. sınıf için ünite sayıları da aynıdır. Kazanım sayılarında azalma görülmüştür. 10. sınıfta ünite sayısı artmış fakat kazanım sayıları yarıya indirilmiştir. 11. sınıf tarih dersinin ünite sayısı aynıdır ancak kazanım sayısı 33 iken yeni öğretim programıyla yirmiye inmiştir. Programda kazanım sayısı olarak çok ciddi azalma söz konusu olmuştur.

Atatürkçülük dersinin programdaki genel amaçları aşağıdaki gibidir.

1. Atatürk'ün üstün askerlik ve devlet adamlığı yetenekleri ile inkılapçılığını kavramaları ve onu örnek almaları,
2. Millî Mücadele'nin sosyal, siyasi, kültürel ve ekonomik koşulları ile ulusal ve uluslararası boyutlarını kavramaları ve analiz etmeleri,
3. Millî Mücadele örneğinden hareketle Türk milletinin millî birlik ve beraberlik anlayışı içerisinde özgürlük, bağımsızlık ve vatanseverlik duyguları ile her türlü zorluğun üstesinden gelebileceğini anlamaları,
4. Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen Türk İnkılabı'nın anlamını ve önemini kavramaları,
5. İnsan hakları, ulusal egemenlik, milliyetçilik, demokrasi, çağdaşlık, laiklik ve cumhuriyet kavramlarının ifade ettiği anlamları ve bunların Türk milleti için önemini kavramaları,
6. Atatürk İlke ve İnkılaplarının Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayarak millî ve evrensel değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
7. Atatürk İlke ve İnkılaplarının, ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütün olan Türkiye Cumhuriyeti'nin dinamik temelini oluşturduğunu kavramaları,
8. Türkiye'nin jeopolitik önemini bölgesel ve küresel etkiler açısından değerlendirerek iç ve dış tehditlere karşı duyarlı olmaları,
9. Türk milletinin bir mensubu ve insanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,
10. Her bir tarihî olayın meydana geldiği dönemin siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik ve dinî özelliklerini yansıttığını kavrayarak tarihî olay, olgu ve şahsiyetler hakkında çıkarımda bulunurken anakronizme düşmeden ilgili dönemin şartları içerisinde değerlendirme yapmanın gerekliliğini kavramaları,
11. Birincil ve ikincil kaynaklarda yer alan kanıtları belirleme, analiz etme, yorumlama ve değerlendirmeyi içeren tarihe özgü yeterlilik ve becerileri geliştirmeleri, edindikleri bilgilerin doğruluğunu ve geçerliliğini sorgulayarak kanıtlarla desteklenen çıkarımlarda bulunmaları,
12. Geçmişin tarihî bilgiye dönüştürülmesi süreçlerinde tarihçilerin esas aldıkları ilkeler ile yararlandıkları yöntemleri ve kullandıkları becerileri birer yaşam becerisi haline getirmeleri,

13. Belirli bir tarihî olay veya olgunun farklı bakış açıları veya tarih görüşleri doğrultusunda çeşitli biçimlerde değerlendirilip yorumlanabileceği konusunda farkındalık oluşturmaları amaçlanmaktadır.
14. Yaşadıkları toplum, ülke ve dünyanın bugünlere nasıl geldiğinin farkındalığını kazanarak, günümüzde olup bitenleri yorumlamayı ve geleceğe yönelik projeksiyonlar oluşturabilmeyi kapsayan bir tarih bilinci geliştirmeleri,
15. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren millî bilince sahip vatandaş olarak yetişmeleri amaçlanmaktadır (MEB, 2018).

Amaçların ilki Atatürk'ün kişilik özellikleri üzerinden milli bir kimlik oluşturmayı kazandırmaktadır. İkinci ve üçüncü amaçlar milli mücadele vurgusunu öne çıkarmaktadır. Bağımsızlık, özgürlük vatanseverlik kavramlarına vurgu yapılmaktadır. Milli birlik ve bütünlüğe önem verilmektedir. Türk medeniyetinin gelişmesi için Türk İnkılaplarının önemini anlamının önemine yer verilmektedir. Türk Milletinin milli değerlerine vurgu yapılırken, Türk ulusunun kalkınması için bu kavramların etkilerinin fark edilmesi sağlanmaktadır. Tarihi olayları yer, zaman, şahsiyetler üzerinden düşünme becerisi ile anlamayı amaçlamaktadır. Dokuzuncu madde, Türk Milletinin mensubu olarak yetiştirilen bireylerin, ülkesini ilgilendiren meselelerde duyarlı olması amaçlanırken milli kimlik ve aidiyet kavramı öne çıkarılmaktadır. Yaşadıkları toplumu anlayan, sorunlarına çözüm odaklı olabilen, milli bir bilinç geliştirmiş bireyler yetiştirmek amaçlarda görülmektedir. Ülkesini ve milletini seven, haklarını bilen, sorumluluklarını yerine getiren bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmaktadır.

Programın amaçlarında, kimlik ve aidiyet kavramlarının ulus devlet kuruluş felsefesi ile ötüşen, sorumluluk sahibi, milli bilince sahip bireyler yetiştirmenin hedeflendiği görülmektedir. Türk milleti için önem arz eden kavramlara değinilmiştir. Geçmişte olan olaylarla beraber analiz yaparak ülkesini korumayı, medeniyetini üst seviyelere çıkarmayı kendisine hedef olarak belirlemiş bireyler yetiştirmenin amaçlandığı görülmektedir. Bu hedefte Atatürk ilke ve inkılaplarını kullanmaları gerektiğinin öğretilmesi hedeflenmiştir.

Programda değerlerimize önem verilmiştir. Değerlerimize bütün ilkelerimizin toplamı anlamı yüklenmiştir. Programın tanıtımında değerlerimiz için, "Kökleri geleneklerimiz ve dünümüz içinde, gövdesi ve dalları bu köklerden beslenerek bugünümüze ve yarınlarımıza uzanmaktadır" tanımı yapılmıştır (MEB, 2018). Köklerimizden gelen bugün yaşatılan ve geleceğe aktarılan tüm ilkelere değerlerimiz olarak bakılmaktadır. Değerlerimizin geçmişten gelen geleneklerimize dayanması vurgulanmaktadır. Günümüzde değerlerimizin önemsenmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu ilkelerin mutlaka gelecek kuşaklara iletilmesi gerektiğinin önemine değinilmektedir.

Programda, "Tarih dersleri ile öğrenciler; zaman içindeki değişimleri, geçmiş ve bugünü bağlayan derin süreklilikleri, siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimleri analiz edebilirler." denilmiştir. Buna göre geçmişte yaşanan olayları analiz ederek

yorumlayabilen bireyler, bunu ancak tarih derslerinde öğrendikleri becerilerle gerçekleştirebilirler (MEB, 2018). Tarih derslerinde öğrendikleri analiz yapabilme becerisi ile siyasi, kültürel ve ekonomik çıkarımlar yapabilen bireylerin daha sağlıklı kararlar vereceği, olayları daha iyi yorumlayabileceği belirtilmiştir.

Tablo 4. 12. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Kazanım ve Ders Saatleri

Ünite Adı	Kazanım Sayısı	Süre (Ders Saati)	Oran %
1. 20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti ve Dünya	4	12	16,7
2. Millî Mücadele	7	18	25
3. Atatürkçülük ve Türk İnkılabı	8	10	13,9
4. İki Savaş Arasındaki Dönemde Türkiye ve Dünya	3	6	8,3
5. II. Dünya Savaşı Sürecinde Türkiye ve Dünya	3	6	8,3
6. II. Dünya Savaşı Sonrasında Türkiye ve Dünya	3	6	8,3
7. Toplumsal Devrim Çağında Dünya ve Türkiye	3	8	11,2
8. 21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye ve Dünya	2	6	8,3
Toplam	33	72	100

İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersleri 12. sınıfa eklenmiştir. Eski programda 10. sınıf tarih dersi konuları 10 ve 11. sınıflara dağıtılmıştır. İnkılap tarihi ve Atatürkçülük dersi ise 12. sınıfa kaydırılmıştır. Kazanım olarak eski programda 7 ünite 62 kazanım varken, yenilenen programda bir üst sınıfa kaydırılan dersin içeriği 8 üniteye çıkmış ve kazanım sayısı 33 olmuştur. Ders saati sayısı yine yıllık 72 saattir.

3. YÖNTEM

3. 1. Araştırmanın Modeli

Araştırmamızda nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmalar bakıldığında gerçeklik oluşturur. Çalışma durumu açıklanmaya çalışılırken değişkenlerin karmaşık olması ve birbiriyle iç içe girmiş olması, değişkenlerin arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmayı zorlaştırmaktadır. Nitel araştırmalarda hedef, konuya dahil olan kişilerin bakış açılarını ayrıntısıyla betimlemek ve yorumlamaktır. Yaklaşımın dışında, nitel araştırmalar kendi bütünlüğünde ve doğal halindedir. Ortaya çıkarılacak örüntülerin, fazlalık ve farklılık arayışı, verilerin ayrıntıları ve zenginliğiyle betimlenmesi söz konusudur. Burada araştırmacının kendisinin de veri toplama aracı olması gündeme gelmektedir. Araştırmacı, olay ve olgulara dâhil olan öznel bakış açısına sahip ve empatik bir rol üstlenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu nedenle tarih öğretmenlerin tarih dersinde işledikleri konularla alakalı olarak "kimlik ve aidiyet" kavramlarına ilişkin görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla yapılan çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Yapılan bu araştırmada betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Betimsel tarama yönteminde mevcut durumun ne olduğuna ışık tutulmaya çalışılmaktadır. Çepni'ye (2005) göre araştırmalar yürütülürken, araştırma sürecinde değişiklik yapılmadan doğal şartların bozulmaması sebebiyle araştırmacıların birçoğu bu yöntemi tercih etmektedir. Bu araştırmada betimsel tarama yönteminin kullanılmasının sebebi, araştırmanın amacına ve belirlenen problem durumlarının aydınlatılmasına uygun olmasıdır. Araştırmada, tarih öğretmenlerinin kimlik ve aidiyet kavramlarına yönelik görüşleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda mevcut durumun betimlenmesi, konuyla ilgili durumun ne olduğu, konuyla ilgili neler yapılabileceği açıklanmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla araştırmada kullanılması en uygun yöntemin; konu, amaç ve problem durumları göz önüne alındığında, betimsel tarama yöntemi olduğu görülmektedir.

3. 2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Trabzon ilindeki ortaöğretim kurumlarında görev yapan 20 tarih öğretmeni oluşturmuştur. Çalışma grubu seçilirken merkezi okullarda ulaşılabilir olmaları, cinsiyet oranlarının birbirine yakın olması, çalıştıkları kurumlarda daha fazla sınıfa derse girmeleri, çalıştıkları kurumların öğrenci sayılarının fazla olması katılımcı olarak seçilmelerine etkili olmuştur. Katılımcıların kodlanması veri analiz başlığı altında verilmiştir. Katılımcıların özelliklerini belirten tablolar aşağıdadır.

Görüşmelerin başlangıcında öğretmenlere kişisel bilgiler sorulmuştur. Mesleki süreleri ve çalıştıkları kurumlar da sorularak sınıflandırılmıştır. Sonuçlar tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 5. Görüşmeye Katılan Öğretmenlerin Cinsiyetleri

Cinsiyet	N
Erkek	11
Kadın	9
Toplam	20

Tabloya göre mülakata katılan öğretmenlerin 9'u kadın, 11'i erkektir.

Tablo 6. Görüşmeye Katılan Öğretmenlerin Çalışma yılları

Çalışma Süresi	N
0-5 yıl	2
6-10 yıl	3
10-15 yıl	6
16-20 yıl	2
21 yıl üzeri	7
Toplam	20

Tabloya göre mülakata katılan öğretmenlerin ikisi 0-5 yıl, üçü 6-10 yıl, altısı 10-15 yıl, ikisi 16-20 yıl ve yedisi 21 yıl ve üzeri meslekte çalışma süresi bulunmaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin %35 ile en fazlasının 21 yıl ve üzerinde hizmet süresi olduğu belirlenmiştir. 0-5 yıl ile 16-20 yıl aralığındaki çalışma süresi olan öğretmenler %10 oranındadır.

Tablo 7. Mülakata Katılan Öğretmenlerin Çalıştıkları Kurum Türleri

Çalışılan Kurum Türü	N
Genel Lise	6
Anadolu Lisesi	2
Meslek Lisesi	6
Fen Lisesi	2
Özel Lise	2
Diğer	2
Toplam	20

Tabloya göre mülakata katılan öğretmenlerin 6 tanesi genel lise, 2 tanesi Anadolu Lisesi, 6 tanesi meslek lisesi, 2 tanesi Fen Lisesi, 2 tanesi Özel Lise ve 2 tanesi diğer kurumlar olmak üzere görev yaptıkları kurumlar belirtilmiştir. En çok % 30 ile genel lise ile

meslek lisesi türünde görev yapan öğretmenler araştırmaya katılmıştır. Mülakatlar sırasında öğretmenlerin görev yaptıkları okullar baz alınmıştır. Sonra tayin ve okul adı değişmiş olanlar vardır. Trabzon Fen Lisesi, Akçaabat Fen Lisesi, Akçaabat İmam-Hatip Lisesi, Akçaabat Çok Programlı Lise, Akçaabat İMKB Anadolu Lisesi, 17 Şubat Anadolu Lisesi (Akçaabat Lisesi), Kız Meslek Lisesi, Bil Özel Okulları ve Akçaabat Anadolu Lisesi okullarında görev yapan öğretmenlerden oluşan katılımcı grubu oluşturulmuştur.

3. 3. Verilerin Toplanması

3. 3. 1. Veri Toplama Araçları / Teknikleri

Mülakatlar, katılmaya gönüllü olan öğretmenler ile gerçekleştirilmiştir. Mülakat yapılan yer ve mekânlar katılımcının isteğine göre belirlenmiştir. Bazı mülakatlar bir saatin üzerinde sürerken bazıları da 20 dakika zamanda sona ermiştir. Ön görüşme yapılan öğretmenler ile sonra tekrar bir araya gelinerek görüşmeler yapılmıştır.

Çalışma için veri toplanırken veri toplama yöntemlerinden mülakat metodu kullanılmıştır. Mülakat, belirli amaçlar için insanlarla iletişime girmek olarak tanımlanmıştır (Çepni, 2001).

Mülakatlar bir konuda temel bilgileri bir araya getirmek için insanların fikirlerini ortaya çıkarmak amacıyla yapılır. Burada temel bilginin istenen veya araştırılan konu ile ilgisinin olması şarttır. Konu ile ilgili katılımcıların neyi, ne kadar bildiklerini ortaya çıkarmak için yapılan yöntemdir. Çepni'ye (2018) göre mülakatın asıl amacı iletişim kurulan bireyin araştırılan konu hakkında duygu, düşünce ve inançlarının neler olduğunu ortaya çıkarmaktır.

Çalışma grubuyla yapılan mülakatlar, katılımcıların istediği yerde yapılmıştır. Bu yerler bazen okul içerisinde, bazen de katılımcıların uygun olduğu zamanlarda okul dışında yapılmıştır. Sorular önceden hazırlanmış verilen cevaplara göre uzman görüşü de alınarak, araştırmanın amacına uygun bir biçimde düzenlenmiştir. Katılımcılar bazı soruları farklı algılamış cevap vermek istememiştir. Bu konuda katılımcılara mülakata yapan kişi olarak isimlerinin gizli tutulacağı, verilerin sadece bilimsel çalışmada kullanılacağı belirtilmiştir.

Mülakat yöntemini 3 türe ayırılır.

1. Yapılandırılmamış Mülakat
2. Yarı Yapılandırılmış Mülakat
3. Yapılandırılmış Mülakat

Yapılandırılmış mülakatlar süreç içerisinde hiçbir değişime uğramadan uygulanan sorulardan oluşmaktadır. Cevaplar sorular gibi önceden bellidir. Derinlemesine bilgi

edinme gibi bir amaç söz konusu değildir. Net sonuçlar ortaya çıkaran yapılandırılmış mülakatlar anketlere çok benzemektedir. Yapılandırılmamış mülakatlar tamamen açık uçlu soruların sorulduğu, mülakatçının pasif, örneklemin aktif olduğu mülakat çeşididir. Sınırlamaya yer verilmez (Karasar, 2008). Bu mülakat türünü kullanmama sebebimiz konuya yönelik çok farklı noktalara katılımcıların değineceği düşünülüdür.

Yarı yapılandırılmış mülakatta soruların cevapları sınırlandırılmıştır. Katılımcının sorulara vereceği cevaplar kısıtlandırılmıştır. Yapılandırılmamış mülakatta ise sorular açık uçludur ve katılımcı soruya istediği gibi cevap verir. Elde edilecek verilerin niteliğine göre mülakat soruları hazırlanmalıdır. Yarı yapılandırılmış mülakatta esneklikler vardır. Konu hakkında tartışmalara izin verilebilir. Konu dışına çıkıldığında tekrar gerektiği gibi yönlendirip konuya odaklandıran bir mülakat türüdür. Karasar'a (2016) göre yarı yapılandırılmış mülakatlarda araştırmacı soruları önceden hazırlamalıdır. Bu tür görüşmelerde araştırmacı, araştırmaya katılanların sorulara verdiği cevaplara kısmi esneklik sağlamalıdır. Araştırma için sorulacak sorular önceden hazırlanmıştır. Cevaplara yarı yapılandırılmış mülakat yöntemine uygun şekilde cevaplara kısmi esneklik sağlanmıştır.

Sosyal bilimlerde en sık kullanılan araştırma yöntemlerinden biri görüşmedir. Görüşme yöntemi, bireylerin deneyimlerine, tutumlarına, görüşlerine ve duygularına dair bilgi elde etmede oldukça etkili bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2000). Araştırmada kavramlara ilişkin görüşlere yer verileceği için görüşme yöntemi kullanılması uygun bulunmuştur. Araştırma ile ilgili mülakat yaparken yarı yapılandırılmış mülakat kullanılmıştır. Bu yöntemin kullanılmasının sebebi konunun dışına sapmamak ve amaca uygun veriler elde etmektir. Konumuzdaki kavramlar gereği, mülakat yaptığımız kişiler soruları amacın dışında algılayıp cevapladıkları için, müdahale etmek zorunda kalınmıştır. Çepni'ye (2005) göre etkili mülakatçı temel olarak güvenilirlik, meraklılık ve tabilik özelliklerine sahip olmalıdır. Konuya mülakatçının hakim olması gerekir. Mülakatçının bildikleri değil, mülakatlara katılan bireylerin ne düşündüğünün önemi vardır. Mülakatçı yarı yapılandırılmış mülakatlarda yön gösterir ve konu dışına çıkıldığında tekrar konuya odaklanmayı ve böylece gerçek bilgilere ulaşmayı sağlamalıdır. Çalışmada öğretmen görüşleri için mülakatlar yapılırken 7 katılımcının amaca uygun cevap verilememesinden dolayı müdahale edip sorular değiştirilmek zorunda kalınmıştır. Sorular uzman görüşü de alınarak yeniden olarak yapılandırılmıştır. Yeni yapılandırma ile soruları tekrar sorarak mülakat yapılmıştır. Sorular açık uçlu olduğundan cevapların bazı zaman konu dışına çıktığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla probleme uygun olarak bazı soruları tekrar yapılandırılma zorunluluğu olmuş ve yapılandırılmıştır.

Araştırmada özellikle nitel araştırma yöntemini kullanmamızın yani mülakat metodunu seçilmesinin sebebi katılımcıların görüşlerini ortaya çıkarmaktır. Çünkü mülakat karşılıklı olarak katılımcı ile mülakat yapan kişinin bir araya gelerek etkili iletişim kurularak yapılan bir yöntemdir. Böylece katılımcıların fikirlerini daha net, daha objektif olarak fikirlerine ulaşılacağı düşünülmüştür. Mülakatlardaki sorularla orta öğretimde görev yapan tarih öğretmenlerinin kimlik ve aidiyet kavramları üzerindeki görüşlerini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Mülakat soruları 11 tane olarak belirlenmiştir. 1. soruda öğretmenlerin kimlik kavramı hakkında görüşleri ortaya çıkarmak, 2. soru da aidiyet kavramını hakkındaki bilgileri ortaya koymak, 3 soru bu iki kavramın arasındaki ilişki hakkındaki düşüncelerini ortaya çıkarmak amacıyla sorulmuştur. 4. ve 5. soru bu iki kavramın müfredat içinde yeri ve kazanımları hakkında bilgilerini ve düşüncelerini anlamak, 6. soru kimlik ve aidiyet kavramları içeren kazanımlar hakkındaki görüşlerini ve 7. soru ders kitaplarında kimlik ve aidiyet ile ilgili yerler hakkında düşüncelerini veri olarak elde edebilmek için sorulmuştur. 8. soru ünitelerde kimlik ve aidiyet ile ilgili konular hakkındaki öğretmen görüşlerini veri olarak ortaya çıkarmıştır. 9. soru konular açısından derslerde kimlik ve aidiyet kavramlarının yeterince verilip verilmediğinin anlaşılmasını sağlamıştır. 10. ve 11. soru kimlik ve aidiyet kavramlarını işlerken hangi öğretim yöntemlerini kullandıkları ve karşılaştıkları güçlükleri öğrenmek için sorulmuştur. Konunun ayrıntılı bir biçimde açıklanabilmesi için 11 soru sorularak veriler elde edilebilmiştir.

Mülakat aracılığıyla bilgi toplanır, görüşmeyi yönlendirilebilir. Mülakat yapılan bireylere sorular sorar cevaplara göre görüşmeler şekillendirilmiştir. Bire bir iletişim kurulan bireylerin cevapları ile bilgi toplanmıştır. Bu çalışmada nitel veriye ulaşmak için anket değil mülakat tercih edilmesinin sebebi bu olmuştur. Birebir görüşmelerle katılımcıların görüşleri ve cevapları kaydedilmiştir. Eksik kalan ya da açıklanması istenen yerler söylenerek veri elde edilmeye çalışılmıştır. Bazı katılımcılar soruları yanlış algılamış ve konu dışında cevaplar vermiştir. Bu tür cevaplar değerlendirmeye alınmamıştır. Konu ile ilgili fikir belirtmeyen ya da belirtmek istemeyen katılımcılar zorlanmamıştır. Bazı sorular detaylı olarak katılımcılar tarafından örneklerle cevaplanmıştır. Böylece görüşmelerde farklı cevaplar da ortaya çıkmıştır.

Yapılan mülakatlarda, sorulara cevap veren kişilerin özellikle samimi cevap vermesine özen gösterilmiştir. Ön yargılı olarak sorulara bakan kişilerin ön yargılarını gidermek için birçok açıklama yapılmıştır. Konu kimlik ve aidiyet kavramları üzerinde olunca istem dışı da olsa mülakat yapılan kişiler kendi çerçevesinden de sorulara cevaplar vermişlerdir. Bazıları sorulara katılımcıların bir kısmı cevap vermek istememişlerdir. Katılımcıların kendi çerçevesinden verdiği cevaplara, sağlıklı veri almak için konunun içinde cevaplar vermesi sağlanmıştır. Mümkün olduğu kadar cevap vermelerine yönelik

açıklamalar yapılmıştır. Tüm açıklamalara rağmen yine de cevap vermek istemeyen katılımcılara cevap vermesi için ısrar edilmemiştir. Verdikleri cevaplar üzerinden veriler kayda alınmıştır.

Mülakatta kişilerin yüz yüze olması sebebi ile araştırmacı, gelen cevaplara göre yeni sorular sorabilir ve araştırmada daha derinlere inebilir. Sadece cevaplara göre değil beden dilini de gözlemleyebilir. Ayrıca araştırmaya yönelik daha net bilgileri elde edebilir. Mülakat yapılan kişilerin samimi cevaplar verdiğini de gözlemleyebilir, araştırma için daha iyi bilgiye sahip olunacağını bir gerçektir. Katılımcıların verdiği cevaplar bu yönden de dikkate alınmıştır. Katılımcıların görüşmeler sırasında beden dili ve samimiyeti de göz önüne alınmıştır.

Mülakatın dezavantajları da vardır. Mülakat sorularına hakim olmak gerekmektedir. Mülakat yaptığımız kişinin rahat olması, sorulara rahat bir şekilde cevap vermesi gerekir. Mülakat yöntemi zaman alan bir araştırmadır. Mülakatçı iyi iletişim kurma becerisine sahip olmalıdır. Sorgulayıcı ve sınav yapar gibi soru sorulmamalıdır. Mülakatların başarısı mülakatçının etkili iletişim becerisine bağlıdır. Araştırmada yapılan mülakatlar katılımcıların rahat cevap verebilecekleri yer ve sorulara yeterli zamanda cevap verecekleri uygunlukta yapılmıştır. Bazı katılımcılar sorulara önceden bir bakmak istemiş ve mülakata sonra başlamak istemiştir. Bazı mülakatlar bu şekilde gerçekleşmiştir.

Mülakatçı kesinlikle soruları yönelteceği kişiden önceden randevu almalıdır. Konu hakkında yeterli ön bilgiye sahip olmalıdır. Mülakat yapılacak kişilerin özellikleri hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Kişilerin mülakata bakış açılarını, yaklaşımlarını, farkındalıklarını mutlaka hesaba katmalıdır. Her mülakat yapılan kişiye önceden haber verilmiştir. Mülakat yapılacak yer ve zaman belirlenmiş, randevulaşmayla görüşmeler kolaylaştırılmıştır.

3. 3. 2. Veri Toplama Süreci

Çalışmada ilk önce veri toplamaya konuyla ilgili yapılan çalışmaları incelenmekle başlanmıştır. Bu çerçevede araştırmaya ışık tutacak olan tezler YÖK Ulusal Tez Bankasından incelenmiştir. Konuyla ilgili daha önce alanda yer alan kaynaklar araştırılarak veri elde edilmeye çalışılmıştır. İnceleme sonucunda konuyla ilgili olanlar bulunarak çalışmanın derinleşmesi sağlanmıştır. Yapılan araştırmalar yazılarak konu ile ilgisi ortaya çıkarılmıştır. Kaynaklar bir araya getirildikten sonra görüşmelerden elde edilen veriler toplanmıştır.

Birçok sorunun cevabı mülakat yapılan kişiler tarafından kısa olarak verilmiştir. Kısa cevaplar daha sonra açıklanmak üzere katılımcılara açıklayıcı ifadelerde bulunularak netleştirilmeye, sağlıklı veriler alınmaya çalışılmıştır. Bu cevaplar tablolarda bir sonraki

bölümde açıklanmıştır. Sorular daha sonra 4 gruba ayrılarak ve verilen cevaplar anlamlandırılarak analiz edilmiştir.

3. 4. Verilerin Analizi

Görüşmeler yapıldıktan sonra Öğretmenler "katılımcı" kelimesinin ilk harfi olan K harfi ile 1-20 arası sayılarla kodlanmıştır. Buna göre mülakat yapılan öğretmenler --K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19 ve K20-- olarak kodlanmıştır. Katılımcıların verdiği cevaplar okunmuş ve yazılı olarak kaydedilmiştir. Cevaplar alt problemlere göre 4 grup altında toplanmıştır. Her grup için verilen cevaplar okunarak analiz edilmiştir. Birbirine yakın anlamda cevap veren katılımcılar tekrar kategorize edilmiştir. Anlam olarak aynı cevapları veren katılımcılar aynı kategori altında değerlendirilmiştir. Her grubun sonunda elde edilen verilerin analizleri yapılmış ve bulgulara yazılmıştır.

İçerik analizinde temel amaç verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Toplanan veriler önce kavramsallaştırılmalı, sonra da mantıklı bir biçimde organize edilmeli ve buna göre veriyi açıklayan temaların saptanması gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2000).

Yapılan mülakat çalışmasında Trabzon ilinde orta öğretim kurumlarında görev yapan 20 tarih öğretmenine sorulan sorular ile tarih eğitiminde kimlik ve aidiyet kavramlarına yönelik öğretmen görüşlerini ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. Bu çerçevede 32 mülakat yapılmıştır. Bunların dokuzu konu dışında cevaplar verdiği için elenmiş, üçü ise yeterli cevaplar alınamadığı için değerlendirmeden çıkarılmıştır. 20 öğretmene sorulan sorulara göre örneklem oluşturulmuştur. Elenme gerekçeleri ise konunun çok dışında anlamlar yükleyerek sorulara cevap vermeleri olmuştur. Yapılan mülakatlarda sorularını yanlış anlayan ve istenen amaç doğrultusunda cevap vermeyen kişiler çıkarılmıştır. Araştırmaya siyasi olarak bakan ve bu doğrultuda cevaplar veren kişilerin cevapları da örnekleme konulmamıştır. Diğer taraftan toplam 11 sorunun çoğunluğuna cevap vermeyen-veremeyen ya da vermek istemeyen öğretmenler de değerlendirmeye alınmamıştır.

Toplanan veriler, içerik analizi yapılarak kategorileştirilmiştir. Kategorileştirme içerik analizinden elde edilen kavramların birbirleriyle belirli bir tema altında sınıflandırılmasından ibarettir (Yıldırım ve Şimşek, 2000). Verilen cevaplara göre anlam içerik yönünden birbirine yakın olan cevaplar aynı kategoriye konulmuştur. Kategoriler oluşturulurken uzman görüşüne başvurulmuş ve kategoriler karşılaştırılmıştır. Kategoriye uymayan cevaplar çıkarılarak ayıklanmıştır. Görüşmelerin sonucunda ortaya çıkan kategoriler tablolar halinde tasnif edilmiştir.

Zira katılımcılarla birebir iletişim kurulduğundan, ilave sorular sorarak, davranışlarını gözleme şansı olduğundan derinlemesine bilgi elde edilmiştir. Ayrıca bu sayede soruların tamamı cevaplanmıştır. Ancak; ara sorularla desteklenen ve açıklanmasına çalışılan bazı sorulara katılımcı öğretmenler yine ilgisiz cevaplar verdiği görülmüştür. Bunun nedeninin, katılımcıların ilgili sorunun cevabını bilmemesine rağmen bunu itiraf etmemesi, farklı söylemler ile soruyu geçiştirmeye çalışmasından kaynaklandığı gözlemlenmiştir. Bazı katılımcılar çalışmayı siyasi olarak bulmuş ve cevapları da ona göre vermiştir. Bu tür cevaplar, anlamlı ve anlamsız olarak ayıklanmıştır. Yalnızca anlamlı cevaplar analize dâhil edilmiştir. Analizde cevapların içeriğine bakılmış ve kategorize yapılmıştır.

Mülakat sorularına samimi cevap vermeye çalışan ama o an aklına gelmeyen ve dolayısıyla cevabı istediği gibi aktaramayan katılımcılar olmuştur. Bu katılımcılar cevapları örneklendirerek vermişlerdir. Bu örnekler bazen derslerinde yaşadıkları bir andan, bazen toplumdaki bazen de okulda yaşadıkları bir olaydan yola çıkarak verilmiştir. Bu cevaplar da analiz edilerek kaydedilmiştir. Bu cevapların analizinde kapsam geçerliliğinin sağlanabilmesi için uzman görüşüne başvurulmuştur.

Mülakatlarda elde edilen tüm veriler not alma ve ses kayıt yöntemi ile kaydedilmiş, sonra ayrıntılarıyla yazılmıştır. Çepni'ye (2005) göre mülakatların geçerliliği için mülakat yapılan ortamlar, mülakatlar süresince samimi ve güvenilir olmalıdır. Mülakat sorularına samimi cevap vermeye çalışan ama o an aklına gelmeyen ya da cevabı istediği gibi aktaramadığını belirten katılımcılar olmuştur. Bu katılımcılar cevapları örneklendirerek vermişlerdir. Bu örnekler bazen derslerinde yaşadıkları bir andan, bazen toplumdaki bazen de okulda yaşadıkları bir olaydan yola çıkarak verilmiştir. Bu cevaplar da analiz edilerek kaydedilmiştir. Verilen cevapların bir kısmı anlaşılabilirken bir kısmı anlamsız bulunmuştur. Bu cevapların analizinde kapsam geçerliliğinin sağlanabilmesi için uzman görüşüne başvurulmuştur. Bir sonraki bölümde bulgularda verilere yer verilmiştir.

4. BULGULAR

Bu bölümde yapılan mülakatların sonucunda elde edilen veriler analiz edilerek bulgular ortaya konulmuş ve kimlik ve aidiyet kavramlarının açıklanması için öğretmen görüşlerine yer verilmiştir. Bulgular araştırmanın alt problemlerine göre başlıklar halinde yazılmıştır.

4. 1. Birinci Alt probleme ilişkin Bulgular

Mülakatın birinci bölümünde sorulan 3 soru ile katılımcıların kimlik ve aidiyet kavramları ile ilgili görüşleri, bu iki kavram arasındaki ilişkiye yönelik fikirleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Sorulan 3 soruya katılımcıların tamamı cevap vermiştir.

Tablo 8. Tarih Öğretmenlerinin Kimlik Kavramına İlişkin Görüşlerinin Kategorilere Göre Dağılımı

Kodlar	Katılımcılar	N
Kişilik üzerinden tanımlayan	K3,K5,K6,K7,K8,K10,K11,K12,K13,K14, K17,K20	12
Diğer anlamlarda tanımlayan	K9, K15, K16, K18, K19	5
Millete aitlik üzerinden tanımlayan	K1, K2, K4	3

Katılımcıların kimlik kavramına verdiği cevaplar kişilik üzerinden, millete aitlik üzerinden ve farklı anlamlar üzerinden olmak üzere 3 kategoride toplanmıştır. Kişilik üzerinden cevaplayanların en fazla frekansa sahip olduğu bulgusu ortaya çıkmıştır.

K12 kodlu katılımcı kimliği "Kişinin kendini tanımlaması" olarak açıklamıştır. Bir başka katılımcı K10 de benzer ifade ile kavramı açıklamıştır. Başka bir kadın katılımcı olan K4 ise kimliği "İnsanın ait olduğu millet" olarak tanımlamıştır. Bir başka katılımcı olan 10-15 yıl görev süresine sahip erkek katılımcı K14 kimliği tanımlarken;

Kimlik, kişilik özelliklerinin, karakterinin tamamıdır. Tarihi, sosyolojik olarak tanımlanması farklıdır. Kişinin mensubu olduğu millet gibi faktörlerden etkilenir.

demidir. Katılımcı karakter özelliklerinin bütün olarak kimliği oluşturduğunu ifade etmiştir.

Bir diğer katılımcı K9 kimliğin, kişinin yeteneklerini, duygularını özgürce ifade edebilmesi için bir olguya ait olması olarak belirtmiştir. 10-15 yıl görev süresi olan kadın katılımcı K8 ise kimliğin insan karakteri ile de değişkenlik göstereceğini söylemiştir. K6 kodlu katılımcı ifadesini,

Kimlik bana göre insana özgü bir kavramdır ve değişkenlik gösterir. Bireyin toplum ya da toplumlara göre kendini tanımlamasıdır.

olarak belirtmiştir.

Mülakatın ilk bölümünün ikinci sorusuna yönelik cevapları gösteren tablo aşağıdadır. İlk bölümün ikinci sorusuna tüm katılımcılar cevap vermiştir. Milli kimlik ve aidiyet kavramıyla ilişkili anlamlı cevaplar katılımcılardan elde edilmiştir.

Tablo 9. Tarih Öğretmenlerinin Aidiyet Kavramına İlişkin Görüşlerinin Kategorilere Göre Dağılımı

Kodlar	Katılımcılar	N
Kişilik üzerinden cevaplayan	K2,K12,K13,K14,K17,K18,K9,K16	8
Duygu olarak tanımlayan	K6,K4,K15,K18,K5,K7,K8,K10	8
Diğer anlamlarda birçok kavram üzerinden tanımlayan	K1,K3,K11,K19	4

Katılımcıların aidiyet kavramı ile ilgili görüşleri kişilik üzerinden, duygu olarak ve diğer anlamlarda olmak üzere üç kategoride toplanmıştır. Aidiyeti kişilik üzerinden tanımlayanlar ile duygu olarak tanımlayanlar eşit olarak çıkmıştır. Farklı kavramlarla örneklendirerek açıklayan katılımcılar olduğu da görülmüş, farklı kategoride sınıflandırılmıştır.

K16 kodlu katılımcı aidiyet kavramı için "kimliğe bağlı ilişkinlik..." demiştir. K12, kişinin kimliğine göre kendisini sınıflandırdığı, ait hissettiği yerdir diyerek, toplumsal farklılıkların aidiyet kavramında farklılıkları beraberinde getirdiğini ifade etmiştir. Katılımcılar kişiliklere göre aidiyetin tanımlandığını söylemiştir.

K6 aidiyet kavramıyla ilgili görüşlerini,

Aidiyet bir duygudur, bir topluma dahil olan hissetme sürecidir. Kişinin kendini bir gruba ya da topluma ait hissetmesidir.

diyerek belirtmiştir. Katılımcıların hissetmek, duygusal bağlılık açısından aidiyeti tanımladıkları ortaya çıkmıştır. K4 bu soruya ilişkin cevabında,

Bir topluma, millete ait olduğunu hissetmek, topluma ya da millete ait olmaktır. O milletten olmaktan gurur duymaktır.

demiştir. Topluluğun kendisine hissetme duygusunu aidiyet olarak tanımlamıştır.

K9 aidiyeti, yaşadığı kültüre, topluma kişinin kendisini ifade edebilmesidir, kimliğini özgürce ifade edebilmesidir demiştir. K3, aidiyet kavramı için,

Bireyin dini, kültürel, dilsel etnik vb. kodlarının tümüdür. Kişilerin kültürel anlamda duydukları his, aidiyetlerini oluşturur.

demidir. Katılımcılar aidiyeti kültür ve etnik olarak da tanımladıkları görülmüştür. Milli kimlik ile milli aidiyetin, millete bağlı olma durumu ile ilişkilendiren katılımcı, milli kavramların etkisinden söz etmişlerdir.

Mülakatın aidiyet kavramına ilişkin görüşlerinin açıklanması sorusuna verilen cevaplara göre, tüm katılımcılar aidiyet kavramına cevaplar vermiştir. Verilen cevaplarda öne çıkan ifadeler hissetmek ve ait olmak ifadeleridir. Bu olguları içeren tüm kavramların aidiyet kavramı olduğu bulgusu ortaya çıkmıştır.

Mülakatın ilk bölümünün son sorusu ve mülakatın 3. sorusunda iki kavramın ilişkilendirilmesi hususunda verilen cevapların tablosu aşağıdaki gibidir. Tabloda belirtildiği üzere araştırmaya katılan öğretmenlerin 19 tanesi kimlik ve aidiyet ilişkisine yönelik açıklama yapmıştır. K8 kodlu öğretmen önce fikir belirtmemiş, sonra ikisinin kavram arasında bir fark olmadığını söylemiştir.

Tablo 10. Tarih Öğretmenlerinin Kimlik ve Aidiyet Kavramının İlişkisine Yönelik Görüşlerinin Kategorilere Göre Dağılımı

Kodlar	Katılımcılar	N
Kimlik kavramı ile aidiyet kavramını ilişkilendirme	K1,K2,K3,K4,K5,K6,K7,K9,K10,K11, K12, K13,K14,K15,K16,K17,K18,K19,K20	19
Kimlik kavramı ile aidiyet kavramını ilişkilendirememesi	K8	1
Toplam		20

Katılımcıların kimlik-aidiyet kavramlarının ilişkilendirilmesine yönelik görüşleri iki kategoride sınıflandırılmıştır. K1 soruya,

Kimlik bir realitedir, somuttur, aidiyet ise soyuttur, hissiyattır.

şeklinde cevap vermiştir. 0-5 yıl görev süresi bulunan K19 ise,

Toplumsal bir olgu olan kimlik aidiyet kavramı ile şekillenir. Birbirini hiç tanımayan birbirleriyle en ufak bir ilişkisi olmayan hatta birbirlerinden yüzlerce km uzakta yaşayan insanlar aidiyet duygularıyla toplumsal bir ilişki kurarlar ve sosyalleşirler. Aidiyet duygusu insanları birleştiren sosyalleştiren bir duygudur. Fakat şunu da bilmek gerekir ki yaşam üzerinde olumsuz etkileri de vardır. Bu seviyeyi iyi ayarlamak gerekir.

şeklinde cevap vermiştir. K2 kodlu katılımcı iki kavramın ilişkisine yönelik, kişinin yaşadığı toplumdaki değerlerini yansıtması ifadesini belirtmiştir. K3 ise, kimlik ve aidiyetin bireylere göre farklılıklar göstereceğini belirtmiş ve

Söz konusu toplumun yaşadığı tarihsel koşullar ve süreçler bu iki kavramın ilişkisini, bütünlüğünü ve farklılığını ortaya çıkarır.

demıştır. Tüm bu katılımcılar kavramların birbirleriyle olan ilişkisini söylemiştir. K8 kodlu katılımcı ise, iki kavramın birbiriyle bağımsız kavramlar olduğunu ve ikisi arasında bir bağ görmediğini belirtmiştir.

Birinci problemin açıklanmasına yönelik görüşme sonuçlarından elde edilen bulgulara göre araştırmaya katılan öğretmenlerin kimlik ve aidiyet kavramlarını açıkladıkları, kimlik kavramının değişkenlik gösterdiğini, aidiyetin hissetmek ile ilgili olduğunu söyledikleri tespit edilmiştir. Yine katılımcıların 19 gibi yüksek bir frekansla kimlik ve aidiyet ilişkisini açıklayabildikleri, birbirleriyle etkileşimde olduğunu belirttikleri tespit edilmiştir.

Kimlik kavramlarını açıklarken evrensellikten, yerel olgulardan, kültürden bahsederlerken, aidiyet için kimlikten etkilenecek his duyulması, kimliklerin birbirine yakınlaşması olarak anlamlandırılacak ifadeler kullanmışlardır. Kimlik ve aidiyet kavramlarının ilişkisini örneklerle açıklamışlardır. Bu iki kavrama yönelik katılımcıların yeterli bilgi sahibi olduğu belirlenmiştir.

Katılımcılardan K14, yaşadığı olayların da insanları değiştirdiğini belirtmiştir. İnsanlar zamanla ve toplumsal olaylara göre kimliklerini ve aidiyetlerini değiştirebildiklerini belirtmiştir. Pamuk (2014) kitabında Amin Maalouf'tan örnek vererek Bosna'da yaşayan birine zaman içerisinde sorulan kimlik açıklama sorularına farklı cevaplar verebileceğini belirtmiştir. Hayali bir anket yapıldığında farklı zamanlarda aynı kişiden farklı cevaplar alınabileceğini savunmuştur. Toplumda yer alan birçok olgu ve olay insanları etkilediğinden dolayı bireyler dün başka düşünüp başka bir oluşuma kendini ait hissederken, yarın başka bir oluşuma kendini ait hissedebileceği düşünülmüştür. Bu oluşumlar birbiri ile bağlantılı olmayabilirken birbirine zıt oluşumlar da olabilmektedir. Burada kişinin kimlik oluşumunun etkilendiği tüm faktörler önem teşkil etmektedir. Bazen inanç, bazen etnik yapı bazen de toplumsal değerler, siyasi görüş bu faktörlerin içerisinde yer alabildiği katılımcıların ifadelerinden ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar, okuldaki tarih derslerinde, sadece ulusal anlamda ülkeye bağlılık olarak bir etki bırakabileceklerini, diğer kimlik ve aidiyet oluşumlarını farklı etkenlerin oluşturduğunu belirtmiştir. Milli kimlik ve aidiyetin bilinçli bir tarih eğitimi ile mümkün olduğunu söylemişlerdir.

Öğretmenlerin kimlik ve aidiyet kavramları konusunda bilgi sahibi olduğu bulgusu ortaya çıkmıştır. İki kavramın birbiri ile ilişkisini de katılımcıların büyük çoğunluğu ifadeleri ile açıklamışlardır. Araştırmaya katılan katılımcıların milli kimlik ve aidiyet kavramlarını bildiği ortaya çıkmıştır.

4. 2. İkinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın ikinci probleminin açıklanmasına yönelik sorulan 3 soru ile araştırmaya katılan öğretmenlerin kimlik ve aidiyet kavramlarının öğretim programındaki yeri hakkındaki görüşleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Bu bölümde sorulan 3 soru,

1. Sizce kimlik ve aidiyet kavramlarının mevcut müfredatımızdaki yeri nedir?
2. Mevcut müfredatta bu iki kazanımı kazandırmaya yönelik kazanımlar nelerdir?
3. Kimlik ve aidiyet kavramlarına ayrılan kazanımların içeriği hakkında görüşleriniz nelerdir?

olarak sorulmuş ve cevaplarla bulgular elde edilmiştir.

Ortaya çıkarılmaya çalışılan amaç, öğretmenlerin kimlik ve aidiyet kavramlarından yola çıkarak program hakkında bilgi ve görüşlerini ortaya koymaktır. Bu bölümde tespit edilen ilk bulgu 21 yıl ve fazlası meslek hayatına sahip olan katılımcıların hepsinin yıllar geçtikçe yenilenen programda iki kavramın değerini yitirdiğini belirtmesi olmuştur. Bu tespite cevaplarından çıkarılan bulgularla katıldığı anlaşılan 10-15 yıl meslek hayatına sahip katılımcıların da olduğu fark edilmiştir.

Tablo 11. Tarih Öğretmenlerinin Kimlik ve Aidiyet Kavramlarının Mevcut Programdaki Yerine İlişkin Görüşlerinin Kategorilere Göre Dağılımı

Kodlar	Katılımcılar	N
Her iki kavramın yeteri kadar yer aldığı belirtenler	K1,K9,K10,K13,K14,K15, K16,K17,K19	9
Her iki kavramın da yeterli yere sahip olmadığını, yüzeysel olduğunu belirtenler	K2,K4,K6,K7,K11,K12,	6
Herhangi bir fikir belirtmeyenler	K5,K8,K18,K20	4
Kimlik kavramının bulunup aidiyet kavramının olmadığını belirtenler	K3,	1
Toplam		20

Görüşmelerden elde edilen cevaplar dört grup altında toplanmıştır. Kavramları yeteri kadar yer aldığı belirtenler, yüzeysel olduğunu belirtenler ve kimlik kavramının bulunup aidiyet kavramının olmadığını söyleyenler ayrı gruplara ayrılmıştır. Herhangi bir fikir belirtmeyenler bir kategoride toplanmıştır.

Katılımcıların 16'sı ilk soruya cevap vermiştir. Katılımcıların 4'ü soruya fikrim yok demiş ya da bu soruya cevap vermek istememiştir. Katılımcıların önemli bir kısmı her iki kavramla ilgili yerlerin müfredatta yer aldığı belirtmiştir. İkinci sırada yüzeysel ve yeteri kadar olmadığını belirten katılımcılar yer almıştır. K1,

Müfredatımızda yeterli düzeyde ve dolaylı anlatımlarla bulunmakla birlikte, genel olarak bakıldığında müfredatı uygulayan öğretmenlerin dünya görüşlerinin, tarih öğretimine bakış açılarının bu iki kavramın öğretilmesinde etkili olmaktadır. Müfredatın bu konuda önemli olmadığını tarihin insana bir kimlik kazandırdığını, bunu da sağlayacak kişi öğretmendir.

ifadesinde bulunmuştur. K9 kodlu katılımcı,

Türk Milli Eğitiminin genel amaçları, kimlik ve aidiyet kavramlarının önemsendiği çok açıktır.

demiştir. K10 ise programda kavramların yıllara göre azaldığını fakat hala önemli bir yere sahip olduğunu belirten,

Gittikçe azalsa da yine de önemli bir yere sahiptir. Yıllar geçtikçe kazanımların içeriğinde milli kimlik kavramlarını azaldığını düşünüyorum. Buna rağmen önemli bir yere sahip olduğu kanaatindeyim.

ifadesini kullanmıştır.

Katılımcılar kavramların programda önemli bir yere sahip olduğunu belirterek, gelişmesinin farklı etkenlerle sağlanacağını belirttikleri görülmüştür.

K2 soruya cevabında;

Müfredatımız içerisinde niteliksiz ve içi dolu olmayan tanımlarla aidiyet ve kimlik anlatılmaktadır.

diyerek kavramların niteliksiz olduğuna değindiği görülmüştür.

K4,kodlu katılımcı ise cevabında;

Mevcut müfredatımız kimlik ve aidiyet duygusunu gençlerimize yerleştirmeyi amaçlıyor. Ancak bunu yaparken yüzeysel kalıyor, amaca tam ulaşamıyor.

demiştir. Katılımcılar nitelik açısından yetersizlikten ve kavramların amaca hizmet etmediğini belirtmiştir.

K3 ise;

Müfredatımızın kimlik kavramı üzerinden yapılandırıldığını söyleyebilirim, aynı şeyi aidiyete ait unsurlar için söyleyemem. Aidiyeti geliştirecek unsurlar son derece azdır.

diye ifade kullanmıştır. Kimlik inşasının programda ele alındığını fakat bir aidiyet oluşturmadığını belirtmiştir.

Katılımcıların verdiği cevaplardan elde edilen bulgulara göre, önemli bir çoğunluktaki katılımcının kimlik ve aidiyet kavramların müfredatta yer aldığını belirttiği ortaya çıkmıştır.

Milli kimlik ve milli aidiyetin verilmesi için müfredatın yeterli olduğunu belirten katılımcıların çoğunlukta olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablo 12. Tarih Öğretmenlerinin Kazanımlarda Kimlik ve Aidiyet Kavramlarının Yerine İlişkin Cevaplarının Kategorilere Göre Dağılımı

Kodlar	Katılımcılar	N
Kazanımların yerini belirtemeyenler, genel bilgi verenler	K1, K3, K7,K9,K13,K19	6
Kazanımların bulunduğu yerleri belirtenler	K10,K14,K15,K17	4
Kazanımların olmadığını belirtenler	K2,K6,K8,K12	4
Kazanımların yerlerini hatırlamadığı için belirtmeyenler	K4,K11,K16	3
Toplam		17

Katılımcıların verdikleri cevaplar dört kategori altında toplanmıştır. Katılımcıların önemli bir kısmı kazanımların yerlerini belirtmiş ya da genel olarak bilgi verebilmiştir. Yerlerini hatırlamayanlar da mevcuttur. Kazanımın olmadığını belirten 4 kişidir. Bu konuda fikir belirtmeyen 3 kişi olmuştur. Bu kişiler kategoriler dışında bırakılmıştır.

K1 ünitelerde kavramların durumuna yönelik,

Mevcut müfredatta hemen her ünite ve konuda bu kavramları kazandırmak ve kazanımlar elde etmek mümkündür. Bunu başaracak olan öğretmen figürüdür.

demıştır. K3 ise;

9-10 ve 11. sınıfın tüm konularında kimlik kavramını önceleyen kazanımlar ağırlıklıdır. Bu ünitelerde Türk kimliğine diğer bir deyişle ulusal kimliğin gelişimine yönelik kavramlar bulunmaktadır.

demıştır. K14,

Çağdaş dünya Tarihi ve seçmeli sanat tarihi haricindeki tüm tarih derslerinin içerdiği kazanımların bu iki kavramın kazandırılmasına yönelik olduğunu düşünüyorum.

ifadesini kullanmıştır. Katılımcı genel olarak kavramların kazanımlarla verildiğini belirtmişlerdir.

K2 kodlu katılımcı,

Müfredatta bolca bilgi var ve bu bilgiler kişileri (öğrencileri) sağlıklı aidiyet ve kimliğe yöneltmiyor. Kazanımlar boşuna yazılmış ve amaca hizmet etmiyor. Öğrenciyi aktardığımız tarih geçilmesi gereken bir dersin ötesine geçmiyor.

ifadelerini kullanmıştır. K6 ise,

Müfredattaki gereksiz bilgi yoğunluğu öğrencilerin ana temayı görmesini engelliyor. Aslında her konuda kazanımlar kendi kimlik ve aidiyetlerini geliştirmeye yöneliktir.

demıştır. Kazanımlarda olmadığını belirten katılımcı konuların içeriği ile kavramların geliştirilebileceğini vurgulamıştır.

K7 ve K8, mevcut müfredatta kimlik ve aidiyet kavramını kazandırmaya yönelik kazanımların yok denecek kadar az olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar kazanımlarda kavramların olmadığını öne sürmüşlerdir. Kazanımın yazılışında olmadığını söylemişlerdir.

K16 milli kimlik gelişimi için Türk kültürünü ve köklerimizi içeren kazanımlara değinmiş ve

Tek tek kazanımları söyleyemeyiz ama Türk kültürünü anlatan, köklerimizden bahseden konuların tüm kazanımları bu iki kavramı içerir.

demıştır. Konu içeriklerinde milli kimlik ve aidiyet kavramlarının bulunduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların görüşlerinden ve cevaplarından elde edilen bulgulara göre, programı kimlik ve aidiyet içeren kazanım yönünden yeterli bulan katılımcı sayısı çoğunlukta olmuştur. Cevaplar programın geneline yönelik verilmiştir. Katılımcıların cevaplarında öğretmen etkeni vurguladıkları görülmüştür. Öğretmenin programı ve kazanımları uygularken kimlik ve aidiyet kavramlarını öğretebileceklerini söyleyen katılımcı sayısı sekiz olarak bulunmuştur. Kazanımların yerlerini belirtme hususunda genel bilgi verenler ile kazanımların yerlerini belirtenler 10 kişi olarak tespit edilmiştir.

Bu soruya cevap vermeyen 6 katılımcı olmuştur. Bu katılımcıların 3 tanesi kazanımların çoğunun aklında olmadığı için soruya cevap vermek istemediklerini belirtmiştir. Diğerleri fikirleri olmadığını belirtmiştir.

Sonuç olarak, araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğunun kimlik ve aidiyet kavramlarının öğretilmesinde mevcut müfredatta kazanımların olduğunu, yeterli olmadığını ve yüzeysel olduğunu söyledikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Katılımcılardan bazılarının ise programda yer alan kazanımları tam olarak bilmediği için yok ya da yetersizdir cevabı verdikleri bulgusuna ulaşılmıştır.

Kazanımların içeriğini etkili bulan katılımcı sayısı 5 olmuştur. Katılımcılar kazanımların amaca uygunluk bakımından etkili olduğunu savunmuşlardır. 6 katılımcı içerik olarak kazanımların ulaşılması zor hedefler olduğunu bu sebeple soyut olarak kaldığını belirtmiştir. Kazanım içeriğinin bakış açısına ve öğretmen becerisine göre değişkenlik gösterebileceğini belirten iki katılımcı olmuştur.

K19 kazanımlara yönelik görüşlerinde,

Kazanımlar, bireylerin kimlik bilincine ulaşmasına yardımcı olur. Aidiyet kavramıyla şekillenerek, kim olduğuna dair, soyuna dair ve ortak hafıza geliştirmek açısından etkili kazanımdır. Bence kazanımlar bu konuda yeterlidir.

diyerek cevap vermiştir. Katılımcılardan K10 görüşlerinde,

Ülkesine ve milletine bağlı, toplumun gelişimine katkı sağlayacak içeriğe sahip kazanımlar vardır.

demıştır. Milli kimlik ve aidiyetin geliştiren kazanımlar olduğu yönünde görüş bildirmiştir. Bu katılımcılar kazanımların etkili olduğunu belirten katılımcılar arasında yer almıştır.

K2 kazanım içeriklerine yönelik ifadesinde,

Örneğin ders kitaplarında anlatılan Atatürk ve etrafında sıralanan değerlere ulaşılması mümkün olmayan değerler olarak söylememiz gerekir. Bu değerler kişiyi sadece öykünmeye yöneltir. Öğrencilere boş hayallere sevk eder.

diye görüş bildirmiştir. Katılımcı, tarihi kişilikler üzerinden yer alan kazanımları zor kazandırılacak kazanım olarak değerlendirmiştir.

K1, içerik açısından kazanımları değerlendirmeye yönelik görüşlerinde,

Kazanımlara içerik açısından bakarsak farklı bakış açılarından bakmamız gerekir. İçerik yönünden hangi pencereden bakmamız gerektiğini bilmemiz gerekir.

diye ifadede bulunmuştur. Kazanımların hangi bakış açısına göre değerlendirileceğine milli kimlik olarak bakmanın yanında başka bakış açılarının da olduğuna değinmiştir. Katılımcı milli kimliği geliştirmenin asıl hedef olması gerektiğini görüşlerinde belirtmiştir.

Katılımcıların verdiği cevaplardan elde edilen bulgulara göre, kimlik ve aidiyet kavramlarına ayrılan kazanımların içeriğinin yeterli olduğunu büyük bir çoğunluk söylemiştir. Daha etkili kazanımların olabileceği, içerik yönünden daha zengin olabileceğini de belirten katılımcılar vardır. Ortaya çıkan bir diğer bulgu, içeriğin ve kazanımların fazla olmasıdır. Ancak kazanımların amaca ulaşmadığını belirten katılımcı frekansı, içeriğin etkili olduğunu düşünen katılımcı sayısından fazladır. Ancak kazanımların etkili olmadığını belirten katılımcıların daha etkili olması yönünde temenni ifadelerinde buldukları bulgusu ortaya çıkmıştır.

Katılımcıların kimlik ve aidiyet ile ilgili kazanımlarla ilgili olarak kazanımların açıklama olarak ne olduğu ile ilgili bir ifade vermedikleri tespit edilmiştir. Katılımcılar genel ifadelerle kazanımların amaç olarak yeterli olduğunu belirttikleri görülmüştür. Hangi kazanım ilgilidir, hangisi değildir gibi örnekler vermemişlerdir. Sınıf bazında örnekler vermişlerdir. Kazanımların yeterli sayıda olduğu ancak öğrencilere kazandırılmadığı ifadelerinin bulgusuna rastlanmıştır.

4. 3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Mülakatın üçüncü bölümünde araştırmaya katılan öğretmenlerin ders kitaplarında ve konu içeriklerinde kimlik ve aidiyet kavramlarının yeri hakkındaki görüşleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Bu bölümde sorulan sorular

1. Kullandığınız mevcut ders kitaplarında kimlik ve aidiyet kavramlarının yeri nedir?
2. Hangi ünitelerde bu kavramlara yönelik konular bulunmaktadır ve yeterli midir? sorularıyla bulgular elde edilmiştir.

Tablo 13. Tarih Öğretmenlerinin Kullanılan Mevcut Ders Kitaplarında Kimlik ve Aidiyet Kavramlarının Yerine İlişkin Görüşlerinin Kategorilere Göre Dağılımı

Kodlar	Katılımcılar	N
Ders kitaplarında kimlik ve aidiyet kavramlarını yeterli olduğunu belirtenler	K4,K9,K10,K11,K12,K13,K14K16,K17,K18,K19	11
Ders kitaplarında kimlik ve aidiyet kavramlarını yetersiz bulanlar	K3,K7,K8	3
Ders kitaplarındaki ifadeleri çelişkili bulanlar	K2,K6	2
Toplam		16

Bu bölümde katılımcı öğretmenler kullandıkları ders kitapları hakkındaki görüşlerini belirtmişlerdir. Verilen cevapların içerik analizinde 3 kategori oluşturulmuştur. Katılımcılardan K5 ile K20 soruya cevap vermemiştir. Öğretmenin önemine değinen katılımcılar, K1 ve K15 kodlu katılımcılardır. Bu katılımcılar kategori dışında bırakılmıştır Kategoriler; Ders kitaplarında kimlik-aidiyet kavramlarını yeterli bulanlar, ders kitaplarında kimlik-aidiyet kavramlarını yeterli bulmayanlar ve ders kitaplarındaki ifadeleri çelişkili bulanlar olarak belirlenmiştir. Ders kitaplarında kavramların yeteri kadar bulunduğunu belirten 11 katılımcı olmuştur. Yeterli bulmayanların sayısı üç iken ders kitaplarını çelişkili olarak ifade eden katılımcı sayısı iki kişi olarak ortaya çıkmıştır.

K1, ders kitaplarına kavramlara yönelik ifadesinde,

Ders kitaplarında bu kavramlara yer verilmiştir. Bakış açısı ile bu kavramları rahatlıkla öğretebiliriz. Ders kitapları birer araçtır. Asıl olan sizin ulaşmak istediğiniz sonuçtur.

ders kitabında yer alan kavramlar sayesinde milli bir bilinç öğretebileceğini söylemiştir. Benzer ifadeleri bir önceki soruda kullanan K1'in müfredatla ilgili cevabı ile bu cevap örtüşmektedir.

K4 kodlu katılımcı soruya yönelik ifadesinde,

Ders kitaplarında kimlik ve aidiyet tanım olarak değil ama mesaj olarak verilmektedir. Etrafımızdaki devletlerin ülkemiz üzerindeki amaçları dolaylı yünden verilmektedir. Mesaj dolaylı olarak kimliğiyle ÷lkene sahip çık, aidiyetini bil...

ifadesini belirtmiştir.

Katılımcılar ders kitaplarındaki konuların kimlik ve aidiyet duygusunun gelişimine katkı sağladığını belirtmişlerdir.

K3, ders kitaplarında bu kavramlara yer verildiğini ancak, takviye edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

K7, ders kitaplarında yer alan kavramlara yönelik cevabında,

Yok denecek kadar az olduğunu düşünüyorum. Ders kitaplarında benim istediğim şekilde bu kavramlara yer verilmemektedir.

demiştir. K3 ve K7 kodlu katılımcılar, kavramların az olduğunu ve daha fazla yer verilmesi gerektiğini düşündüklerini ifade etmişlerdir.

K2, kavramların birbiriyle çeliştiğini söyleyen ders kitapları olduğunu belirtmiştir. K2' ye göre ders kitapları çelişkili ifadelerle doludur. Cevabında,

Kavram çelişkisi yaşayan konular var. Örneğin bazı ders kitaplarında Cumhuriyet dönemi o kadar çok övülüyor ki, Osmanlı dönemi yerle bir ediliyor. Hâlbuki ikisinde de kimliği geliştiren kavramlar olmalı, var da ama zedeleniyor.

demiştir. Burada katılımcının tarihsel dönemlerin birbiriyle karşılaştırılmasının ders kitaplarında çelişki olarak ortaya çıktığını düşündüğünü belirtmiştir.

Elde ettiğimiz bulgulara göre katılımcıların büyük bir çoğunluğu ders kitaplarında kimlik ve aidiyet kavramlarının bulunduğunu belirtmiştir. Yine cevap verenlerin çoğunluğunun ders kitaplarında bu kavramların yerinin yeterli olduğunu söylediği tespit edilmiştir. Ders kitabının bir araç olduğunu, öğretmenin önemli bir etken olduğunu söyleyen 2 katılımcı vardır. Ders kitaplarında kavramların bulunmasına karşın yeterli olmadığını söyleyen 3 katılımcı vardır. Kimlik ve aidiyet kavramlarına ders kitaplarında önem verilmesi gerektiğini belirten katılımcı sayısı 14 ile çoğunluktadır.

Katılımcıların ikisi soruya cevap vermemiştir.1 katılımcı bu soruya cevap vermek istemiyorum demiştir. Cevap vermeyenler "Kimlik" kavramına yönelik doğrudan bir yönelme olmadığını düşündüklerini, konuları görüşmeler sırasında tam olarak hatırlamadıklarını belirtmişlerdir. Bir kişi bu soruya doğrudan cevap vermek istememiştir. Aynı kişi bir sonraki soruya da fikir belirtmemiştir. Bu katılımcıların kodları K5 ve K20'dir.

Ünitelerdeki yerleri ve konuları belirtmesine rağmen kimlik ve aidiyet kavramlarını yetersiz bulan katılımcıların olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Kimlik ve aidiyet kavramlarıyla konuları ilişkilendiremeyen 1 tane katılımcı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Yine tabloya tasnif olarak yazılmayan, öğretmen vurgusuna değinen katılımcı cevaplarına rastlanmıştır.

Tablo 14. Tarih Öğretmenlerinin Ünitelerde Kimlik-Aidiyet Kavramlarına Yönelik Görüşlerinin Kategorilere Göre Dağılımı

Kodlar	Katılımcılar	N
Ünitelerde kimlik ve aidiyet kavramların yerlerini belirtenler ve yeterli bulanlar	K1,K2,K4,K9,K10,K13,K14,K15,K16, K17,K19,K20	12
Ünitelerde kimlik ve aidiyet kavramların yerlerini belirtip yetersiz bulanlar	K3,K6,K7,K8,K12	5
Ünitelerde kimlik ve aidiyet kavramlarının yerlerini belirtmeyen ve yetersiz bulanlar	K11	1
Toplam		20

Tabloya göre 17 kişinin ünitelerdeki kavramları belirttikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Ünitelerde yerleri belirten katılımcıların 5 tanesi konulardaki kimlik ve aidiyet kavramlarını yetersiz bulurken, 12 tanesi yeterli bulmuştur. Katılımcıların biri ünitelerdeki yerlerini belirtmemiş ve kavramların yetersiz olduğunu belirtmiştir. Cevapları sınıflandırırken 3 kategori oluşturulmuştur. Birinci kategori ünitelerdeki kimlik-aidiyet kavramlarının yerlerini belirtip yeterli olduğunu ifade edenlerden oluşmuştur. İkinci kategori Ünitelerde kimlik-aidiyet yerlerini belirtip yetersiz olduğunu söyleyenlerden oluşturulmuştur. Üçüncü kategori Kimlik ve aidiyet kavramlarının yerlerini belirtmeden yetersiz olduğunu söyleyen katılımcıdan oluşmuştur. Fikir belirtmeyen iki katılımcı K5 ve K18 kategorilere alınmamıştır.

K1 ünitelerde kazanımların yeri hakkında görüşlerini,

Her ünite içerisinde kimlik ve aidiyet kavramları bulunmaktadır. Daha doğrusu bu kavramların yansımaları bulunmaktadır. Hatta Avrupa tarihinde bile bu konuyu işleyecek argümanlar bulabilirsiniz.

diye belirtmiştir. K1, öğretmen faktörünü önemli bir yerde olduğunu ifade etmiştir. K2, görüşünü

Oldukça fazla vardır, hemen her ünite de görebiliriz. Ayrıca bazı ifadeler çok ilginçtir. Örneğin, tebaadan hiçbir eğitim süreci geçirilmeden 10 yıl sonra tanrısal Bir 15 milyon genç yarattığımızı anlatan üniteler var! Bu ifade bana oldukça abartılı geliyor. Sınıf içerisinde de öğrenciler bu konuda dersi işlerken aynı fikirde oluyorlar.

diye ifade etmiştir. K2'ye göre ifadelerle bu iki kavram çok abartılmıştır.

K4 soruyla ilgili cevabında,

Bu kavramlar, Osmanlı Devleti Dönemi, duraklaması, gerilemesi ve dağılma dönemlerinde, İnkılap dersinin cepheler, (Kurtuluş Savaşı) ve daha şimdi aklıma gelmeyen birçok konuda bulunmaktadır. Konularda bu kavramlara yönelik mesajlar verilmektedir.

demiştir. K9, kavramlara yönelik,

Kurtuluş Savaşı, İnkılaplar, Osmanlı Devleti Kuruluş Dönemi gibi konularda bu kavramlara yönelik konular oldukça fazladır.

demiştir. K16, bu eğitim öğretim yılında 10. sınıflara derse girdiğini ve hemen her konuda kimlik ve aidiyeti geliştirmeye yönelik ifadeler olduğunu, özellikle milli kimlik kavramına yönelik oldukça fazla konu olduğunu, milli kimliği geliştirecek tanımlara yer verildiğini ifade etmiştir. K10 cevabında,

12. sınıflar hariç bence tüm ünitelerde dolaylı da olsa bu kavramlara yönelik içerikler bulunmaktadır. 12. sınıflara uzun süredir derse girmiyorum o sebeple 12. sınıf ile ilgili bir şey söyleyemem ama diğerleri için bulunuyor.

ifadesini belirtmiştir. K15,

9 ve 10. sınıf derslerinin konularının çoğu bu kavramların işlendiği konulardır.

demiştir.

Dersine girdikleri sınıflarda konularda kimlik ve aidiyet kavramlarının yeterli olduğunu savunan katılımcılar, dersine girmediği sınıflar seviyesindeki konular hakkında yorumlama yapmamışlardır.

K3 görüşünde,

Konularda bu kavramlar vardır ve genel olarak kimlik kavramını inşa etmeye yöneliktir. Dini ve kültürel aidiyetlerin tekelleşmesi hedeflenmiş farklılıklar ise göz ardı edilmiştir.

demiştir. Konuların farklılıklara kapalı olduğunu belirtmiştir. K6 kodlu katılımcı

Hemen tüm 10 ve 11. sınıf konularında bulunuyor lakin bence yeterli değil.

diyerek yeteri kadar kavramların olmadığını söylemiştir. K7, verdiği cevapla konuların içeriği hakkındaki görüşünü,

İstediğim ölçüde bulamadım. İçerik olarak da aynı ifadeyi belirtebilirim. Ben bazı bilgilerin ve davranışların doğrudan verilmesi gerektiğini düşünen bir eğitimciyim. Bu sebeple bu kavramların ciddi anlamda öğretilmesi ve kavratılması gerekiyor.

olarak ifade etmiştir. K8, de K7'nin ifadelerine yakın olarak,

Bu kavramlar işlenmesi gereken yerlerde istediğim şekilde bulunmuyor, sanal gibi duruyorlar ya da şeklen yazılmış gibiler.

ifadelerini kullanmıştır. Katılımcıların yetersiz bulmasının konuların önemli olduğuna ve bu kavramların öğretilmesinin önemine değindiği görülmüştür. K11 cevabında,

Lise 1 konularında yok. Uzun zamandır diğer sınıflara girmiyorum. Bu nedenle diğer sınıfların konuları hakkında yorum yapamam.

demıştır. Katılımcının büyük bir okulda çalışması sebebiyle yalnız lise 1 seviyesinde derse girmesinin yorumu bu şekilde yapmasına neden olmuştur. Konu yerlerini belirtmemiş ve kavramların bulunmadığını düşündüğü ortaya çıkmıştır.

Katılımcıların verdikleri cevaplardan elde edilen bulgulara göre, cevap verenlerin hemen hepsi ünitelerde kavramlara yönelik konuların bulunduğunu ifade verdiği etmiştir. Verilen cevaplardan anlaşıldığı üzere bazı katılımcıların daha fazla olması yönünde cevaplar verdiği anlaşılmıştır. Verilen cevaplarda katılımcıların 9-10 ve 11. sınıflardaki konularda kimlik ve aidiyet kavramına yönelik ifadeler, içeren konular bulunduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Yine katılımcıların 12. sınıfta girilen tarih derslerin konularında bu kavramların olmadığı yönünde ifadelerde buldukları görülmüştür.

Katılımcıların müfredat, ders kitabı ve konular paralelinde verdiği cevapların da çelişkili olmadığı bulgusuna rastlanmıştır. Örneğin K16'nın müfredatta yer alan kazanımlara yönelik söylemleri ile ders kitabına yönelik söylemleri, ardından da işlenen konulara yönelik söylemleri örtüşmektedir.

Elde edilen bulgularda katılımcıların çoğu ayrılan konuların yeterli olduğunu belirtmiştir. Gerekece olarak konuları daha da yoğunlaştırarak öğrencileri bıktırmamak gerektiğini söyleyen katılımcılar vardır. Öğretmenin dersi işleyeceği için konuları istediği şekilde yönlendirerek kavramları öğretebileceğini bildiren katılımcı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Bir başka bulgu, konuların yeterli olduğunu ancak öğretmen etkiyle beraber kazanımların kazandırılabilirdir. Konularda kavramların olması öğretmenin kavramlara yönelik etkinlikleriyle ancak öğrencilere öğretilbileceği bulgusuna ulaşılmıştır. Mülakatlarda elde edilen bulgularda kavramların öğretiminde en büyük etkenin öğretmen olduğu ifadesine ulaşılmıştır.

Katılımcılar, ders kitaplarının yeterli olduğunu, konuların da içerik olarak yoğun olduğu hususunda görüş bildirdikleri bulgusu ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra daha fazla konu olması gerektiğini belirten katılımcı görüşleri olduğu bulgusu da görülmüştür. Katılımcıların önemli bir bölümü de ders saatlerinin artması gerektiği anlamı taşıyan ifadeler kullanmışlardır. Programın tarih eğitiminde bu kavramlara önem verdiğini

söyleyen katılımcılar, kimlik ve aidiyet kavramlarına da fazla önem verilmesi gerektiğini düşündükleri ortaya çıkmıştır.

Katılımcıların ders kitapları ve konularda kimlik-aidiyet kavramlarının yetersiz olduğunu düşünenlerin en önemli gerekçesi ise kimlik ve aidiyet kavramlarının önemli olmasından dolayı, bu kavramlara daha çok önem verilmesi gerektiğinin düşünülmesidir. Konuların yüzeysel ve basit olduğunu belirten ifadelere ulaşılmıştır. Kimliğini oluştururken gençlere yardımcı olmanın, toplumun daha bilinçli bireylerden oluşmasını sağlayacağı, tarih derslerinin daha zevkli hale getirilebileceği ve aidiyet duygusunu daha iyi benimsemiş bireyler yetiştirmek için konuların daha etkili hale getirilmesi gerektiği de belirtilmiştir.

4. 4. Dördüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmaya katılan öğretmenlerin kimlik ve aidiyet kavramlarını işlerken hangi yöntem ve tekniklerden yararlandıklarını, sınıf içerisinde kimlik ve aidiyet kavramlarıyla ilgili yaptıkları uygulamaların ortaya çıkarılmasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Bu probleme yönelik veri elde etmek için iki soru sorulmuştur. Bu bölümde sorulan sorular;

1. Kimlik ve aidiyet kavramlarını geliştirmek için hangi öğretim yöntem ya da yöntemlerini kullanıyorsunuz?
2. Kullanmak isteyip sizden kaynaklanmayan sebeplerden dolayı kullanamadığınız yöntemler nelerdir, hangi yöntemlerin kullanılabilceğini düşünüyorsunuz?

soruları olmuştur. Bu bölümde öğretmenlerin hangi yöntemleri daha çok kullandıkları, kullanmak isteyip de kullanamadıkları yöntemleri ve sebeplerini ortaya çıkaran bulgular araştırılmıştır.

Öğretmenlere (Katılımcılara) kimlik ve aidiyet kavramlarını öğretirken hangi yöntemleri kullandıkları sorulmuştur. Aşağıdaki tabloda öğretmenlerin kullandıkları yöntemler verilmiştir.

Katılımcılar kullandıkları yöntem ve tekniklere birden fazla cevaplar vermişlerdir. Tüm verilen cevaplar birleştirilmiş ve yöntem-teknikler alt alta yazılarak kaç kere söylendiği ilgili bölüme yazılmıştır. Sonra yüzde olarak diğer sütunda verilmiştir.

Tablo 15. Tarih Öğretmenlerinin Kimlik ve Aidiyet Kavramlarını Öğretirken Kullandıkları Yöntemler ve Tekniklerin Gösterimi

Kullanılan Yöntem ve Teknikler	N	Yüzde %
Anlatım	15	25
Soru Cevap	12	20
Örnek Olay	11	18,33
Araştırma	5	8,33
Drama Yöntemi	4	6,66

Tablo 15'nin devamı

Kullanılan Yöntem ve Teknikler	N	Yüzde %
Tartışma	3	5
Beyin Fırtınası	3	5
Gösterip Yaptırma	3	5
Problem Çözme	2	3,33
Altı Şapka Tekniği	2	3,33
Toplam	60	100

Katılımcılar derslerde kullandıkları yöntem ve tekniklerle ilgili soruya, en çok 15 frekansa sahip olan anlatım yöntemi ile cevap vermişlerdir. Cevaplara göre anlatım yöntemi %25 oranı ile en yüksek olarak bulunmuştur. Soru cevap yöntemi 12 frekans ile %20 oranında kullanılmaktadır. Örnek olay 11 frekans ile %18,33, Araştırma yöntemini kullanan katılımcı oranı 5 frekansla %8,33 olmuştur.

Katılımcılar kullandıkları yöntemler olarak 10 tane yöntem ve teknik adı belirtmişlerdir. Katılımcıların en az kullandıkları yöntemler, altı şapka tekniği ve problem çözme yöntemi olmuştur. Bu yöntemlere başvuran katılımcı sayısı 2 olarak ortaya çıkmıştır. Bu yöntemlerin oranı %3,33 olarak ortaya çıkmıştır.

Gösterip yaptırma, tartışma, analiz sentez ve beyin fırtınası yöntemlerini kullandığını belirten katılımcı sayısı 3'tür. Bu yöntemlere başvuran öğretmen oranı %15 olup, yöntemlere göre oranı %5 olarak ortaya çıkmıştır.

Katılımcıların verdiği yöntem kullanmaya yönelik cevapların yine katılımcılara yönelik oranına bakılınca 15 katılımcının %75 olarak, anlatım yöntemini kullandığı görülmüştür. %55 oranında örnek olay kullanan katılımcıların soru cevap kullanma sayısı ise 12 ile %60 olmuştur. Katılımcıların anlatım tekniği, soru-cevap tekniği ve örnek olay yöntemi kullandığını söyleyen katılımcılar mutlaka bir yöntem ve teknik daha kullandıklarını belirttikleri ortaya çıkmıştır.

Görüşmelerde katılımcıların kullanmak isteyip de kullanamadıkları yöntem ve teknikler ile ilgili düşüncelerine yer verilmiştir. Katılımcıların, kullanmak isteyip onlardan kaynaklanmayan sebeplerden dolayı kullanamadıkları yöntem ve teknikler nelerdir, hangi yöntemlerin kullanılabileceğini düşündüklerine yönelik bulgular ortaya çıkarılmıştır. Katılımcıların 10 tanesi kendilerinden kaynaklanmayan sebeplerden ötürü kullanamadıkları yöntem ve teknik olduğunu söylemişlerdir. Katılımcıların genel olarak derslerde daha verimli olmak ve etkili öğretim yapmak için uygulamalarda sorunlar yaşadıklarını söyledikleri bulgu olarak ortaya çıkmıştır. Aşağıdaki Tabloda hangi katılımcıların uygulamada zorluk çekerek önerilerde bulunduğu verilmiştir.

Tablo 16. Tarih Öğretmenlerinin Derslerde Kendilerinden Kaynaklanmayan Sebeplerden Dolayı Kullanamadığı Yöntemleri ve Uygulamalarda Önerilerini Gösteren Tablo

Kodlar	Katılımcılar	N
Uygulamada Farklı Sebeplerle Zorluk Çekip Önerilerde Bulunanlar	K1,K2,K4,K6,K7,K8,K13,K14,K19,K20	10
Uygulamada Zorluk Çekmeden İstedığı Yöntemi Kullandığını Belirtenler	K3,K5,K9,K10,K11,K12,K15,K16,K17, K18	10
Toplam		20

Verilerden yola çıkarak kategorileri oluştururken iki kategori belirlenmiştir. İlk kategori uygulamada zorluk çeken tarih öğretmenleri ve önerileri olarak belirlenmiştir. Diğer kategori ise sınıf içi uygulamalarda zorluk çekmeden istediği yöntemi uyguladığını belirten tarih öğretmenlerinin oluşturduğu kategoridir. Uygulamalarda zorluk çeken tarih öğretmenleri önerilerde bulunmuşlardır. Kendilerinden kaynaklanmayan sebeplerin çözümü için yapılabilecek önerileri ifade etmişlerdir. Diğer kategoride öneri veren katılımcı olmamıştır. Genel olarak öğretmenin sınıf içi uygulamalarına karışılmaması gerektiği ifadesine ulaşılmıştır.

Tabloda uygulamada zorluk çektiğini belirten katılımcıların açıklamalarından yola çıkarak en çok istenip de uygulanamayan yöntem olarak, gezi- gözlem yapılamaması belirtilmiştir. Ders saatlerinin az olması konuların çok olması gezi-gözlem yönteminin uygulanamamasının sebebi olarak ortaya çıkmıştır.

Yerel tarih çalışmalarının müfredatta yer almaması, velilerin eğitime bakış açıları uygulamalarda zorluk çekilmesine sebep olarak öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Tarih öğretmenlerinin maddi imkansızlıkların farklı yöntemleri uygulamada engel teşkil ettiğini söyledikleri bulgusuna ulaşılmıştır. K14,

Zaman olarak yaşanan birçok sorunu çözsük dahi, öğrencilerimizi tarihi yerlere getirmeye, orada etkinlik yapmak için gerekli bütçeyi bulamıyoruz.

görüşünü belirtmiştir.

Öğrenci durumlarının farkı, hazır bulunuşluk seviyelerinin durumu, konuların içeriği de yöntem ve tekniklerin istenildiği gibi uygulanamamasına sebep olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Materyal eksikliği, derslere ilginin az olması, öğrencilerin gelişen teknoloji ile farklı alanlarda ilgisinin olması da etken katılımcılar tarafından belirtilmiştir.

Ders saatlerinin az olmasından dolayı tarihi filmlere ders sırasında yer veremediğini söyleyen K8, tarihi filmlerin öneminden bahsetmiştir. Tarihi olayların somutlaştırılması ve tarihi kişilerin daha kolay anlaşılmasını sağlayan tarihi filmlere yeteri kadar yer

veremediğini ifade etmiştir. Yine K19 ve K20 benzer ifadelerle filmlerin derslerde kullanılması gerektiğini düşündüklerini ve yer veremediklerini söylemişlerdir.

K1 kodlu katılımcı cevabında,

Günümüzde hemen her şeye politik açıdan bakıldığından dolayı, bunun yansımalarını öğrencilerimizin üzerinde de gözlemleyebiliyoruz. Öğrencilerimizin ailelerinin siyasi görüşlerinin etkisinde kalmaları sonucu yapılan anlatımlarda, öğretmene bakı açılarında farklı yargılar geliştirdiklerini fark ediyoruz. Daha samimi yaklaşım ve karşılıklı güven içerisinde içten anlatımlar önem arz ettiği kanısındayım.

diyerek aile ve çevre tutumuna vurgu yapmıştır. K2 yaşadığı zorlukları ve derste yapmak istediklerini,

Tarihi kişiliklere yönelik kıyafetli ve yaşadığı dönemi anlatan figürleri kullanarak etkinlikleri kullanarak dersler yapmak isterdim. Bulunduğu şehrin tarihi değerlerini yaşayarak anlatımlar yapmayı isterdim.

şeklinde ifade ederek, yerel tarih çalışmasının yapılamamasını ve materyal eksikliğini dile getirmiştir. Benzer şekilde K4 kodlu katılımcı yapmak istediği lakin yapamadığı çalışmalarını şöyle ifade etmiştir;

Benim okulumda harita dışında tarih dersi konusunda kullanabileceğim başka materyal bulunmamaktadır. Daha çeşitli materyaller ile ders anlatmayı isterdim. Kısa tarihi filmler izlettirip slayt gösterisi izlettirip bunların üzerine öğrencileri derse daha çok katıp ders işlemeyi isterdim.

Katılımcı görüşlerinde materyal eksikliğine ayrıca kısa filmlerin öğrencilerin derslere katılımını sağlamaya dikkat çekmiştir. Yerel tarih çalışmalarının önemini vurgulamışlardır. K6 görüşünde,

Maddi imkânsızlardan dolayı tarihi mekânları gezemiyoruz, olayların yaşandığı coğrafyaları gezebilirsek konuların kalıcılığı ve hissiyatı yönünden oldukça verimli olacağını düşünüyorum. Ayrıca gün geçtikçe tekelleşen kitle iletişim araçları öğrencilerimizin doyumsuz ve sanal bir ortama itmiştir. Bu da onların dünyasında bizim anlattığımız tarih derslerindeki konularını masal gibi hikâye gibi olmasına sebep olduğunu söyleyebilirim...

ifadesiyle öğrencilerin ilgisinden ve tarihi mekanları gezmenin milli kimlik bilincinin yerleşmesine etkisini belirtmiştir.

K7 ise ifadesini şöyle belirtmiştir;

Türk kültür ve ananesinde olan medeniyet anlayışı ile ki, bu medeniyet anlayışını oluşturan İslam inancı ile batı kültürüne ve anlayışını karşılaştırarak, kültürler arası yaşam tarzını tarihten örnek tarihi şahsiyetlerden örnekler vererek karşılaştırmalı olarak anlatmak isterdim. Ne yazık ki öğrencilerimin bu konuya ilgileri çok az olduğunu düşünüyorum.

Bu ifadede yöntemden ziyade konularla ilgili bir olumsuz bakış açısı ortaya konulmuştur. K7 meslek lisesinde görev yaptığını, öğrencilerin isteksizliği konusunda oldukça üzüldüğünü belirtmiştir.

K8 ise,

Fiziki yapı yetersizliğinden dolayı ve öğrencilerin isteksizliklerinden dolayı bazı yöntemleri uygulayamıyoruz.

diyerek öğrenci hazırbulunuşluğuna ve okullardaki fiziki yetersizliği sebep göstermiştir.

K13, yerel tarih çalışmalarına dikkat çekerek,

Yerel tarih çalışmalarına önem verilebilir, Bunun yolu da yöntem olarak gezi ve gözlem yapmaktır. Trabzon'da bu konuda çok güzel çalışmalar yapılabilir lakin hem ders saatimizin azlığı hem de gezi yapmanın zorlukları sebebi ile yapamıyoruz.

demiştir. K14 ise;

Öğrencilerimin özellikle gezi-gözlem ile yerinde görerek tarihi yaşamalarını ve böyle öğrenmelerini isterdim. Tarihi olayların işlendiği, konu geldikçe kullanılabilir video, animasyon gibi materyalleri kullanamıyoruz. Aslında yapılabilir. Drama yöntemini ders saatimizin azlığından dolayı etkin kullanamıyorum.

ifadelerini kullanarak, gezi-gözlem yöntemi ve videolarla tarih derslerinde kimlik-aidiyet kavramlarını daha iyi öğrencilerine öğretebilmekten bahsetmiştir.

K19 ifadesinde;

Uzak mesafesi olan geziler ne yazık ki mümkün olmuyor. Mesela Türk tarihini anlatırken köklerimiz Orta Asya'da olduğunu anlatıyoruz ama sadece anlatıyoruz. Ben öğrencilerimi oralara götürmek isterdim. Bence de gidilmeli, gidilebilmeli ama mümkün olmuyor. Hatta yakın yerlere bile giderken sorun yaşanabiliyor. Öğrenciler köklerini bilmezse kimliklerini nasıl geliştirecek ve aidiyet duyguları artacak bilemiyorum.

diyerek uluslararası anlamda bir gezi düzenlenmesinden bahsetmiştir. Orta Asya'ya yapılacak bir gezi ile Türk tarihinin en eski köklerini, kültürünü somutlaştırabileceğimizi söylemiştir. K20 soruya ilişkin söyleminde;

Ders saatlerimiz az ve konular yoğun. Bu sebeple çoğu kez konularımızı yetiştirmek için istediğimiz yöntemleri uygulayamıyoruz.

diyerek ders saatlerinin konuların yetişmesi için az olduğunu ifade etmiştir.

Sonuç olarak mülakatın bu bölümünden ortaya çıkan bulgulara göre, katılımcıların yarısı (%50) yöntem olarak uyguladıklarını yeterli bulmuş, uygulamak isteyip başka

sebeplerle uygulayamadığı etkinlik veya yöntemin olmadığını belirtmiştir. Öğretmenin istediği yöntem ve tekniği kullanabileceğini söylemişlerdir. K3,

Öğretmen sınıfa girdiğinde sınıfın yönetmenidir. Öğretimi nasıl yapacağına sadece o karar verir. Yerine ve şartlarına göre öğrenmeyi sağlamalıdır. Etkili öğretmen sınıfını tanır ve öğretimi en uygun yöntemle uygular.

ifadesiyle öğretmenin konuları öğretmedeki etkin rolüne yönelik görüşünü bildirmiştir.

Mülakatlar sırasında soruların arasında geçişler yaparken farklı durumlar gelişmiş ve sözlü açıklamalar yapılmıştır. Mülakatlar sırasında katılımcıların ifade ettiği örneklere yer verilmiştir. Bu örneklerden bazılarını aktarmak gerekirse özellikle öğretmenlerin, öğrenci hazırbulunuşluk ve ilgileri konusunda çok zorlandığı, kavramları öğretmek için farklı yollara, yöntemlere başvurduğunu belirttikleri görülmüştür. Bir katılımcı ailelerinden örnekler vererek, köylerinden, sülalelerinden örneklerle kimlik kavramlarını öğrettiğini belirtmiştir.

Yerel tarih figürlerini kullanarak daha etkili öğrenme gerçekleşeceğini belirten katılımcı, günlük yaşamdan örneklerle kimlik ve aidiyet kavramlarının öğretilebileceğini ve ne kadar öğretildiğini ölçülebileceğini belirtmiştir. Örnek şahsiyetlerin benimsetilerek, milli kimlik gelişmelerini sağlayabileceklerini belirtmiştir.

Mülakat yapılan bir katılımcı gezi gözlem yapmak için bir sürü angarya iş ile uğraşmak gerektiği için bu tür etkinlikleri yapmadığını söylemiştir. Okullardaki sorumluluktan kaçan idarecilerin yüzünden fazladan etkinlik yapmadığını derse girip çıktığını belirtmiştir. Okul yöneticisiyle bu sebeple tartıştığını hatta sorumlunun bu etkinliği okul dışında yapın dediğini belirtmiştir. Bunun da planlamalar olmadan mümkün olmadığını belirtmiştir.

Yerel faktörlerle kimlik ve aidiyet kavramının gelişmesine örnek olarak Trabzon ve Trabzonspor'u örnek veren katılımcı öğretmen, *"Kimliğinde Trabzon yazıyorsa, Trabzonspor'a kendini ait hissedersin."* demiştir. Sadece bu örnek üzerinden bile kimlik ve aidiyet ile ilgili birçok kavramı ve değeri öğretebileceğini belirtmiştir.

Akçaabat'ta görev yapan bir katılımcı, Sargana Destanı'ndan bahsetmiştir. Atalarının neler yaptığından haberdar olmayan bir nesil yetiştiğini bunun da ancak yerel tarihi olayları onlara aktararak engellenebileceğini belirtmiştir. Sargana Destanı adı altında bir etkinlik yapıp öğrencilerin bu etkinlikte beraber milli bilinç ve vatan sevgisi kavramını öğrenebileceğini örnek olarak vermiştir. Burada katılımcı milli kimliği geliştirecek yerel olayların öneminden bahsetmiştir.

Mülakat sorularının birinde katılımcı okullarda derslerden ziyade etkinliklerin sayesinde kimlik ve aidiyetin geliştirilebileceğini belirtmiştir. Okulda yapılan ve öğrencilerin kendilerini okula ait hissettiği etkinliklerin kimlik ve aidiyetlerini geliştirdiğini belirtmiştir. Bu

gelişimin tarih derslerinde anlatılan konulara göre çok daha fazla etkili olduğunu belirtmiştir.

Tarih derslerindeki kavramların soyuttan somuta geçmesi için mutlaka tarihi köklerimiz olduğu yerlere okullar tarafından geziler düzenlenmesi gerektiğini belirten bir katılımcı, devletin ya da bakanlığın yapılacak gezileri finanse etmesi gerektiğini belirtmiştir. Hatta Orta Asya'daki köklerimize anayurdumuza bile geziler düzenlenmesi gerektiğini bildirmiştir. Bu geziler ile milli kimlik kavramlarının, aidiyetin daha kolay ve etkili biçimde öğretilebileceğini söylemiştir.

Tarihi filmler derslerde izlenerek soyut olayların kolaylıkla somutlaştırılabileceğini söyleyen katılımcılar olmuştur. Tarihi olayların savaşların kolaylıkla filmler sayesinde somutlaştırılabileceği katılımcılar tarafından söylenmiştir. Milli kimlik ve aidiyet kavramlarının soyut kavramlar olmasından dolayı tarihi filmlerin söz konusu kavramların öğrenciler tarafından iyice anlaşılması açısından tarihi filmlerin önemine değinilmiştir.

Bir başka katılımcı ifadesi de belirli gün ve haftalar ile ilgili olmuştur. Katılımcılardan ikisinin ifadeleri ile ortaya çıkan sonuçlara göre, okullarda yapılacak olan belirli gün ve önemli günlerle ilgili etkinlikler kimlik ve aidiyetin gelişmesine doğrudan etki etmektedir. Örneğin 18 Mart Çanakkale Şehitlerini anma töreninde öğrencinin okuyacağı bir şiir, kalıcı bir öğrenmeye sebep olacağını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Hatta gruplar halinde planlanmış etkinliklerle öğrencilerin kalıcı öğrenmeler gerçekleştireceği belirtilmiştir. Türk örf ve anelerini yaşatacak, toplumun kabul gördüğü değerlere yönelik etkinliklerle milli kimlik ve aidiyet kavramlarını geliştirecek çalışmalara yer verilmesi gerektiğini katılımcıların belirttiği görülmüştür.

5. TARTIŞMA

Çalışmanın amacı kimlik ve aidiyet kavramları hakkında öğretmen görüşlerini ortaya çıkarmaktır. Bu bağlamda bulgular kısmında yapılan mülakatlar sonucunda elde edilen veriler ile literatür bölümünde yapılan araştırmalar karşılaştırılmış ve bazı tespitler ortaya çıkarılmıştır. Araştırmamızın alt problemleri çerçevesinde tespitler maddeler halinde yazılmıştır.

1. Bulgularımızda katılımcı öğretmenlerin tarih eğitiminin milli kimlik oluşumuna etkisinin olumlu olduğu yönünde veriler elde edilmiştir. Milli kimlik ve aidiyet kavramlarının ortak tarih bilincine katkı sağladığı görüşü ortaya çıkmıştır. Güneş'in (2017) yaptığı çalışmayla tarih öğretiminin öğrencilerin üzerinde milli kimlik oluşturmada etkisi olduğu katılımcı görüşleriyle örtüşmektedir. Tabur'un (2014) çalışmasında elde ettiği sonuçlar ile katılımcıların verdiği cevaplar arasında tarih derslerinin milli kimlik kavramlarını kazandırmaya yönelik etkisi anlamında örtüştüğü görülmektedir. Okul türlerinde öğrencilerin milli kimlik kavramlarını algılamasında farklılıklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmamızda milli kimlik kavramlarının öğretilmesinde tarih dersinin vazgeçilmez bir etken olduğu ortaya çıkmıştır. Katılımcılar tarih eğitiminin vazgeçilmez bir araç olduğunu, milli kimlik kavramlarını öğretmek için gerekli olduğuna mülakatlarda değinmiştir.
2. Bulgularımızda vatandaşlık eğitimi ile tarih eğitiminin bağlarını ifade eden katılımcı görüşleri mevcuttur. Vatandaşlık eğitiminde okulun yanı sıra aile, kültür ve inanç gibi etkenlerden bahsedilmiştir. Özden'in (2011) çalışmasında vatandaşlık eğitiminin farklı etkenlerden etkilendiği belirtilmiştir. Bulgularımız, katılımcıların görüşlerinde sadece okulun ve tarih derslerinin kimlik ve aidiyeti geliştirmede katkısının olmadığı, başka faktörlerin de bu süreçte etkisinin olduğunu ortaya çıkardığı görülmüştür.
3. Vatandaşlık eğitiminin kimlik ve aidiyet kavramları ile verilebileceği görüşü ile Şimşek'in (2008) yaptığı çalışma ile katılımcıların verdiği cevapların örtüştüğü görülmüştür. Kimlik toplumsal bir olgu olduğu, ulus devletin gereği olan kurgusal bir kimlik inşası olduğu ile katılımcıların araştırmamızda verdiği cevaplar birbiri ile uyumaktadır. Öteki üzerine oluşturulan kimlik birçok etkenden etkilendiği sonucuna ulaşan Şimşek (2008) ile okullarda öğretilen kimlik ve aidiyet kavramları günümüzde bireylere etki ettiğini söyleyen katılımcıların cevapları örtüşmektedir.

4. Bulgularımızda kimlik ve aidiyet kavramları ile tarih öğretimi arasında önemli bağlantılar tespit edilmiştir. Kimlik ve aidiyet kavramlarının da birbiriyle ilişkili olduğu anlaşılmıştır. Pamuk'un (2009) çalışmasında yer alan kimlik kavramları ve tarih öğretimi ile bireylerin kimliklerinin şekillendiği sonucuna ulaşılmıştır. Kendisiyle çelişen konularda öğrencilerin, konu ile kendileri arasına mesafe koyduğunu belirten Pamuk'u destekleyen nitelikte bulgulara ulaşılmıştır. Öğrencilerin kendileri ile ilgili olduğunu düşündüğü ya da hissettiği konularda daha istekli ve daha başarılı olduğu bulgusu ortaya çıkmıştır.
5. Bulgularda ortaya çıkan verilerle öğretmenlerin sorun yaşadığını belirttiği etkenlerin yenilenen müfredatta göz önünde bulundurulduğu görülmüştür. Yenilenen müfredatın açıklamalarında tüm etkenlerin görüşlerinin dikkate alınarak yeni müfredatın yazıldığı söylenmiştir. Yenilenmenin sürekli olacağı belirtilmiştir. Bulgularımızda ise yenilenen müfredatın öğretmen görüşlerine yeteri kadar önem vermediği, katılımcıların görüşlerinde ortaya çıkmıştır. Katılımcıların görüşlerinden elde edilenlere göre müfredatta öğretmen görüşlerine daha fazla değer verilmesi gerektiği, milli kimlik kavramları açısından öğretmen görüşlerine yeteri kadar önem verilmediği ortaya çıkmıştır.
6. Yenilenen müfredat ile katılımcıların görüşlerinin örtüşmediği görülmüştür. Kazanım sayısındaki çokluğun ve ders saatinin yeterli olmamasının ifade edildiği görülmüştür. Yenilenen müfredatta kazanım sayısının az olması fakat 2018-2019 yılından itibaren uygulanacak olması katılımcıların bu şekilde yanıtlar vermesine sebep olduğu düşünülmektedir. Gelecek yıllarda bu yönde ifadelere rastlanılmayacağı öngörülmektedir. Yine müfredatın hazırlanışında farklı etkenlere yer verildiği belirtilmekte olmasına rağmen katılımcıların önemli bir çoğunluğunun verdiği cevaplarda kendilerinin süreçlerde yer almadığına dair söylemlerde buldukları ortaya çıkmıştır.
7. Azınlıklara ve onlara yönelik olan kimlik kavramlarına değinilmemiş, kimlik kavramında azınlıklarla ilgili bir katılımcının önem verilmesi gerektiğini belirtmesi dışında bir bulguya ulaşılamamıştır. Yazıcı (2013), bu konuda yaptığı çalışmayla müfredatta ötekileştirici olarak algılanabilecek söylemler olduğu görüşünü bildirmiştir. Elde ettiğimiz bulgularda benzer bir ifade ile bir katılımcı öğretmen farklı yapı ve kimlikteki öğrencilerin konulardan ve dersten kendini soyutlayacağını, kendini başka bir konuma yerleştireceğini belirtmiştir. Bulgularımızda milli kimliği oluşturacak kavramların, bütünleştirici ve birleştirici olması gerektiği ortaya çıkmıştır. Anayasa'da belirtilen Türk kavramını

özümseyen bireylerin milli bilinç oluşturmada tarih derslerindeki kavramlarla ötekileştirilmemesi gerekmektedir.

8. Tarih derslerinde farklı etkinliklerin önemli olduğunu vurgulayan katılımcılar ile tarihi filmler ile kalıcı öğrenmenin gerçekleştiğini ortaya koyan Savaş ve Arslan'ın (2013) çalışması örtüşmektedir. Araştırmacılar tarihi filmlerin Atatürkçülük ve İnkılap tarihi dersleri üzerinde, kalıcı öğrenmenin gerçekleşmesi yönünden olumlu etkisinin olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Araştırmamızdaki katılımcı cevaplarında tarihi filmlerin milli kimlik kavramlarını geliştireceğinden bahsettikleri görülmüştür.
9. Bulgularda programda kimlik ve aidiyet kavramlarının bulunduğunu katılımcılar ifade etmiştir. Aslan ve Akçalı (2007), yaptıkları çalışmada ulus devlet anlayışı ile araştırdığımız kavramların müfredatta yer bulduğu anlamına gelen sonuçlar belirtmişlerdir. Yine okullarda ulus bilincinin yerleşmesi için tarih eğitiminin kullanıldığını söylemişlerdir. Araştırmanın bulguların önemli bir kısmı bu sonuçla örtüşmektedir. Programın içerisinde bu kavramların etkisinin çok fazla olduğunu söyleyen bulgular elde edilmiştir.
10. Ders kitaplarının kavramlar açısından yeterliliği konusunda elde edilen bulgular yeterli olduğu yönündedir, konuların içerik olarak istenilen seviyede olduğu katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Demircioğlu (2013), ders kitaplarının nitelikli olması gerektiğini belirtmiştir. Bu yönden veriler eşleşmektedir. Katılımcıların önemli bir kısmı ders kitaplarının yeterli olduğunu belirtmiş ve kitapların nitelikli olması gerektiği yönünde görüş bildirmiştir.
11. Yerel tarih konularının, öğrencileri daha fazla bu kavramların yerleşmesi ve öğrenebilmeleri adına müfredatta yer bulması gerektiğini belirten katılımcıların olduğu verisine ulaşılmıştır. Literatür çalışmasında Aktekin'in (2010) belirttiği gibi yerel tarih konularının birçok açıdan faydasının olacağı sonucu ile bulgular örtüşmektedir.

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

6. 1. Sonuçlar

Tarih öğretmenlerinin kimlik ve aidiyet kavramlarına ilişkin görüşlerini açıklamaya yönelik araştırmada varılan sonuçlar, elde edilen bulgular paragraf halinde yazılmıştır. Araştırmanın 4 tane alt problemi bulunmaktadır. Bu alt problemlere yönelik sonuçlar açıklanmıştır. Elde edilen bulgular ile sonuçlar yazılmış ve sonuçların ardından öneriler kısmına geçilmiştir.

1. Araştırma sonucunda katılımcıların kimlik ve aidiyet kavramlarını açıkladıkları milli kimlik ve aidiyeti doğru tanımladıkları ayrıca kavramları ilişkilendirdikleri ortaya çıkmıştır.
2. Katılımcıların kimlik kavramını açıklarken kişi üzerinden ve millete aitlik üzerinden tanımladıkları anlaşılmıştır.
3. Katılımcıların, kimlik ve aidiyet kavramlarının gelişimini, önce milli kimlik bilinci oluşturularak bireylerin ülkesine bağlı ve aidiyet hissi güçlü karakterler şeklinde gerçekleştiğini düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır.
4. Milli kimlik ve aidiyetin üst düzeyde öğretilmesi için tarih eğitiminin gerekli olduğu sonucu öne çıkmıştır. Vatan, millet, özgürlük, bağımsızlık, Türk gibi kavramların somutlaştırarak öğrencilere verilmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır.
5. Katılımcıların verdiği cevaplar neticesinde programda yer alan kazanımların kimlik ve aidiyet kavramlarını kapsadığını söylediği saptanmıştır. Katılımcıların müfredat içerisinde kimlik ve aidiyet kavramlarına ilişkin kazanımlar olduğunu düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan Tarih öğretmenleri milli kimlik ve aidiyet kavramlarına programda yeteri kadar yer verildiğini düşünmektedirler.
6. Araştırmaya katılan öğretmenler arasında ders kitaplarında kimlik ve aidiyet kavramlarının yeterli olup olmadığı konusunda görüş ayrılıkları vardır. Katılımcıların bir kısmı ders kitaplarında kavramların yeterli olmadığını görüşünü ifade ederken daha fazla katılımcı yeterli olduğunu savunmuştur. Bu çelişkinin ortaya çıkmasında öğretmenlerin bakış açılarının ve kavramlara verdikleri önemin farklı olmasının etkisini olduğu görülmüştür. Kimlik kavramlarına daha çok önem veren katılımcıların, ders kitaplarında kimlik ve aidiyet kavramları içeren yerin daha fazla olması gerektiğini belirttikleri görülmüştür.

7. Araştırmaya katılan katılımcıların, ders kitaplarının hakkında görüşleri;
  - a) Ders kitaplarını kimlik-aidiyet kavramlarını içermesi bakımından yeterli olduğunu düşünenler,
  - b) Ders kitaplarını kimlik aidiyet kavramlarını içermesi bakımından yeterli olmadığını ve daha fazla kimlik-aidiyet kavramlarına yer verilmesi gerektiğini düşünenler,
  - c) Ders kitaplarındaki kimlik ve aidiyet kavramlarını ifadeleri çelişkili bulanlar, olmak üzere üç farklı görüş olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.
8. Araştırmaya katılan öğretmenlerin kimlik ve aidiyet kavramlarını anlatırken en çok anlatım yöntemini kullandıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin aidiyet duygularının artması için yerel tarih çalışmalarına da önem verilmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır. Yerel aidiyet, ulusal aidiyet ve evrensel aidiyet kavramlarının ne olduğuna dair sınıflandırma adına doğrudan bir bulgu ortaya çıkmamıştır. Cevapların içerisinden yola çıkarak dolaylı olarak bu kavramlara cevaplar verilmiştir. Yerel tarih kavramlarının milli kimlik kavramlarını geliştirecek şekilde kullanılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.
9. Kimlik ve aidiyet kavramlarının öğrenciler, veliler tarafından yanlış anlaşılacağı, bu sebeple derslerde sorunlar yaşanabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Kavramlara öğrencilerin ve ailelerin bakışının önemine dikkat çeken katılımcılar olmuştur. Milli kimliğin okulda oluşabileceği gibi toplum içindeki aile, mahalle, inanç etkenlerinden de etkilenip şekilleneceği sonucu ortaya çıkmıştır.
10. Gezi ve gözlem uygulamalarına, tarihi filmler ile kavram öğretmeye yönelik uygulamaların öğretmenler tarafından derslerde gerçekleştirildiği belirlenmiştir. Öğretmenlerin gezi-gözlem uygulamalarına daha fazla yer vermek istediği fakat zaman, maddi olanaksızlıklar ve bürokratik işlemler sebebiyle uygulamaları yeteri kadar yapamadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

6. 2. Öneriler

6. 2. 1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler

1. Araştırma bulgularımıza göre öğretmenlerin kimlik ve aidiyet kavramlarını açıklayabildikleri fakat müfredatta yer alan kimlik ve aidiyet kavramlarının yeterli olduğunu düşünen katılımcılar çoğunlukta iken yeterli olmadığını düşünen katılımcılar olduğu da görülmüştür. Ayrıca öğretmenlerin kazanımlara bir katkılarının olmadığını belirttikleri ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin, Trabzon ilinde bölgesel zümre toplantılarında kimlik ve aidiyet kavramlarına ilişkin fikir

alış-verişlerinde bulunmaları sağlanmalıdır. Yine ders kitaplarındaki milli kimlik ve aidiyet kavramlarının yeterli olup olmaması konusunda öğretmenlerin farklı görüşler belirttiği ortaya çıkmıştır. Bu fikir ayrılıklarını gidermek için yapılan bölgesel zümre toplantılarında fikir alış-verişi yapılmalı gerekirse tarih ders kitaplarında yer alan milli kimlik ve aidiyetler konusunda eğitimler planlanmalı ve düzenlenmelidir.

2. Kimlik ve aidiyet kavramlarına yönelik farklı okullarda yapılmış örnek çalışmaların, öğretmenlerin kolaylıkla ulaşabileceği EBA gibi sanal ortamlarda paylaşılmasına ve buradan faydalanılmasını teşvik etmeye yönelik çalışmalar yapılabilir.
3. Gezi gözlem etkinliklerinde gerekli olan resmi işlerin öğretmenleri yordduğu ve çok teferruatlı olması sebebiyle okul idarelerinin bu işlemleri daha pratik ve öğretmenin üzerine bırakmadan planlanması ve uygulaması gerekmektedir. Bulgularımıza göre öğretmenlerin ders saatlerinin gezi gözlem yapmak için yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin ders saatlerinin yetersiz olmasından dolayı uygulamak istedikleri gezi gözlem yöntemine yönelik çalışmalar geliştirilmelidir.
4. Yerel aidiyet kavramları belirlenerek bu kavramlar ile milli kimlik ve aidiyet kavramlarının pekiştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Milli kimlik ve aidiyetin öğretimini destekleyen yerel aidiyet kavramlarına mümkün olduğunca önem ve yer verilmelidir. Bu kavramlar sene başında yapılan zümre toplantılarında tartışılmalı ve milli kimlik kavramı ile ilişkili kavramlar tespit edilmelidir. Yerel tarih öğretiminde geziler ile ilgili uygulamalara yer verilmelidir.
5. Bulgularımıza göre milli kimlik ve aidiyetin öğretiminde tarihi filmlerin etkin olabileceği sonucuna varılmıştır. Bu nedenle öğretim yılı başında yapılacak olan bölgesel zümre toplantılarında kullanılacak filmlerin tespit edilerek hangi ünitelerde hangi filmlerin kullanılacağına belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılabilir.

6. 2. 2. İleride Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler

Çalışma sonunda yeni araştırma yapacak araştırmacılara öneriler sıralanmıştır.

1. "Tarih derslerinde Kimlik ve aidiyet kavramlarından yola çıkarak nasıl uygulamalar yapılabilir. Okullarda ne tür uygulamalar ile bu kavramlar daha da geliştirilebilir?" konusunda çalışma yapılabilir.
2. Kavramlarda öğretmen görüşlerini ortaya çıkarmaya yönelik çalışmamızda öğretmenlerin belirttiği, "Öğrenci düşünceleri nedir?" ifadesinin cevabı

aranabilir. Öğrencilerin milli kimlik ve aidiyet kavramları ile ilgili öğrendiklerini hayata nasıl geçirdiklerini anlamaya dair çalışmalar yapılabilir. Ülkeleri için ne kadar verimli bir insan olduklarını veya olacakları konusunda öğrenci görüşlerini araştıran ve ortaya çıkaran bir araştırma yapılabilir.

3. Milli kimlik ve aidiyet kavramlarıyla ilgili öğretim programlarında örnek etkinlikleri ortaya koyan bir çalışma yapılabilir.

7. KAYNAKLAR

- Aktaş, D. (2005). *1950-1970 Dönemi tarih müfredat programları ve tarih ders kitaplarında tarihçilik anlayışı* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aktekin, S. (2010). Orta öğretim ile yerel tarihin önemi. *Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Dergisi*, 6, 86-105.
- Aktın, K. (2005) . *1930-1950 Dönemi orta öğretim tarih ders kitaplarında tarihçilik anlayışı* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Alptekin, D. (2011). Toplumsal aidiyet ve gençlik: Üniversite gençliğinin aidiyeti üzerine sosyolojik bir araştırma (Yayınlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Arıöz, M., (1987). Mesleki formasyonu almış ve çağımızın gereklerini yerine getirecek bir öğretmen nasıl olmalıdır? *Çağdaş Eğitim*, 12(127), 76-78.
- Aslan, E. ve Avcı Akçalı, A. (2007). Kimlik sunumu olarak tarih eğitimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 125-132.
- Aster, Von E. (2003). *Fransız İhtilali'nin siyasi ve içtimai fikirleri* (M. Nermi, Çev.). Ankara, Berikan Yayınevi.
- Barnes, B. (1995). *Bilimsel bilginin sosyolojisi* (H. Arslan, Çev.). Ankara: Vadi Yayınları.
- Çapa, M. (2002). Cumhuriyet'in ilk yıllarında tarih öğretimi. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Tarih Yolu Dergisi*, 29, 39-55.
- Çelik, H. (2009). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin bugünkü durumu ve geleceğine ilişkin görüşleri* (Yayınlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çepni, S. (2001). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. Trabzon: Erol Ofset.
- Çepni, S. (2005), *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş* (2. baskı). Trabzon: Üçyol Kültür Merkezi.
- Çepni, S. (2018), *Araştırma projelerine giriş* (8. baskı). Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Copeaux, E. (1998), *Türk Tarih tezinden Türk İslam sentezine*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Demircioğlu, İ. H. (2012). *Tarih öğretiminde öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

- Demircioğlu, İ.H. (2013). Tarih ders kitabı yazımında yeni yaklaşımlar. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 38, 119-133.
- Elban, M. (2015). *Tarih ders kitaplarında milli kimlik ile ilişkili görsellerin incelenmesi (1930-2014)* (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ersal, A. (2004), *Türk ocakları ve siyaset*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Güler, A. (2004), *Atatürk ve cumhuriyet*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Güneş, H. (2017). *9. sınıf tarih dersi "ilk Türk devletleri" ünitesine ilişkin öğrencilerde Türklük ve milli kimlik kavramlarının oluşumunun incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- Güven, S. (2010). *İlköğretim birinci kademedede vatandaşlık eğitimi üzerine bir durum çalışması* (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Güvenç, B. (2016). *Türk Kimliği-Kültür tarihinin kaynakları* (3.baskı). İstanbul: Boyut.
- Hali, S. (2013). *Tarih öğretmenlerinin tarih eğitimindeki yeni yaklaşımlara ilişkin görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi Ankara örneği* (Yayınlanmamış doktora tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- İbrahimoğlu, Z. (2014). *Gayrimüslim azınlıklara göre Türkiye'de vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kafesoğlu, İ. (2017). *Türk milli kültürü* (42.baskı). İstanbul: Ötüken.
- Karabağ, Ş. G. (2002). Tarih öğretmeninin meslekî bilgi ve becerilerini şekillendiren unsurlar, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Dergisi*, 22(1), 211-215.
- Karakuş, C. (2007). *Avrupa Birliği'nde kimlik, Avrupa Birliği kimlik tanıma mekanizmasının incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Başkent Üniversitesi, Avrupa Birliği Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, Ankara.
- Karasar, N. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemi* (19. baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karasar, N. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar ilkeler teknikler* (31.baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Kırıkçı, A. C. (2013). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmeye yönelik etkinlik temelli bir model oluşturma* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Koçak, K. (2000). Cumhuriyetten günümüze tarih anlayışı. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 128, 25-35.

- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2006). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu (6.sınıf)*, Ankara: MEB Yayınevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2012). *Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı*. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018). *Ortaöğretim T. C. İnkılap tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı*. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=346> adresinden 23 Şubat 2019 tarihinde edinilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2012). *Hayat bilgisi dersi öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: MEB Yayınevi.
- MEB. (2013). *İlköğretim 3. sınıf hayat bilgisi öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: Koza Yayıncılık.
- MEB. (2012). *İlköğretim 2. sınıf hayat bilgisi öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: Ada Matbaacılık.
- Milli Eğitim Temel Kanunu. (1973). **T. C. Resmi Gazete**, 14574, 24 Haziran 1973.
- Özden, D.Ö. (2011). *İlköğretim okullarında çevresel vatandaşlık eğitimi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özgök, A. (2013). *Ortaokul öğrencilerinde okula aidiyet duygusunun arkadaşlara bağlılık düzeyinin ve empatik sınıf atmosferi algısının incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Pamuk, A. (2009). *Vatandaş yetiştirme aracı olarak tarih eğitimi: orta öğretim düzeyinde öğretmen öğrenci ve veli görüşleri Tunceli Trabzon örneği* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Pamuk, A. (2014) *Kimlik ve tarih kimliğinin inşasında tarihin kullanımı*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Savaş, B. ve Arslan, Ö. (2014). T.C. İnkılap tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretiminde filmlerin kullanımına ilişkin öğrenci görüşleri. *Eğitim ve Toplum* 3(8), 129-148.
- Stears, P. N. (2009). Neden tarih öğreniyoruz? (Dinç, E., Çev.). *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 118-127
- Smith, A.D. (2017). *Milli kimlik* (Şener, B.Ş., Çev.) (2. baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şen, H. Ş. ve Erişen Y. (2002). Öğretmen yetiştiren kurumlarda öğretim elemanlarının etkili öğretmenlik özellikleri. *G. Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 99-116.
- Şimşek, U. (2008). *Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kimlik arayışları (1718-1938)* (Yayınlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Tabur, E. (2014). *Öğrencilerde milli kimlik kavramı ve T.C. İnkılâp tarihi ve Atatürkçülük dersinin milli kimlik kazanımına etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.

Turgut, S. (Ed.). (2014). *Güneşler doğuyor Çanakkale kahramanlarına mektuplar*. İstanbul: 2023 Yayıncılık

Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe Sözlük* (10. baskı). Ankara: 4. Sanat Okulu Matbaası

URL-1 <http://www.tdk.gov.tr/> Milli kimlik. 25 Mart 2019

URL-2 <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa.htm> Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. 30 Mart 2019

Yazıcı, F. (2013). *Çokkültürlülük ve yurtseverlik açısından azınlık okullarında tarih dersleri* (Yayınlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2000). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (2. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yiğittir, S. ve Öcal, A. (2011). Lise tarih öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi konusundaki görüşleri. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13(20), 117-124.

8. EKLER

Ek 1. Tarih Öğretmenlerine Uygulanan Mülakat Soruları

Değerli tarih öğretmenim;

Aşağıdaki sorulara vereceğiniz cevaplar yapacağımız bilimsel çalışmada bize ışık tutacaktır. Vereceğiniz cevapları lütfen yazınız. Verdiğiniz her cevapla bana yol gösterdiğiniz için şimdiden sizlere teşekkür eder saygılarımı sunarım.

Yavuz Emre AYDIN

1. Size göre kimlik kavramı neyi ifade eder?
2. Size göre aidiyet kavramı neyi ifade ediyor?
3. Sizce kimlik ve aidiyet ilişkisi nedir?
4. Sizce kimlik ve aidiyet kavramlarının mevcut müfredatımız içerisindeki yeri nedir ?
5. Mevcut müfredatta bu iki kavramı kazandırmaya yönelik kazanımlar nelerdir?
6. Kimlik ve aidiyet kavramlarına ayrılan kazanımların içeriği hakkında görüşleriniz nelerdir?
7. Kullandığınız mevcut ders kitaplarında kimlik ve aidiyet kavramlarının yeri nedir?
8. Hangi ünitelerde bu kavramlara yönelik konular bulunmaktadır?
9. Sizce ayrılan konular yeterli midir? Niçin?
10. Kimlik ve aidiyet kavramlarını işlerken hangi öğretim yöntem ya da yöntemlerini kullanıyorsunuz
11. Kullanmak isteyip sizden kaynaklanmayan sebeplerden dolayı kullanamadığınız yöntemler nelerdir, hangi yöntemlerin kullanılabileceğini düşünüyorsunuz?

9. ÖZ GEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİLERİ

12.10.1983 tarihinde Zonguldak'ta doğdu. İlköğrenimini Trabzon ili Akçaabat İlçesi Salacık İlkokulu'nda, ortaokul ve lise öğrenimini Trabzon Yunus Emre Anadolu Lisesi'nde tamamladı. 2001 yılında K.T.Ü Rize Eğitim Fakültesi İlköğretim Sınıf öğretmenliği bölümünü kazandı, sonra 3. sınıf itibariyle yatay geçiş yaparak K.T.Ü Fatih Eğitim Fakültesi İlköğretim Sınıf Öğretmenliğine geldi. 2005 yılında bu bölümden mezun oldu. Aynı sene içerisinde Van Merkez'de sınıf öğretmeni olarak görevine başladı. Askerliğini 2007 yılında Van Özalp ilçesinde yaptı. Sırasıyla Ordu ve Trabzon'da görev yaptı. 2005 yılında Yüksek Lisans yapmaya başladı. 2008 yılında evlendi. İki çocuk babası olan araştırmacı iyi derecede İngilizce bilmektedir.

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Adres : Yıldızlı Mahallesi Aklife Sitesi E blok Daire: 6 Akçaabat/Trabzon

E-Posta : macaroglu-61-61@hotmail.com

Telefon : 0 505 795 33 65